

Broj: 03-23.1-331-2/18
Sarajevo, 10.12.2018.god.

BOSNA I HERCEGOVINA
PARLAMENTARNA SKUPŠTINA BOSNE I HERCEGOVINE
SARAJEVO

Organizaciona jedinica	Klasifikaciona oznaka	Redni broj	Broj priloga
03/3-	23-	2785/18	

PARLAMENTARNA SKUPŠTINA BOSNE I HERCEGOVINE
Zajednička komisija za ekonomske reforme i razvoj
N/r sekretara

Predmet: Informacija o konvergenciji Bosne i Hercegovine, dostavlja se

Poštovani,

Direkcija za ekonomsko planiranje Vijeća ministara Bosne i Hercegovine (DEP) je pripremila dokument pod nazivom Informacija o konvergenciji Bosne i Hercegovine.

S obzirom da se radi o dokumentu koji se prima k znanju od strane Vijeća ministara Bosne i Hercegovine, nisu potrebna mišljenja Ministarstva finansija i trezora Bosne i Hercegovine niti Ureda za zakonodavstvo Vijeća ministara BiH. Riječ je o stručnom mišljenju eksperata Direkcije za ekonomsko planiranje baziranom na zvaničnim makroekonomskim pokazateljima, te njihovom tumačenju i projekcijama, pa kao takvi ne zahtijevaju nikakva finansijska sredstva niti posebnu pozornost Ureda za zakonodavstvo.

Navedeni materijal se dostavlja radi razmatranja i primanja k znanju.

S poštovanjem,

DIREKTOR
Zoran Zeljko

U prilogu:

- kao u tekstu

BOSNA I HERCEGOVINA
VIJEĆE MINISTARA
DIREKCIJA ZA EKONOMSKO PLANIRANJE

БОСНА И ХЕРЦЕГОВИНА
САВЈЕТ МИНИСТАРА
ДИРЕКЦИЈА ЗА ЕКОНОМСКО ПЛАНИРАЊЕ

BOSNIA AND HERZEGOVINA
COUNCIL OF MINISTERS
DIRECTORATE FOR ECONOMIC PLANNING

Informacija o KONVERGENCIJI BIH

Juni/lipanj 2018.

**BOSNA I HERCEGOVINA
VIJEĆE MINISTARA
DIREKCIJA ZA EKONOMSKO PLANIRANJE**

**БОСНА И ХЕРЦЕГОВИНА
САВЈЕТ МИНИСТАРА
ДИРЕКЦИЈА ЗА ЕКОНОМСКО ПЛАНИРАЊЕ**

**BOSNIA AND HERZEGOVINA
COUNCIL OF MINISTERS
DIRECTORATE FOR ECONOMIC PLANNING**

INFORMACIJA O KONVERGENCIJI BIH

Sarajevo, jun/lipanj 2018. godine

Sadržaj

1. Lisabonski i Evropa 2020 kriteriji	3
2. Makroekonomsko okruženje i konvergencija životnog standarda	7
3. Utvrđivanje potencijalnih izvora rasta i aktiviranje rasta u BiH	20
4. Član 140 Ugovora o funkcioniranju Evropske Unije	50
5. Protokol (br. 13) o kriterijima konvergencije	51

1. LISABONSKI I EVROPA 2020 KRITERIJI

Smjer i primjena ugovora iz Kopenhagena, Madrida i Lisabona

Jedan od prioriteta strateških ciljeva BiH je ulazak u EU¹. U prethodnom periodu potpisivanjem Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju SSP, BiH se obavezala da će sprovesti reforme u tom pravcu. Uslovi za pristupanje u članstvo sastoje se od pravnih, političkih i ekonomskih kriterija koje BiH mora dostići ako želi postati punopravna članica. Drugim riječima, potrebno je da se postigne visok stepen konvergencije sa osnovnim vrijednostima u odnosu na članice EU koji su definisani u Maastrichtskim, Madridskim, Lisabonskim ugovorima te na kraju i u Strategiji EU2020. Sam pojam može se posmatrati kroz ekonomsku, realnu, strukturnu i nominalnu konvergenciju.

Kriterije EU moguće je podijeliti u dvije grupe:

- prvu čine kriteriji koje treba ispuniti kako bi država postala članica EU (Kopenhagen, Madrid i Lisabon).
- drugu čine kriteriji koje je potrebno ispuniti da bi država postala punopravna članica uz uvođenje eura kao nacionalne valute (Maastricht).

Potrebno je naglasiti da je redoslijed zapravo bio obratan da je prvo nastala ideja monetarne unije između zapadnoevropskih zemalja tj. prije proširenja unije sa zemaljama srednje i istočne evrope.

Ideja o monetarnom ujedinjenju počinje 1970. godine od tkz. Wernerov-og izvještaja koji je predstavio osnovne obrasce procesa stabilizacije i definisanje granica za fluktuaciju valutnih kurseva država članica uz potpunu liberalizaciju tokova kapitala i neopozivo fiksiranje međusobnih kurseva².

Formalni početak za EMU, datira iz 1988., nalogom Evropske komisije³ i izvještajem tadašnjeg predsjednika Žaka Delora u kojem su predložene konkretne mjere za stvaranje EMU⁴. Ideja je bila da se stvori podsticaj za stvaranje jedinstvenog tržišta i politike integracije uz stvaranje tkz. valutnog područja koje bi ograničilo uticaj „svjetskog novca“.

Za realizaciju EMU bilo je potrebno revidirati Ugovor o Europskoj ekonomskoj zajednici te je 1992. godine potpisan Ugovor o Europskoj uniji (Ugovor), poznatiji pod nazivom Maastrichtski ugovor. Njime su postavljeni pravni temelji za stvaranje Ekonomske i monetarne unije odnosno uvođenje eura. Uslovi koje je trebalo ispuniti su bili postizanje visokog stepena održive konvergencije (tzv. ekonomska konvergencija) i postizanje usaglašenosti nacionalne legislative svake države članice sa Ugovorom o Europskoj uniji (tzv. pravna konvergencija).

Pod ekonomskom konvergencijom se procjenjuje spremnost država članica EU za učešće u trećoj fazi ekonomske i monetarne unije (EMU3). Riječ je o sljedeća četiri kriterija:

¹ februara 2016. - U skladu sa članom 49 Ugovora o Europskoj uniji, BiH je podnijela formalni zahtjev za članstvo u EU.

² Bukovšak et al., 2003

³ https://europa.eu/european-union/about-eu/institutions-bodies/european-commission_hr; Evropska komisija politički je neovisno izvršno tijelo EU-a. Jedina je odgovorna za izradu prijedloga za novo evropsko zakonodavstvo te provodi odluke Evropskog parlamenta i Vijeća EU-a. osnovana 1958

⁴ <https://www.ecb.europa.eu/ecb/history/emu/html/index.hr.html>

- visok stepen stabilnosti cijena; stopa inflacije ne smije biti veća od 1,5% u odnosu na stopu inflacije u tri države članice EU s najstabilnijim cijenama;
- budžetski deficit ne smije iznositi više od 3% BDP-a;
- javni dug ne smije biti više od 60% BDP-a;
- učešće u evropskom monetarnom sistemu najmanje dvije godine; nominalne dugoročne kamatne stope ne smiju iznositi više od 2 p.p. u odnosu na kamatne stope tri države članice EU s najnižom stopom inflacije.

Kriteriji konvergencije poznati su i kao kriteriji približavanja iz Maastrichta. Ispunjavanje kriterija provjerava se na osnovu izvještaja Evropske komisije i Evropske centralne banke.

Na sastanku Evropskog vijeća u Kopenhagenu (1993.) donesena je odluka o mogućem proširenju članstva. Da bi postale članice moraju biti sposobne da preuzmu obaveze članstva (pravni) uz istovremeno ispunjavanje ekonomskih kriterija i političkih uslova. Njima su dodani (1995.) madridski kriteriji koji su postavili dodatnu obvezu prema državama kandidatima da prilagode i svoje administrativne strukture. Političkim, ekonomskim i pravnim kriterijima iz Maastrichta, Kopenhagena i dodani su i administrativni kriteriji iz Madrida⁵, koje treba da zadovolji zemlja kandidat da bi postala članica EU.

Politički kriteriji od države zahtijevaju da se postigne insitucionalna stabilnost koja štiti demokratiju i vladavinu ljudskih prava. Ekonomski kriteriji podrazumijevaju efikasnu tržišnu ekonomiju i sposobnost opstanka u uslovima tržišne konkurencije. Pravni kriteriji podrazumijevaju preuzimanje obaveza koje proizlaze iz članstva tj. usklađivanje zakonodavstva zemlje s pravnom stečevinom EU (tzv. *acquis communautaire*) i prihvatanje ciljeva politike, monetarne i ekonomske unije. Administrativni kriteriji podrazumijevaju stvaranje uslova za integraciju, transformacijom administrativnih struktura, posebno upravne i pravosudne strukture koji treba da sprovode zakone⁶.

Lisabonski ugovor je potpisan u 2007. godini (27 država članica EU). Ugovorom su se željeli reformirati i modernizirati pravni temelji, instrumenti i institucije EU u uslovima proširenog članstva. Na njenim osnovama je donesena i Strategija⁷ koja je promovisala integraciju socijalnih i ekonomskih politika kroz: dovršetak unutrašnjeg tržišta, stimulisanje preduzetništva, finansijsku konsolidaciju, održivost javnih finansija, razvoj informacionog društva, aktivne politike zapošljavanja, modernizacija sistema socijalne zaštite. Zasnivala se na tri segmenta, ekonomskom, socijalnom i ekološkom koji je naknadno usvojen na sastanku Evropskog vijeća u Geteborgu sa ciljevima koji bi trebali da jačaju konkurentnost EU⁸.

Strateški ciljevi Strategija Evropa 2020.

Neostvareni strateški ciljevi EU postavljeni 2000. godine i revidirani Lisabonski program EU zajednice⁹ ("The renewed Lisbon strategy for growth and jobs: launching the new cycle 2008-2010") doveli su do usvajanja dokumenta Evropske komisije „Evropa 2020, strategija za pametni, održivi i inkluzivni rast“. Naglašava se pametan, održiv i inkluzivan rast kao način jačanja ekonomije EU i strukturnih reformi za daljnji razvoj. Glavni cilj, strategije je da

⁵ <http://www.dei.gov.ba/dokumenti/default.aspx?id=4718&langTag=bs-BA>

⁶ efikasna primjena zakona kroz adekvatne upravne i pravosudne strukture kako ti zakoni ne bi ostali mrtvo slovo na papiru.

⁷ <http://www.dei.gov.ba/dokumenti/default.aspx?id=4723&langTag=bs-BA>

⁸ http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/focus/2010_03_lisbon_index.pdf

⁹ <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=LEGISSUM:e11325&from=BG>

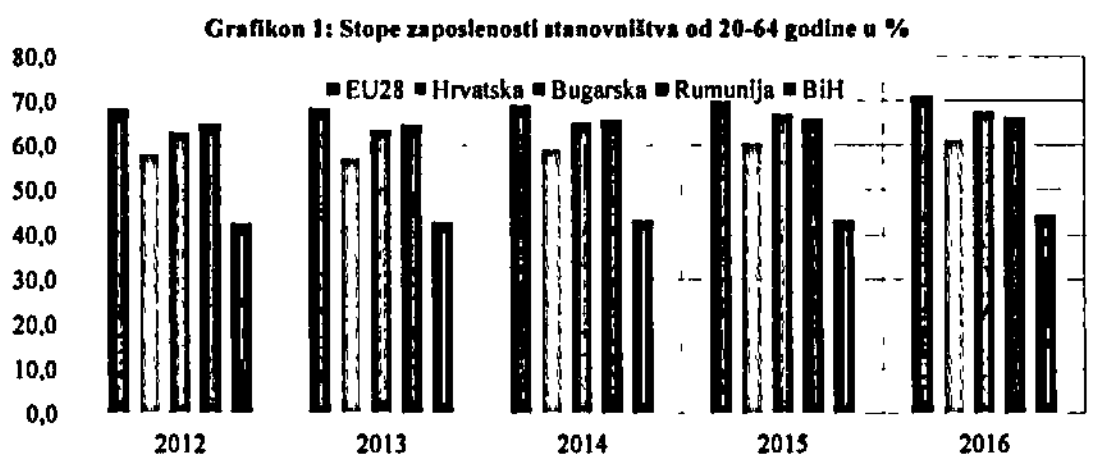
postigne visok nivo zaposlenosti, produktivnosti i socijalne kohezije u zemljama članicama, uz smanjenje negativnog uticaja na prirodno okruženje.

Da bi se to postiglo, EU je usvojila osam ciljeva u oblasti zapošljavanja, istraživanja i razvoja (R&D), klimatskih promjena i energije, obrazovanja i smanjenja siromaštva do 2020. godine¹⁰. Uvažavajući realnost i položaj svake zemlje članice oni su pretvoreni u pojedinačne nacionalne ciljeve.

Na osnovu usvojenih razvojnih prioriteta Strategije Evrope 2020¹¹ svaka zemlja je posebno morala donijeti svoj trenutni cilj na osnovu generalno zadatih ciljeva za čitavu EU:

1. **Zapošljavanje:** minimum 75% stanovništva (stopa zaposlenosti) u dobi od 20 do 64 godine.
2. **Istraživanje i razvoj:** minimalno 3% GDP da se ulaže u istraživanje i razvoj.
3. **Klimatske promjene i energetska održivost:**
  - emisije stakleničkih plinova smanjenje za 20% u odnosu na 1990. godinu.
  - povećanje udjela energije dobijene iz obnovljivih izvora 20% .
  - povećanje energetske efikasnosti za 20%.
4. **Obrazovanje:**
  - prijevremeno napuštanje školovanja ispod 10% (populacija od 18 do 24 godine).
  - najmanje 40% osoba u dobi od 30 do 34 godine sa završenim visokim obrazovanjem.
5. **Borba protiv siromaštva i socijalne isključenosti:** cilj da 20 miliona ljudi manje na području EU živi u siromaštvu ili u opasnosti od siromaštva i socijalne isključenosti.

Tako je BiH prema prvom kriteriju (procenat zaposlenosti stanovništva u dobi od 20 do 64 godine) u poređenju sa navedenim zemljama najslabije rangirana. Prema grafikonu vidimo da je najbliže rangirana Hrvatska, zemlja koja je imala nasličniji tranzicijski razvojni put i slično istorijsko nasljeđe.

Izvor: BHAS, Eurostat

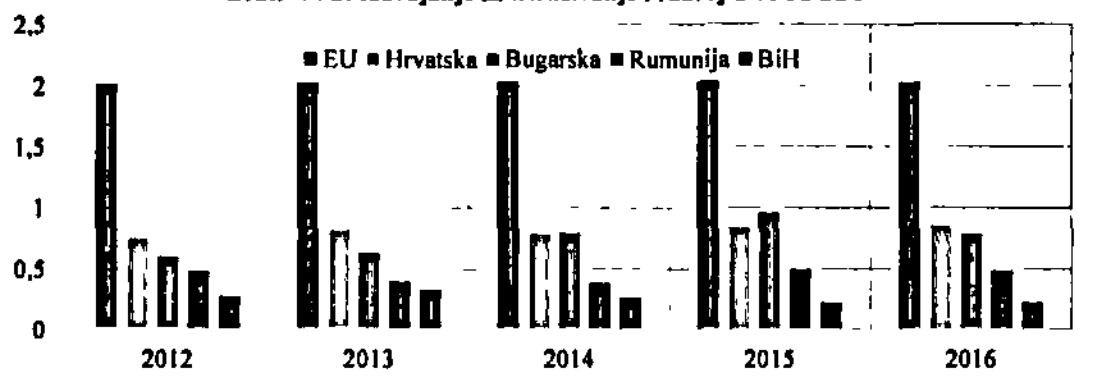
Zaostajanje BiH je još više izraženo prema kriteriju izdvajanja za istraživanje i razvoj R&D¹² prikazanom na grafu ispod.

¹⁰ https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/economic-and-fiscal-policy-coordination/eu-economic-governance-monitoring-prevention-correction/european-semester/framework/europe-2020-strategy_hr

¹¹ http://ec.europa.eu/europe2020/europe-2020-in-a-nutshell/targets/index_hr.htm

¹² http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=t2020_20&plugin=1

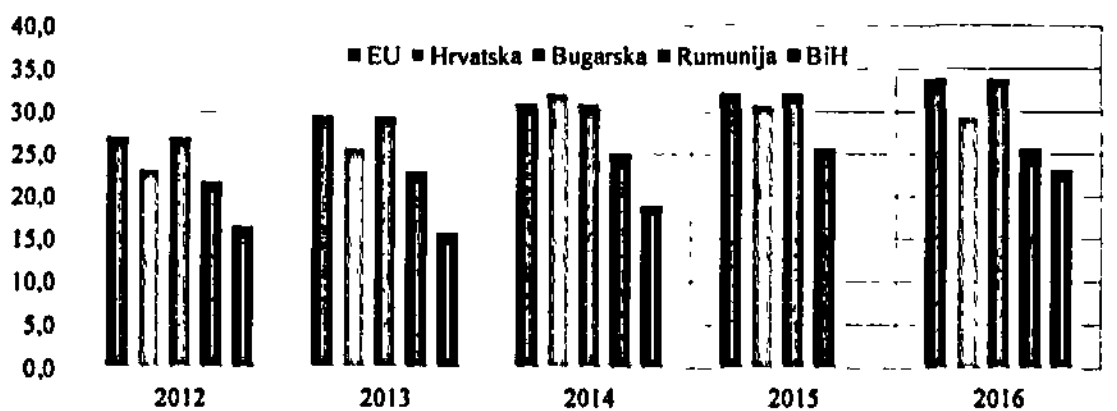
Grafikon 2: Izdvajanje za istraživanje i razvoj u % od BDP

Izvor: BHAS, Eurostat

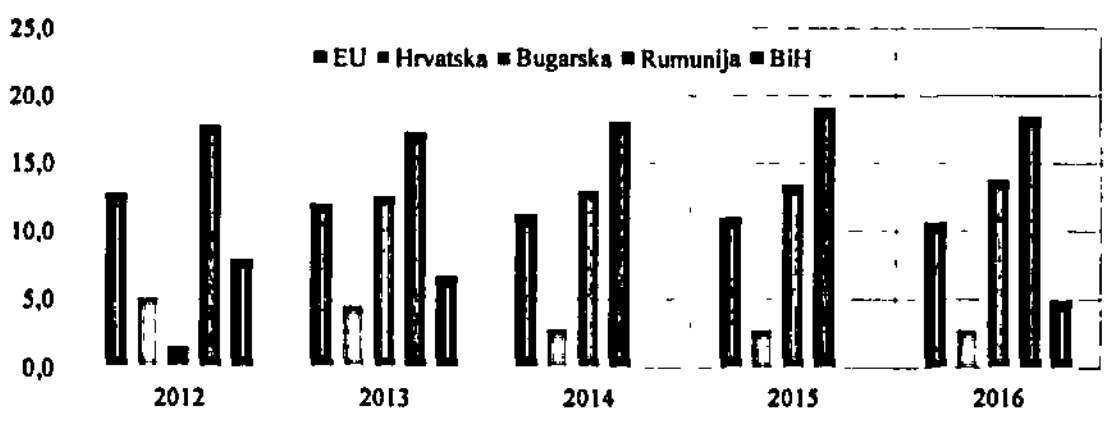
Kada su u pitanju kriteriji obrazovanja procenat učešća stanovništva u tercijarnom obrazovanju i procenat stanovništva koje napušta obrazovanje u dobi (18-24) položaj BiH tj. zaostajanje za predhodno pomenutim zemljama i nije tako značajno izraženo.

Grafikon 3: Učešće stanovništva u tercijarnom obrazovanju u % od broja stanovništva

Izvor: BHAS, Eurostat

Grafikon 4: Napuštanje tercijarnog obrazovanja u % od broja stanovništva

Izvor: BHAS, Eurostat

2. MAKROEKONOMSKO OKRUŽENJE I KONVERGENCIJA ŽIVOTNOG STANDARDA

Konvergencija životnog standarda

Pojam konvergencija u širem ekonomskom smislu podrazumijeva da relativno siromašnije zemlje (zemlje koje imaju niži nivo dohotka po glavi stanovnika) ostvaruju više stope ekonomskog rasta u odnosu na zemlje višeg nivoa ekonomskog razvoja. Kao rezultat toga, relativno siromašnije zemlje bi u konačnici trebale uhvatiti priključak, odnosno konvergirati ka zemljama koje imaju viši nivo dohotka po glavi stanovnika. Međutim, činjenica da je neka zemlja relativno siromašna nužno ne garantuje da će ista uhvatiti priključak sa razvijenim zemljama. To u velikoj mjeri zavisi od sposobnosti određene zemlje da uhvati priključak sa zemljama višeg dohotka, odnosno njene sposobnosti da absorbira nove tehnologije, privuče investicije i integrira se na svjetska tržišta. Moses Abramovitz ovo smatra ključnim preduslovima za ostvarivanje ekonomske konvergencije i na ovaj način pojašnjava sve veći jaz između razvijenih i nerazvijenih zemalja u svijetu. Relativno novija istraživanja potvrđuju prisustvo pozitivnih primjera ekonomske konvergencije u svijetu kao što je to bio slučaj sa „istočno azijskim tigrovima“ Singapur, Hong Kong, Južna Koreja i Tajvan koji se danas smatraju razvijenim zemljama svijeta.

Što se tiče ovog dijela Europe gdje je smještena Bosna i Hercegovina slika nije toliko jasna i zahtjeva detaljniju analizu kako bi se napravili određeni zaključci. Naime, zajednička karakteristika zemalja Centralne i istočne Evrope kao i zemalja zapadnog Balkana je proces političko-ekonomske tranzicije odnosno približavanja EU. Na bazi raspoloživih podataka nije teško zaključiti da je prva grupa zemalja bila relativno uspješnija u procesu konvergencije u odnosu na drugu grupu zemalja zapadnog Balkana gdje se nalazi i Bosna i Hercegovina. Sam proces ekonomske konvergencije hronološki se može podijeliti u tri faze.

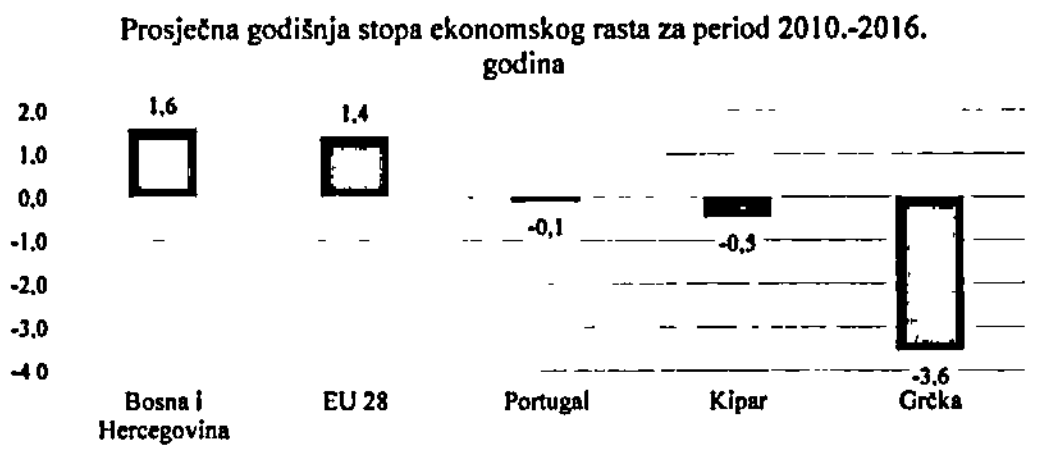
Prva faza obuhvata period na samom početku 1990-ih godina koji je karakterisao veliki ekonomski pad što je posljedica tranzicionih dešavanja u političkom i ekonomskom smislu. Tokom ovog perioda zemlje CIE su prolazile proces političko ekonomske tranzicije, dok su zemlje zapadnog Balkana pored ovih procesa dodatno bile izložene i ratnim dešavanjima na ovim prostorima. Sve ovo dovelo je do pada životnog standarda što je produbilo jaz u odnosu na EU i usporilo proces ekonomskog razvoja. Tako se na osnovu raspoloživih statističkih pokazatelja može zaključiti da proces konvergencije nije bio prisutan tokom ovog perioda.¹³

U drugoj fazi izrazito povoljno međunarodno ekonomsko okruženje u kombinaciji sa intenziviranjem reformskih procesa u ovim zemljama na početku 2000-ih omogućili su snažniji ekonomski rast po višim stopama rasta. Tako su zemlje CIE u ovom periodu ostvarivale snažan ekonomski rast koji je u prosjeku bio viši za 2 p.p. u odnosu na zemlje EU što im je omogućilo da znatno povećaju dohodak po glavi stanovnika i smanje jaz u odnosu na životni standard u zemljama EU, odnosno konvergiraju. Ovaj pozitivni trend u procesu konvergencije naglo je zaustavljen 2008. godine izbijanjem svjetske ekonomske krize.

¹³ Na osnovu raspoloživih podataka vidljivo je da je prosječna stopa ekonomskog rasta u zemljama CIE od 1990 do 2000. godine bila za 1,1 p.p. niža u odnosu na EU prosjek. U periodu 2000-2008. godine stopa ekonomskog rasta u ovim zemljama bila je viša za 2,8 p.p. u odnosu na EU prosjek što nedvosmisleno ukazuje na prisustvo konvergencije. Tokom treće faze koja obuhvata period 2010-2016. godine prosječni ekonomski rast u zemljama CIE bio je za 0,8 p.p. viši nego u zemljama EU

Treća faza procesa ekonomske konvergencije obuhvata period od izbijanja svjetske ekonomske krize koji su ekonomisti nazvali i „izgubljena decenija“. Naime tokom ovog perioda došlo je do naglog ekonomskog pada a procesi ekonomske konvergencije su usporeni ako ne i u potpunosti zaustavljeni.

Grafikon 5: Usporedni prikaz prosječnih godišnjih stopa ekonomskog rasta za periodu 2010.-2016. godina

Izvor: EUROSTAT

Međutim, u posljednje tri godine vidljiv je ekonomski oporavak u okviru zemalja EU koji se manifestovao nešto višim stopama ekonomskog rasta i mogao bi biti nastavljen u periodu koji slijedi. Ekonomski oporavak u zemljama EU imao je pozitivne implikacije kako na zemlje CIE tako i na zemlje zapadnog Balkana i manifestovao se višim stopama ekonomskog rasta. Tako je prosječna stopa ostvarenog ekonomskog rasta na godišnjem nivou u periodu 2014-2016. godina u zemljama EU iznosila 2%, u zemljama CIE 2,8%, dok je ekonomski rast u zemljama zapadnog Balkana iznosio 2,3%.

Prema procjenama referentnih međunarodnih institucija ovaj trend ekonomskog rasta u zemljama EU bi trebao biti nastavljen i u budućnosti, što će imati pozitivne implikacije dešavanja kako u zemljama regiona tako i u Bosni i Hercegovini. Tako bi se stope ekonomskog rasta u ovim zemljama mogle podići na nivo od 2 p p. iznad EU prosjeka što je ključni preduslov za ostvarivanje konvergencije u ekonomskom smislu.¹⁴

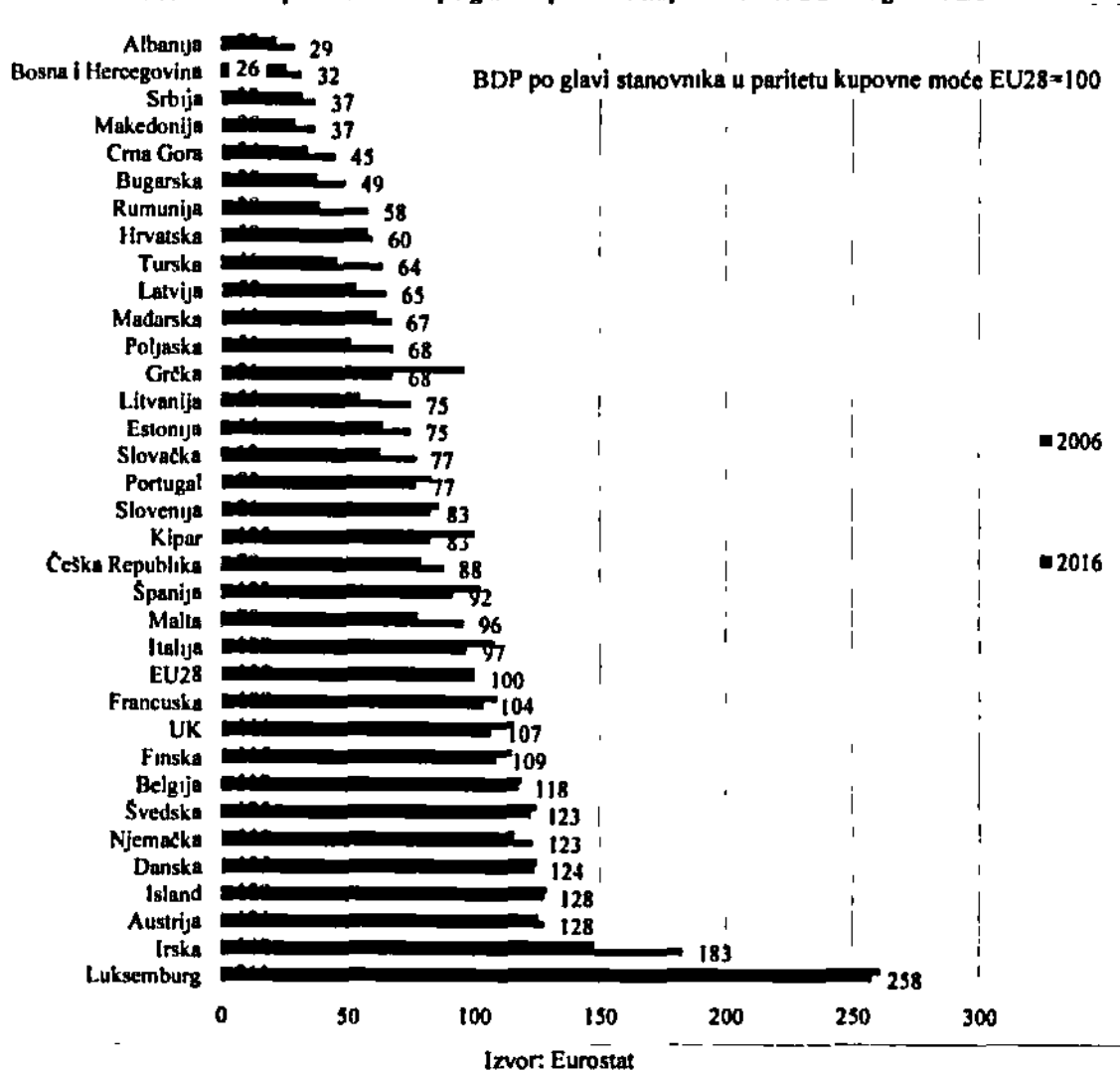
Raspoloživi statistički podaci ukazuju na to da Bosna i Hercegovina nije izuzetak kada su u pitanju ova ekonomska kretanja na globalnom i regionalnom planu. Tako je BiH u predkriznom periodu zahvaljujući povoljnim ekonomskim kretanjima u okruženju ostvarivala stope ekonomskog rasta od preko 5% na godišnjem nivou što je bar djelimično omogućilo da se smanji jaz u stepenu ekonomskog razvoja sa zemljama EU, odnosno da ostvari proces ekonomske konvergencije.

Međutim, već 2008. godine usljed izbijanja svjetske ekonomske krize proces konvergencije životnog stadrada mjereno dohotkom po glavi stanovnika u paritetu kupovne moći je značajno usporen ako ne i u potpunosti zaustavljen. Ako se proces ekonomske konvergencije posmatra na nivou perioda od 10 godina (2006.-2016. godina) može se konstatovati da BiH nije napravila značajniji iskorak ka približavanju životnom standardu zemalja EU 28. Tokom ovog perioda životni standard u BiH povećan je sa 26% EU28=100 u 2006. godini na 32% EU28=100 u 2016. godini.

¹⁴ Vienna Institute for International Economic Studies, Leon Podkaminer, „Convergence a long-term matter“, Autumn 2017.

Sama dinamika procesa konvergencije bila je ispod regionalnog, a naročito prosjeka zemalja CIE. Što se tiče dinamike u procesu ekonomske konvergencije vrijedi istaći da je ista u Hrvatskoj i Sloveniji bila još sporija u odnosu na BiH. Međutim prema ekonomskoj teoriji (beta convergence hypothesis) vrijedi istaći da zemlje koje se nalaze na višem stepenu ekonomskog razvoja odnosno imaju viši nivo dohotka po glavi stanovnika imaju sporiju dinamiku u procesu konvergiranja. Tako se Bosna i Hercegovina zaključno sa 2016. godinom nalazi na nezavidnoj pretposljednjoj poziciji kada je u pitanju životni standard građana sa 32% EU28=100 i bolje je rangirana samo od Albanije.

Grafikon 6: Grafički prikaz BDP-a po glavi u paritetu kupovne moći u 2016. godini EU28=100

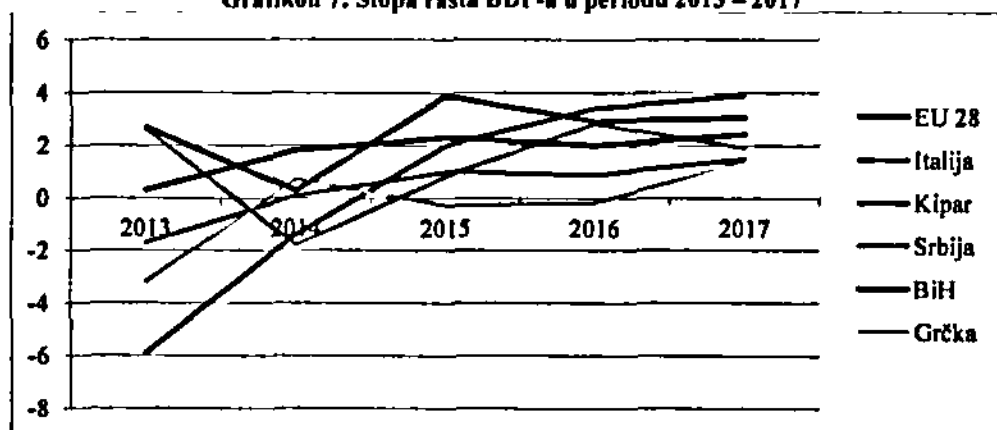

Makroekonomsko okruženje BiH

Ekonomija BiH u proteklih 5 godina bilježi napredak koji je još uvijek nedovoljan kako bi se uhvatio korak sa razvijenim zemljama. Uprkos nezapamćenim poplavama koje su 2014. godine zahvatile/opustošile region i zaustavljenom ekonomskom rastu u toj godini koji je skoro bio ravan nuli, BiH ekonomija se neočekivano brzo oporavila pa je tako ekonomski rast u posljednje tri godine iznosio oko 3%. Taj rast je bio najvećim dijelom zasnovan povećanom domaćom tražnjom te skoro rekordnim rastom izvoza u 2017. godini (nominalni rast od 14,7%,

realni 9,1%). Ovakve stope rasta su bile i u 2010. i 2011. kada su se počeli osjetiti efekti oporavka od svjetske ekonomske krize. Kao i većina zemalja u regionu, BiH ekonomija je još uvijek nedovoljno jaka te uz to je i u potpunosti otvorena. Kao takva uveliko je ovisna o dešavanjima u EU i regionu, tako da sva dešavanja u eksternom ambijentu bila ona pozitivna ili negativna umnogome utiču na smjer odvijanja/kretanja BH ekonomije.

Grafikon 7: Stopa rasta BDP-a u periodu 2013 – 2017

Izvor: Projekcije DEP-a¹⁵ i EUROSTAT

U proteklih pet godina eksterni ambijent (prvenstveno se odnosi na ekonomska kretanja u privredama Hrvatske, Srbije, Slovenije, Njemačke, Italije, Austrije) je bio povoljan te je uz jači doprinos internih snaga (prevashodno povećanja stope izvoza finalnih proizvoda odnosno izvoza proizvoda većeg stepena prerade) rezultirao stabilnijom stopom ekonomskog rasta u Bosni i Hercegovini.

U regiji Zapadnog Balkana procijenjeni rast BDP-a za 2017. godinu iznosio je 2,4%¹⁶ (prethodno je prognoza rasta bila 2,6%). Usljed povećanja uvoza energije, većih potreba za uvozom opreme iz inostranstva za velike infrastrukturne projekte, te povećanog uvoza dobara/robe usljed povećane potrošnje došlo je do revizije rasta BDP-a regiona.

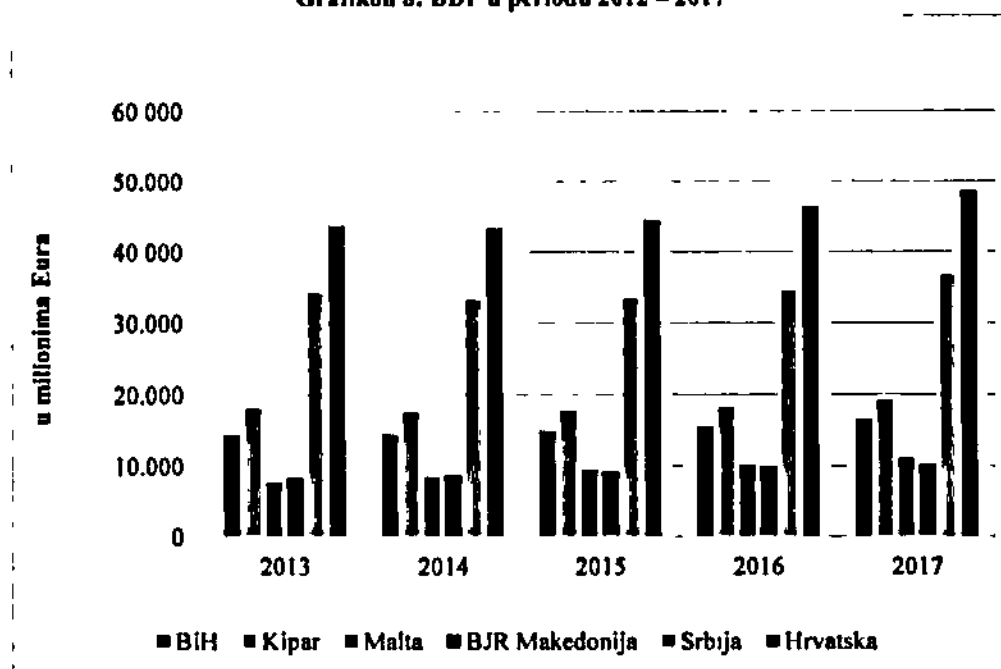
Rast BDP-a usljed povećanja investicija u infrastrukturu u Albaniji, Kosovu i Crnoj Gori se kretao između 3% i 4,4%, u BJR Makedoniji je procijenjeno da je došlo do stagnacije rasta dok je u najvećoj ekonomiji u regionu (Srbiji) povećanje iznosilo samo 1,9%¹⁷.

¹⁵ Podaci o BiH BDP-u za 2017. godinu korišteni su iz projekcija DEP-a proljeće 2018.

¹⁶ Izvor podataka: <http://pubdocs.worldbank.org/en/701051523374120261/WBRER13-10Apr2018.pdf>

¹⁷ Izvor podataka: <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do>

Grafikon 8: BDP u periodu 2012 – 2017

Izvor: Projekcije DEP-a¹⁸ i EUROSTAT

Zadnjih godina ekonomija BiH kontinuirano raste, ali taj rast ne prati adekvatan broj otvorenih novih radnih mjesta, tako da nezaposlenost i dalje predstavlja hroničan problem BiH ekonomije. Trendovi koji se odvijaju u BiH i ostalim zemljama Zapadnog Balkana, naročito u zadnje dvije godine, pokazuju da sve veći broj ljudi pronalazi posao i da su primanja zaposlenih u blagom porastu.

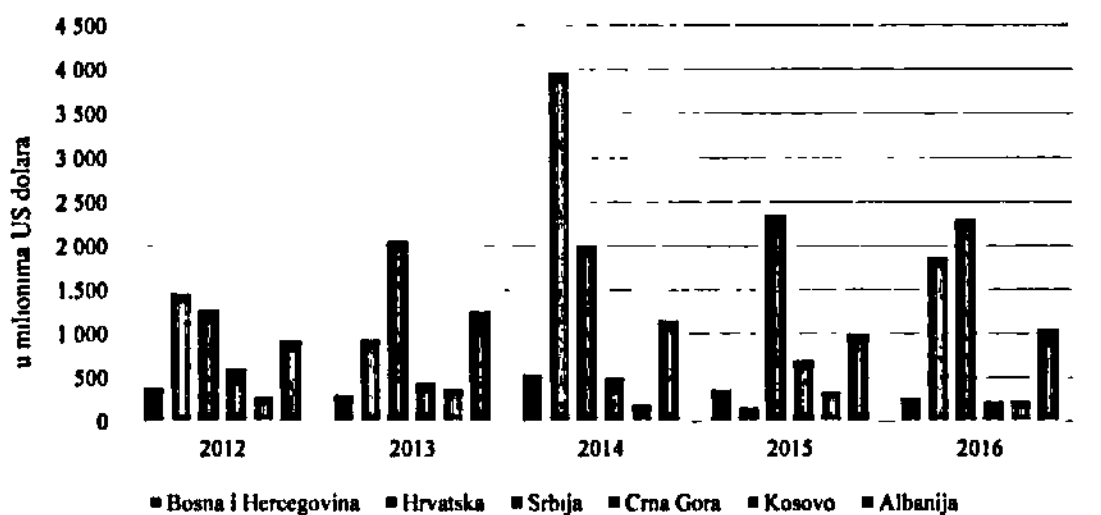
U regionu je došlo do porasta zaposlenosti u 2017. godini pa je tako prosječna stopa zaposlenosti za Zapadni Balkan dostigla 43,6% dok je stopa nezaposlenih iznosila 16,2%¹⁹ te je smanjena za 2,5 p.p. u odnosu na prethodnu godinu. Nezaposlenost mladih (15-24) je pala sa 42,1 % u 2016. na 37,6 % u 2017. godini. (*detaljniji podaci za BiH u poglavlju o zaposlenosti*).

U regiji vlada svojevrsno takmičenje u privlačenju stranih direktnih investicija, gdje se države trude da ponude što bolje uslove za dovođenje inostranih kompanija. Vodeće zemlje u okruženju posljednjih godina su Albanija, Srbija i Hrvatska dok je Bosna i Hercegovina znatno lošije plasirana u privlačenju stranih investicija.

¹⁸ Podaci o BiH BDP-u za 2017. godinu korišteni su iz projekcija DEP-a proljeće 2018

¹⁹ Izvor podataka: <http://documents.worldbank.org/curated/en/565231521435487923/pdf/124354-WP-P158508-PUBLIC-16-3-2018-10-13-39-WBLabormarketrends.pdf>

Grafikon 9: FDI u periodu 2012 - 2016

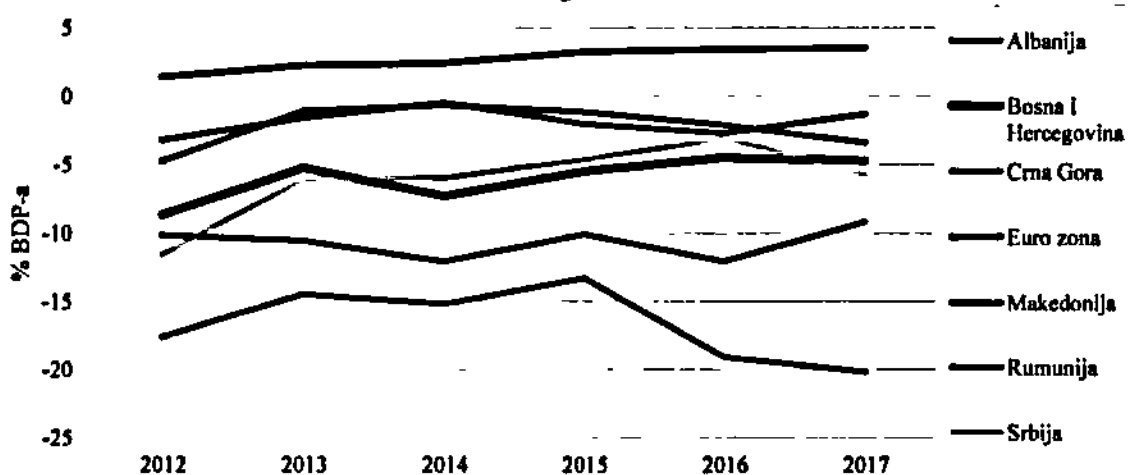

Izvor: Svjetska banka²⁰

Deficit tekućeg računa

Platni bilans Bosne i Hercegovine predstavlja pregled svih transakcija koje BiH obavi, sa drugim zemljama, u toku jedne godine. U njemu su sadržani tokovi svih razmijenjenih dobara, usluga i kapitala koje BiH razmijeni sa inostranstvom te tako ovi podaci ukazuju na efekte kako međunarodna razmjena sa inostranstvom utiče na bh ekonomiju.

Grafikon 10: Bilansi tekućeg računa iskazani u %BDP-a

Izvori: Tradingeconomics²¹ | IMF²²

Od zemalja u regiji, u 2017. godini, nalošiji deficit tekućeg računa ima Crna Gora (20,2%), zatim Albanija (9,2%) i Srbija (5,7%). Istovremeno bilans tekućeg računa Euro zone je bio pozitivan i iznosio je 3,5% BDP-a (grafikon iznad).

²⁰ <http://databank.worldbank.org/data/reports.aspx?source=world-development-indicators#>

²¹ <https://tradingeconomics.com/country-list/current-account-to-gdp?continent=europe>

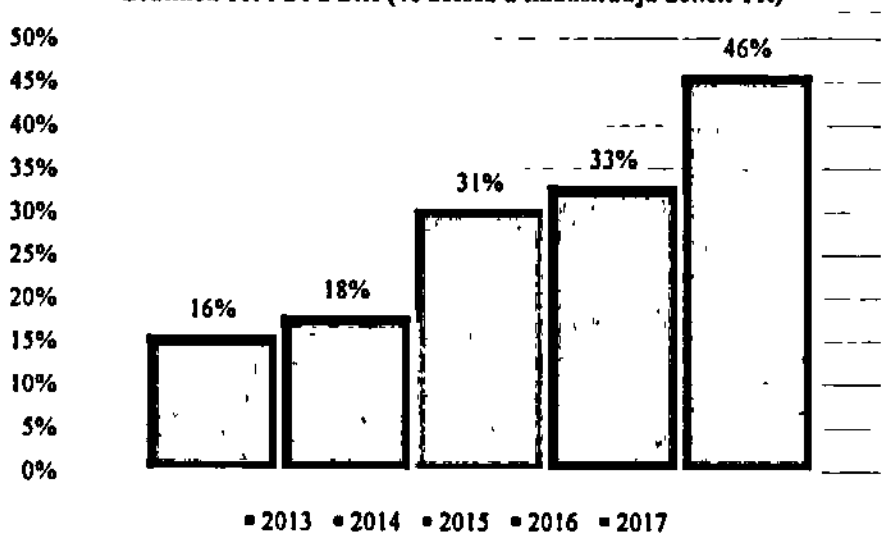
²² IMF World Economic Outlook (WEO) Database, October 2017

Bilans tekućeg računa BiH je 2017. godine bio negativan, kao i prethodnih godina, i iznosio je -4,8% BDP-a²³. Obzirom na otvorenost bh ekonomije i njenu ovisnost u uvozu te negativan vanjskotrgovinski bilans, ovaj nivo deficita TR i ne predstavlja veći problem.

Kada se posmatra struktura finansiranja deficita BiH u proteklih pet godina može se primjetiti da je deficit finansiran povlačenjem sredstva bh strane aktive iz inostranstva (bh ulaganja u inostranstvu), kapitalnim transferima, stvaranjem obaveza prema inostranstvu (vanjskim zaduživanjem, trgovinskim kreditima, tekućim transferima te kroz strane direktne investicije - FDI). Protekla 2017. godina, kada se posmatra učešće stranih direktnih investicija u finansiranju deficita tekućeg računa je bila najbolja u proteklih 5 godina, pa je tako finansiranje deficita TR kroz FDI iznosilo 46% dok je godinu ranije to bilo 32%.

U zemljama okruženja strane direktne investicije su te koje finansiraju značajan dio deficita tekućeg računa pa je tako npr. u Srbiji deficit u potpunosti finansiran stranim direktnim investicijama.

Grafikon 11: FDI u BiH (% učešća u finansiranju deficit TR)

Izvor: CBBiH

Tržište rada

Na tržištu rada u BiH je u posljednjih pet a ponajviše u protekle dvije godine došlo do malih pomaka, u pozitivnom pravcu, ali to je još uvijek nedovoljno vidljivo u stvarnom životu građana.

I pored ovih pozitivnih pomaka još uvijek su na tržištu rada prisutni problemi u vidu: neusklađenosti obrazovnog sistema sa potrebama tržišta rada, visoka stopa nezaposlenosti, dugoročna-strukturna nezaposlenost, neaktivnost radno sposobnog stanovništva te problem slabo plaćene radne snage (detaljnije o tržištu rada u poglavlju o zaposlenosti). Pored ovih problema koji su već godinama prisutni pojavljuje se i novi problem koji je vidljiv u posljednjih godinu-dvije a tiče se odlaska radno sposobnog stanovništva na trajni rad u inostranstvo (u

²³ Podaci o BiH BDP-u za 2017. godinu korišteni su iz projekcija DEP-a proljeće 2018

prvom redu mlade populacije kao i kompletnih porodica). Ovo predstavlja problem kako u cijeloj regiji pa tako i u BiH ekonomiji.

Ljudi koji odlaze na rad u inostranstvo kao jedan od glavnih razloga napuštanja zemlje navode nemogućnost zapošljavanja i nizak nivo ličnih primanja. Izvozno orijentisana preduzeća iz BiH, u svjetskom lancu dodane vrijednosti, često dobijaju poslove jeftine dorade ili prerade (tzv. lohn poslove) koji uglavnom zahtijevaju jeftinu radnu snagu.

Prema podacima za 2016. godinu²⁴ životni standard u BiH, mjereno BDP-om po glavi stanovnika korigovan za paritet kupovne moći (PKM), je ostao na prošlogodišnjem nivou. Poređenja radi PKM u BiH je bio na nivou trećine evropskog prosjeka EU 28 (32%)²⁵. BiH i zemlje regiona (Albanija, Srbija, BJR Makedonija, Crna Gora) se godinama nalaze pri dnu liste zemalja koju objavljuje EUROSTAT.

Inflacija u BiH

Harmonizovani indeks potrošačkih cijena (HICP)²⁶ je osnova za komparativna mjerenja inflacije u Evropskoj uniji i procjenu stabilnosti monetarne vrijednosti u eurozoni. Za razliku od Indeksa potrošačkih cijena (CPI) koristi drugačiji metodološki koncept koji se primjenjuje od strane svih članica EU. Agencija za statistiku BiH još uvijek ne proizvodi harmonizovani indeks potrošačkih cijena, stoga se kao komparacija sa ostalim zemljama koristi indeks potrošačkih cijena (CPI).

Članom 1. Protokola 13 o konvergenijskim kriterijima propisuje se da država članica ima održivi nivo stabilnosti cijena, te prosječnu stopu inflacije koja ne prelazi više od 1,5 p.p. stopu inflacije u najviše trima državama članicama koje su ostvarile najbolje rezultate s obzirom na stabilnost cijena.

U posmatranju HICP bitno je imati u vidu dvije stvari.²⁷ Prvo, prosječna stopa inflacije se izračunava na bazi promjene u posljednjem dostupnom dvanaestomjesečnom prosjeku HICP-a u odnosu na prethodni dvanaestomjesečni prosjek. Drugo, koncept „najviše tri države članice koje su ostvarile najbolje rezultate s obzirom na stabilnost cijena” koji se koristi za definisanje referentne vrijednosti primijenjen je tako da je uzet neponderisani aritmetički prosjek stope inflacije triju država članica sa najstabilnijim cijenama na koji se dodaje 1,5 p.p.²⁸

Iako novi Izvještaj o konvergenciji ECB nije objavljen, posmatramo li kretanje HICP među zemljama EU 28 u periodu 2017/2016 primjetno je da je najniža inflacija bila u Irskoj (0,3%), Kipru (0,7%) i Finskoj (0,8%) odnosno prosječna stopa inflacije bila je oko 0,6%. Iako je neadekvatno porediti stopu inflacije u BiH (mjereno CPI indeksom) sa pomenutim zemljama, primjetno je da BiH u istom periodu inflacija mjerena CPI indeksom je iznosila 1,3% što je više

²⁴ U trenutnu izradu dokumenta su posljednje objavljeni podaci su bili za 2016. godinu.

²⁵ Izvor: EUROSTAT

²⁶ HICP obuhvaća ukupnu potrošnju rezidenata domaćinstava i nerezidenata na ekonomskom teritoriju i ta potrošnja nije uključena u nacionalni indeks potrošačkih cijena. Izvor: Eurostat.

²⁷ Izvor: ECB, Izvještaj o konvergenciji, 2016.

²⁸ Prema Izvještaju o konvergenciji iz 2016. godine najbolje rezultate s obzirom na stabilnost cijena ostvarile su Bugarska, Slovenija i Rumunija. Iako su u posmatranom periodu stope inflacije Kipra i Rumunije bile niže (negativne) u odnosu na pomenute zemlje, te se dvije države pri računanju referentne vrijednosti smatraju „iznimkom” jer su u obje države stope inflacije tokom referentnog perioda bile znatno niže od uporedivih stopa u ostalim državama članicama i posljedica su iznimnih faktora.

u poređenju sa prethodno pomenutim zemljama. Međutim, inflacija u BiH ne prelazi više od 1,5 p.p. prosječnu stopu inflacije pomenutih zemalja.

Promjena cijena u BiH je determinisana eksternim i internim faktorima kao i u svakoj zemlji. U BiH najveći uticaj na promjenu cijena imaju eksterni faktori koje u najvećoj mjeri čine svjetske cijene energenata (prvenstveno nafte) ali i hrane. Od internih (domaćih) faktora najznačajniji uticaj na kretanje inflacije daju cijene komunalija, izmjena/uvođenje akciza i sl.

U periodu 2013-2017. godina primjetne su oscilacije u kretanju inflacije među zemljama EU ali i u BiH. Cijene nafte i hrane su na svjetskom tržištu pa tako i u BiH su te koje su značajno uticale na inflatorne tokove, pa je tako između ostalog usljed niskih cijena nafte na svjetskom tržištu u Evropskoj uniji u periodu 2014 - 2016 godina došlo do niske stope inflacije (od 0 do 0,5%) dok je u BiH došlo do pojave deflacije u periodu 2013-2016 godine (od -0,1 do -1,1).

Grafikon 12: Uporedni prikaz inflacije 2013-2017

Izvor: Eurostat i BHAS

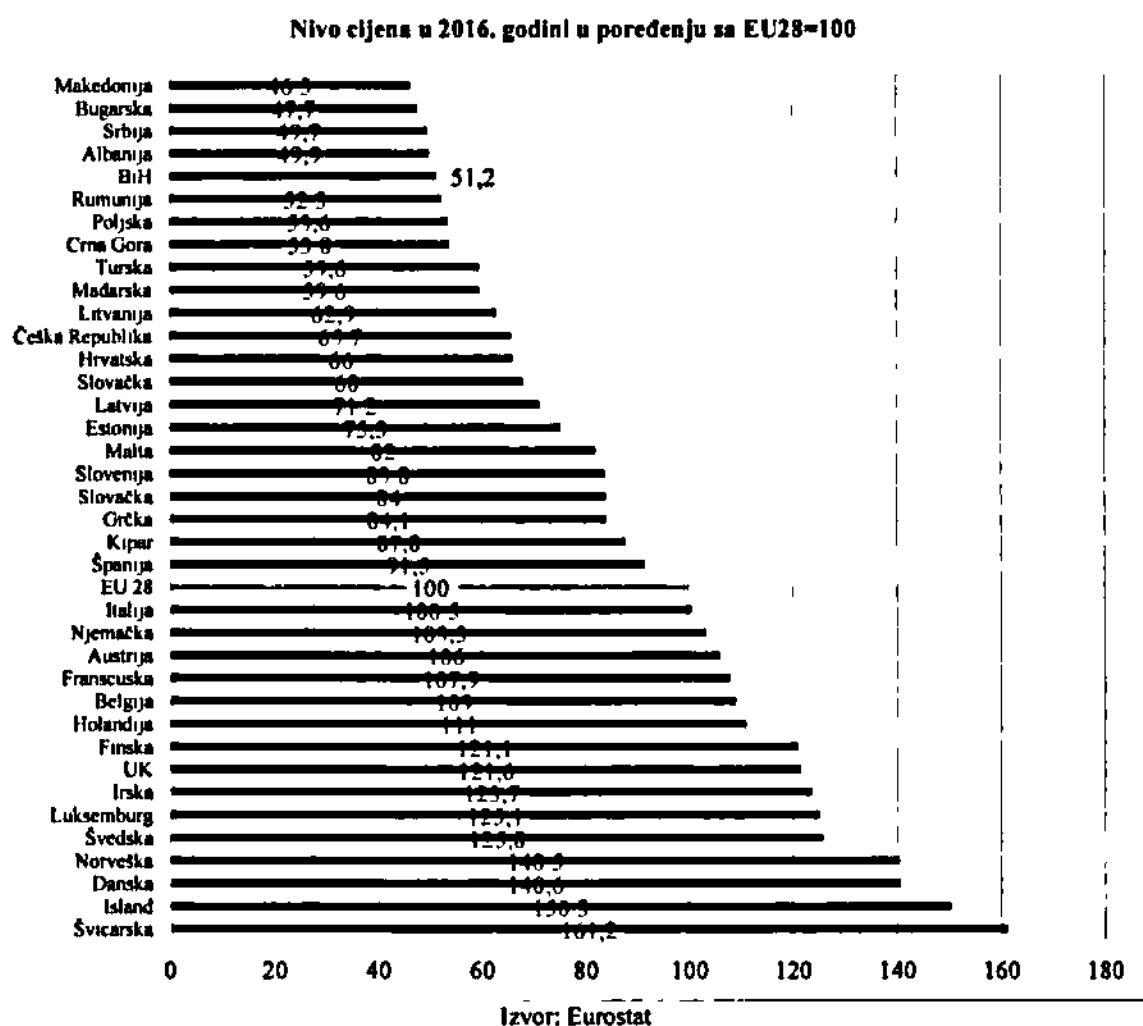
U posljednjih 5. godina najniža prosječna stopa inflacije odnosno pojava deflacije zabilježena je u Bugarskoj (-0,5%) i Kipru (-0,4%). Irska je imala prosjek inflacije od 0,2% dok je Poljska imala prosjek inflacije od 0,3%. Slovačka je uz Dansku zabilježila prosjek inflacije od 0,4%. Od zemalja regije BiH je jedina u petogodišnjem periodu ostvarila prosječnu stopu inflacije od -0,4% (deflacija) dok su ostale zemlje zabilježile inflaciju (Srbija 3,2%, Crna Gora 0,8%, Makedonija 1%, Hrvatska 0,6%, Slovenija 0,6%).

Cjenovna kretanja u BiH u odnosu na EU28

Jedna od ključnih funkcija većine centralnih banaka u svijetu pored monetarne i finansijske stabilnosti jeste i očuvanje stabilnosti cijena. To znači da se cijene ne bi smjele značajno povećavati (inflacija) kao i to da treba izbjegavati duža razdoblja pada cijena (deflacija) jer duga razdoblja prekomjerne inflacije ili deflacije negativno utječu na ukupna ekonomska kretanja. Stabilnost cijena generalno doprinosi višem nivou ekonomske aktivnosti i zaposlenosti u zemlji. Ako se na bazi raspoloživih podataka posmatra Bosna i Hercegovina

vrijedi istaći da je unatoč mnogobrojnim izazovima ostvaren zavidan nivo cjenovne stabilnosti. Naime, prema dostupnim podacima Eurostat-a kretanje nivoa cijena u odnosu na EU bilo je prilično uravnoteženo. Tako se cijene finalnih potrošnih dobara u okviru domaćinstava u odnosu na istu kategoriju proizvoda u EU nisu značajnije mijenjale. Prema pokazateljima Eurostat-a cijene finalnih potrošnih dobara u domaćinstvu u 2012. godini iznosile su 53,2% od EU=100, da bi iste na kraju 2016. godine iznosile 51,2% od EU=100. Međutim, unatoč ovim pokazateljima vrijedi istaći da je ukupni nivo cijena koji iznosi oko 50% EU prosjeka još uvijek prilično visok obzirom da se BiH životni standard mjeran dohotkom po glavi stanovnika u paritetu kupovne moći nalazi na skromnih 32% EU28=100. Detaljniji prikaz nivoa cijena finalnih potrošnih dobara u domaćinstvima po zemljama u odnosu na EU28=100 prikazan je na grafikonu ispod:

Grafikon 13. Uporedni prikaz cijena finalnih potrošnih dobara u domaćinstvima po zemljama u odnosu na EU28=100

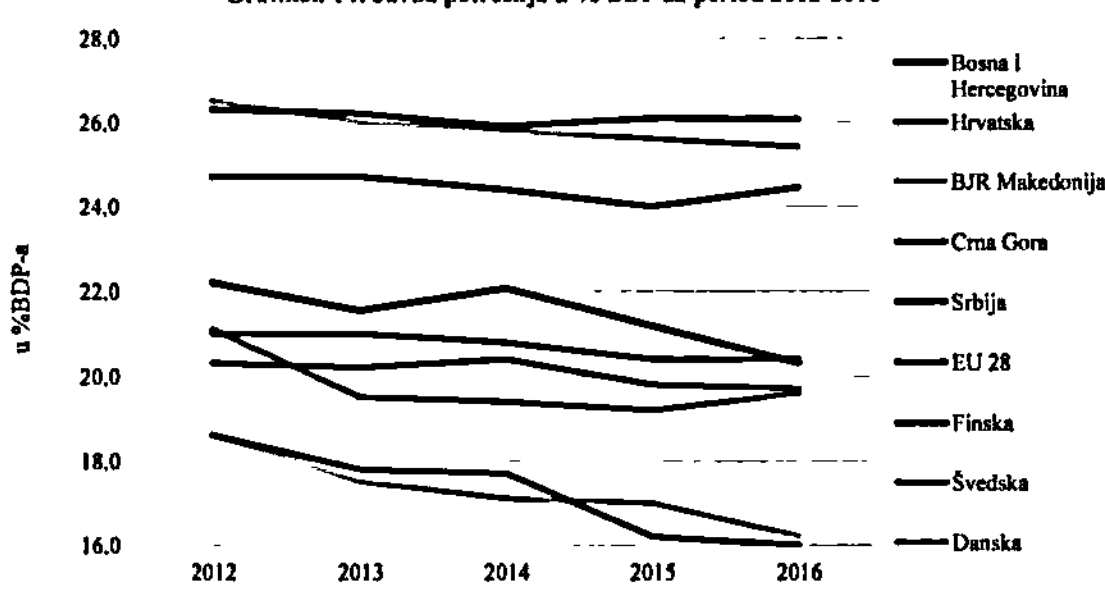
Javna potrošnja u BiH

Struktura javnog sektora, a samim tim i javne potrošnje u BiH je specifična, obzirom na njeno ustavno uređenje. Tako da posmatrano po nivoima vlasti javni sektor u BiH obuhvata pored

institucija na državnom nivou i dva entiteta (Federacija BiH i Republika Srpska) te Brčko distrikt BiH. Zatim imamo 10 kantona u Federaciji BiH od kojih svaki ima izvršne, zakonodavne i sudske strukture upravljanja te pored ovoga u oba entiteta postoje opštine. Važno je spomenuti i asimetriju između dva entiteta kod strukture vanbudžetskih fondova koji ulaze u sektor države (u Federaciji BiH kao rezultat izražene decentralizacije postoji 35 vanbudžetskih fondova dok u Republici Srpskoj egzistira 6 vanbudžetskih fondova).

Bosna i Hercegovina i pored ovih specifičnosti nastoji da gradi održiv i efikasan javni sektor kao značajnu odrednicu ekonomskog i socijalnog razvoja u uslovima globalne konkurentnosti i postizanja konvergencije sa Evropskom Unijom.

Grafikon 14: Javna potrošnja u % BDP za period 2012-2016

Izvor: Eurostat i BHAS

Obzirom da se često dešava da se pomiješaju termini javne potrošnje i javnih rashoda (više o njima u dijelu javne finansije) želimo da pojasnimo termin javne potrošnje. Izdaci za krajnju potrošnju vlade obuhvataju dvije kategorije izdataka: Izdatke za individualnu potrošnju i izdatke za kolektivnu potrošnju. Izdaci za individualnu potrošnju vlade sastoje se od isplata za netržišne usluge vlade (obrazovanje, zdravlje, socijalnu skrb, kulturu, sport itd.) i izdataka za tržišne proizvode i usluge (lijekove, ortopedska pomagala, usluge lječilišta itd.) izravno dostavljenih kućanstvima kao socijalni transfer u naturi. Izdaci za kolektivnu potrošnju vlade uglavnom se sastoje od izdataka za administrativne, obrambene, ekonomske, razvojno-istraživačke i druge netržišne usluge vlade²⁹.

Prema funkcionalnoj klasifikaciji vladinih funkcija COFOG (Classification of the Functions of the Government³⁰), koja je objavljena od strane Odjeljenja za statistiku Ujedinjenih nacija, izdaci za javnu potrošnju iskazuju se po funkcionalnoj namjeni za određenu oblast i nezavisni su od organizacije koja tu funkciju provodi. Ciljevi koji se ostvaruju utroškom javnih izdataka mogu biti realizovani kroz kolektivne ili individualne usluge. Javna potrošnja u BiH kretala se u periodu 2012-2016 u intervalu od 23,3% do 21%³¹. U posljednje dvije godine je došlo do

²⁹ [http://www.bhas.ba/saopstenja/2017/NAC_04_2007_Y9_0_HR.pdf](http://www.bhas.ba/saopštenja/2017/NAC_04_2007_Y9_0_HR.pdf)

³⁰ <https://www.oecd.org/gov/48250728.pdf>

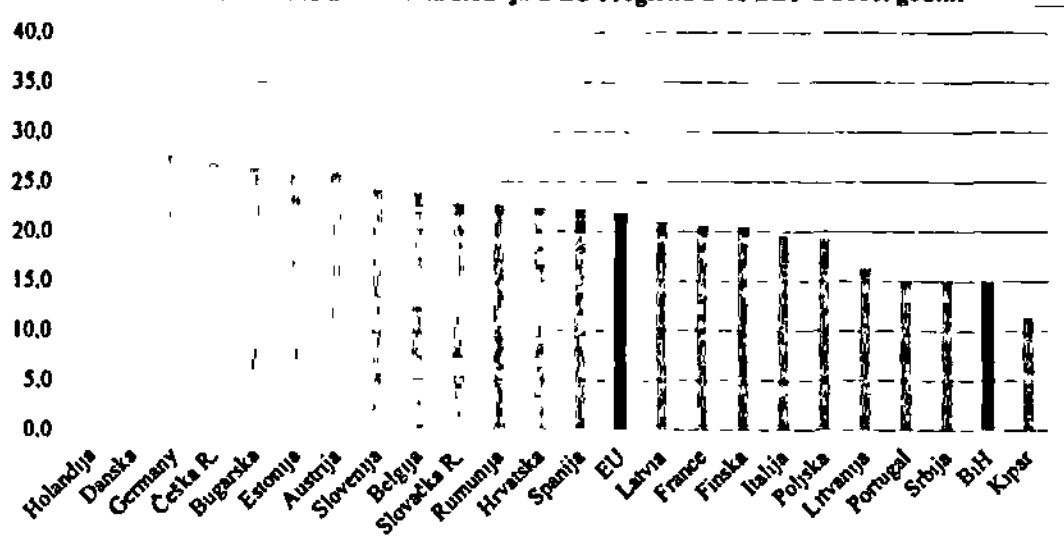
³¹ Izvor podataka. EUROSTAT - Final consumption expenditure of general government

vidnog smanjenja javne potrošnje, pa je tako u 2016. godini javna potrošnja smanjena za skoro 2 procentna poena u odnosu na 2014. godinu. Individualna potrošnja vlade je u proteklim godinama podjednako učestvovala u javnoj potrošnji sa 50% kao i kolektivna potrošnja vlade. Javna potrošnja u BiH u periodu 2012-2016 se još uvijek nalazi na nižem nivou u odnosu na pojedine zemlje EU28.

Nacionalna štednja

Nacionalna štednja predstavlja skup ukupnih sredstava koja mogu biti upotrebljena za finansiranje domaćih i stranih investicija. Polazeći od formule da bruto domaći proizvod predstavlja ukupne dohotke i ukupne izdatke za kupovinu dobara i usluga u jednoj privredi ($Y = C + I + G + NX$), dobijamo konačnu pojednostavljenu formulu za nacionalnu štednju ($S = Y - C - G$)³². Prema tome nacionalna štednja je ukupni dohodak koji ostaje u državi pošto se plate potrošnja i državni izdaci³³. Interesantan je i pojam javne štednje koji predstavlja iznos koji ostane državi kada plati svoje izdatke.

Grafikon 15: Bruto nacionalna štednja u EU i regionu u % BDP u 2016. godini

Izvor: Data.worldbank.org/indicator

Prema procjeni svjetske banke procenat nacionalne štednje u BiH od 14,8% BDP je znatno ispod EU prosjeka i zemlja članica u regionu. Ako nacionalnu štednju prema definiciji posmatramo kao preostali dio nacionalnog dohotka nakon potrošnje možemo reći da je jedan od ključnih faktora koji određuju njen nizak nivo prevelika potrošnja (privatna i javna), što opet vodi ka manjoj osnovi za investicije.

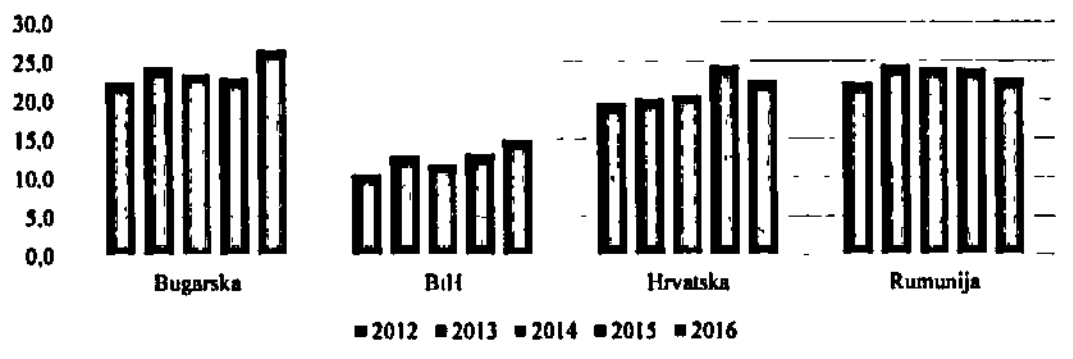
Time se nameće zaključak da bi u budućem razvojnom modelu i strukturnim reformama trebalo uticati na povećanje investicija na račun potrošnje. Naglasak bi trebao biti na razvoju proizvodnih grana privrede nasuprot razvoju uslužnih. Takođe prema preporuci MMF-a

³²<http://www.businessdictionary.com/definition/national-saving.html>; Zbir javne i privatne štednje nacije. Nacionalna štednja jednaka je nacionalnom dohotku minus potrošnja i državni rashodi. S=štednja, Y=nacionalni dohodak, C=privatna potrošnja, G=javna potrošnja, NX=razlika izvoza i uvoza.

³³ Eurostat: Gross saving (ESA 2010, 8.96) „measures the portion of gross national disposable income that is not used for final consumption expenditure“;

potrebno je reformama podstaći investicionu klimu, promjenom strukture javne potrošnje u kapitalne investicije³⁴.

Grafikon 16: Bruto nacionalna štednja u % BDP-a po godinama

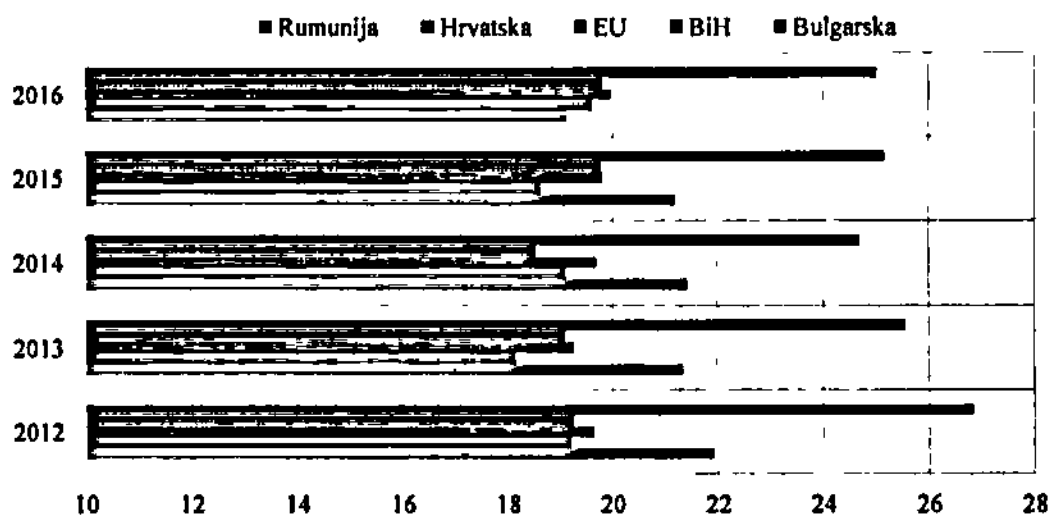
Izvor: Data.worldbank.org/indicator

Gledajući regionalno u proteklom vremenskom periodu (2012-2016. godine) položaj BiH u odnosu na izabrane zemlje iz okruženja (a koje su i članice EU) takođe zaostaje.

Bruto investicija u stalna sredstva u širem smislu predstavlja materijalno, nematerijalno i novčano ulaganje za tekuće poslovanje, razvoj i ekspanziju ekonomskih jedinica. Prema BHAS investicije u stalna sredstva podrazumijevaju nabavke preduzeća i drugih organizacija radi dobivanja nove imovine, povećanja vrijednosti ili zamjene postojećih stalnih sredstava (stambene zgrade, ostale zgrade i građevine, oprema i uređaji trajnijeg karaktera, pošumljavanje i podizanje dugogodišnjih zasada, dugoročna ulaganja u istraživanje i razvoj, rudarska i mineralna istraživanja, softveri i baze podataka i sl.). Vidjeti grafikon 17.

Do sada je kod nas u BiH uglavnom preovladavao investiciono razvojni model baziran na niskoj nacionalnoj štednji, odnosno investicijama gdje se potrebni kapital dobijao kroz strana ulaganja i putem zaduživanja u inostranstvu što je na kraju rezultiralo srednjim nivoom zaduženosti BiH.

Grafikon 17: Bruto Investicije u % BDP

Izvor: Data.worldbank.org/indicator

³⁴ <https://www.imf.org/en/Publications/CR/Issues/2018/02/13/Bosnia-and-Herzegovina-2017-Article-IV-Consultation-First-Review-Under-the-Extended-45624>; structural reforms to boost growth potential reorienting the composition of public spending from wage bill to capital investments,

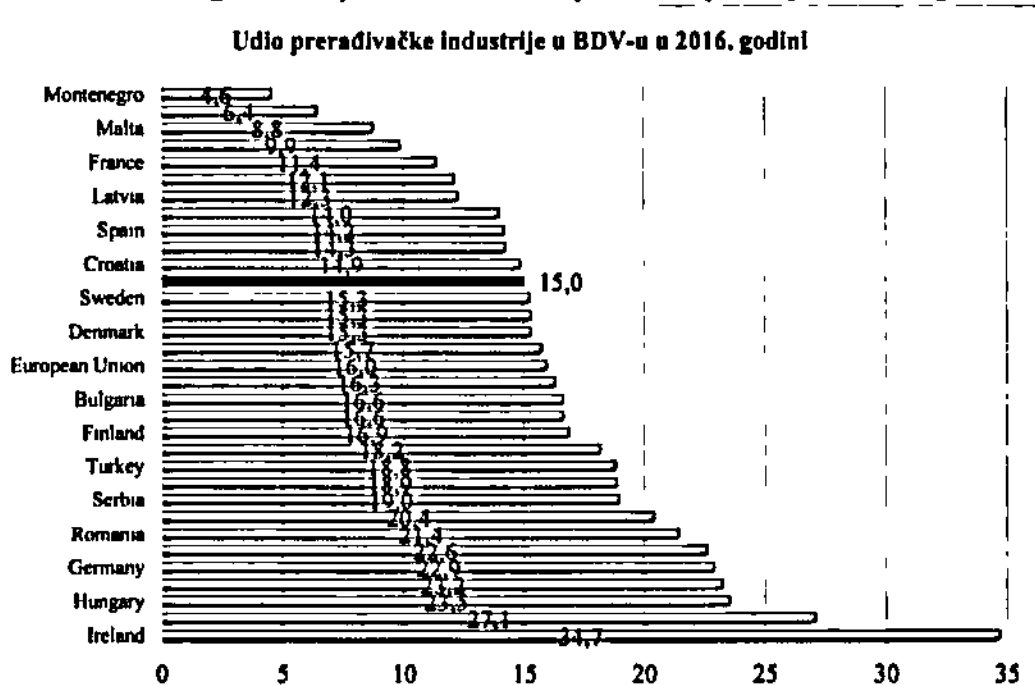
3. UTVRĐIVANJE POTENCIJALNIH IZVORA RASTA I AKTIVIRANJE RASTA U BIH

Izvori konkurentnosti bh. izvoza i industrija tržišno učešće

Iako je Bosna i Hercegovina kroz proces ekonomske tranzicije ostvarila određene pomake po pitanju ukupne makroekonomske stabilnosti, monetarne stabilnosti i inflacije, konkurentnost industrije i izvoza ostaju ključni izazovi kako bi uhvatila priključak u procesu ekonomske konvergencije sa zemljama EU28. Sa stanovišta ekonomske teorije faktori koji određuju tempo ekonomske konvergencije su početna pozicija, očuvanje makroekonomske stabilnosti i stepen uspješnosti u provođenju strukturalnih reformi.

Ako se imaju u vidu ratna dešavanja i nastale štete koje se ogledaju kroz gubitak ljudskog kapitala, uništenja proizvodnih kapaciteta i infrastrukture, te gubitak izvoznih tržišta može se zaključiti da je BiH imala znatno nepovoljniju početnu poziciju u odnosu na konkurentske zemlje. Pored ovih faktora značajan hendikep za bh. privredu predstavljao je neučinkovit i još uvijek nezavršeni proces privatizacije u BiH, kao i sporost u provođenju ekonomskih reformi generalno. Posljedica svih ovih dešavanja je vrlo skromna i nedovoljno diverzificirana industrijska baza u kojoj preovladavaju radno i resursno intenzivne industrijske grane sa niskom dodanom vrijednosti i samim tim veoma slabim doprinosom ekonomskom rastu. Iako je BiH u prethodnih nekoliko godina ostvarila zavidne stope rasta industrijske proizvodnje koje su u predkriznom periodu iznosile i do 10% na godišnjem nivou to nije bilo dovoljno da se značajnije unaprijedi ukupna industrijska baza, te da se iskorištenost kapaciteta podigne na viši nivo. Konkurentska pozicija bh. industrije posebno prerađivačke industrije koja se smatra nosiocem izvoza i generatorom zaposlenosti je dosta jasnija ako se izvrši međunarodno poređenje sa zemljama koje su prolazile kroz sličan proces ekonomske tranzicije. Pregled učešća prerađivačke industrije u BDV-u po zemljama u 2016. prikazan je na grafikonu ispod:

Grafikon 18: Pregled učešća prerađivačke industrije u BDV-u po zemljama u 2016. godini

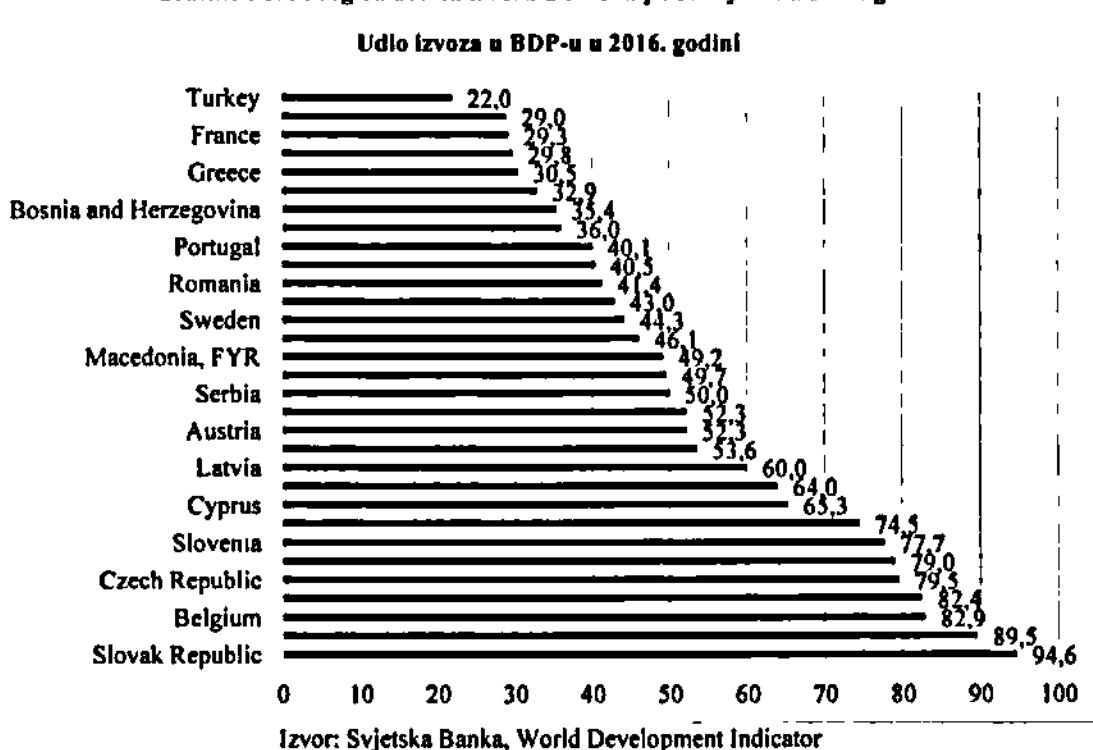

Izvor: Svjetska Banka, World Development Indicators

Iako je Bosna i Hercegovina napravila određene pozitivne pomake kada je u pitanju jačanje prerađivačke industrije, to još uvijek nije dovoljno kako bi se unaprijedila njena konkurentna pozicija na svjetskim tržištima. Ako se ima u vidu značaj prerađivačke industrije za ukupna dešavanja u zemlji i njen udio u BDV-u od 15%, BiH možda i ne stoji loše jer je bolje rangirana i od pojedinih zemalja EU kao što su Belgija, Holandija i Francuska. Međutim, treba imati u vidu da se ove zemlje nalaze na znatno višem stadiju ekonomskog razvoja, odnosno da prerađivačka industrija u strukturi ekonomija ovih zemalja ima relativno manji značaj u odnosu na ostale segmente kao što je sektor usluga. Obzirom na relativno slično historijsko nasljeđe i tranzicijski period, BiH vrijedi uporediti sa zemljama CIE. Ako se uporedi udio prerađivačke industrije u BDV-u sa ovim zemljama vidljivo je da BiH još uvijek prilično zaostaje za ovim zemljama kada je u pitanju povećanje proizvodnih kapaciteta u okviru iste. Ova dešavanja u okviru prerađivačke industrije na indirektan način nude odgovor na pitanja niske zaposlenosti, niske konkurentnosti odnosno sporog procesa konvergencije BiH ka višem nivou životnog standarda.

Kretanje i promjene u strukturi bh. izvoza roba u principu pored eksternih ekonomskih prilika i vanjskotrgovinskog režima najviše zavisli od strukture i kretanja u proizvodnim procesima u domenu prerađivačke industrije u BiH. Raspoloživi podaci po vanjskotrgovinskoj razmjeni u BiH u biti samo potvrđuju ranije navdene slabosti bh. prerađivačke industrije i oslikavaju nizak nivo konkurentnosti bh. izvoza. Naime, prema podacima BHAS-a, Bosna i Hercegovina je u prethodnom priodu unatoč nepovoljnom međunarodnom ekonomskom okruženju ostvarivala solidan rast izvoza od preko 5% na godišnjem novu. Međutim, s druge strane primjetno je također da u periodu 2012-2016. godina nije došlo do značajnijeg povećanja udjela izvoza u BDP-u. Naime, iako je udio izvoza u BDP-u tokom ovog perioda djelimično povećan sa 32% u 2012. godini na oko 35% u 2016. godini, to je znatno niže od prosjeka zemalja Centralne i istočne evrope gdje udio izvoza u BDP-u iznosi preko 70%. Pregled udjela izvoza u BDP-u u 2016. godini po zemljama prikazan je na grafikonu ispod:

Grafikon 19: Pregled učešća izvoza u BDP-u po zemljama u 2016. godini

Bitan pokazatelj izvozne konkurentnosti Bosne i Hercegovine na međunarodnim tržištima predstavlja i njena trgovinska integracija u svjetske trgovinske tokove. Raspoloživi podaci Svjetske banke ukazuju da na to BiH unatoč tome što je udvostručila svoj udio u svjetskom izvozu sa 0,014% u 2000. godini na 0,030% u 2016. godini još uvijek ima veoma skromno učešće u okviru svjetske trgovine. Naime, unatoč ovom povećanju učešća bh. izvoza, nivo izvoza je daleko ispod zemalja kao što je npr. Slovačka koja u svjetskom izvozu učestvuje sa skoro 0,5%.³⁵

Tabela 1: Pregled učešća udjela izvoza pojedinačnih zemalja u ukupnom svjetskom izvozu za period 2000-2016. godina

Zemlja, područje	2000	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Njemačka	8,158	7,882	7,705	7,319	7,431	7,602	7,697	7,770
Francuska	4,578	3,481	3,298	3,163	3,198	3,223	3,205	3,314
Italija	3,418	2,827	2,750	2,674	2,693	2,744	2,756	2,886
Holandija	3,016	2,838	2,849	2,762	2,857	2,796	2,611	2,725
UK	4,355	2,586	2,494	2,490	2,816	2,578	2,569	2,437
Belgija	2,262	2,009	1,997	1,883	1,937	1,972	1,871	1,976
Španija	1,684	1,583	1,517	1,467	1,538	1,577	1,598	1,728
Poljska	0,460	0,953	0,957	0,934	1,013	1,078	1,128	1,227
Irska	1,232	1,030	0,926	0,839	0,806	0,805	0,974	1,088
Austrija	0,875	0,938	0,917	0,850	0,881	0,903	0,890	0,942
Češka Republika	0,447	0,795	0,803	0,765	0,800	0,852	0,871	0,939
Švedska	1,348	0,997	1,006	0,927	0,899	0,882	0,852	0,876
Turska	0,404	0,713	0,702	0,733	0,739	0,774	0,824	0,846
Mađarska	0,455	0,587	0,551	0,510	0,540	0,571	0,606	0,634
Danska	0,678	0,588	0,578	0,534	0,540	0,535	0,526	0,550
Slovačka	0,176	0,390	0,399	0,396	0,408	0,410	0,413	0,452
Finska	0,691	0,479	0,464	0,423	0,422	0,423	0,406	0,417
Rumunija	0,169	0,319	0,336	0,310	0,343	0,380	0,370	0,407
Portugal	0,376	0,310	0,326	0,318	0,332	0,339	0,336	0,346
Slovenija	0,130	0,156	0,155	0,146	0,158	0,165	0,163	0,174
Bugarska	0,077	0,127	0,141	0,138	0,152	0,157	0,153	0,164
Grčka	0,154	0,155	0,156	0,157	0,165	0,165	0,148	0,149
Litvanija	0,055	0,109	0,125	0,127	0,127	0,139	0,118	0,126
Luksemburg	0,106	0,114	0,111	0,096	0,100	0,104	0,105	0,107
Srbija	0,023	0,062	0,065	0,063	0,078	0,082	0,086	0,094
Estonija	0,072	0,069	0,086	0,075	0,077	0,090	0,076	0,088
Latvija	0,046	0,058	0,066	0,064	0,067	0,075	0,063	0,068
Hrvatska	0,049	0,069	0,068	0,064	0,063	0,064	0,068	0,063
Malta	0,036	0,042	0,035	0,035	0,035	0,032	0,032	0,037
Makedonija	0,019	0,022	0,025	0,023	0,024	0,030	0,033	0,037
Bosna i Hercegovina	0,014	0,028	0,030	0,027	0,029	0,031	0,032	0,030
Island	0,034	0,030	0,030	0,030	0,025	0,028	0,030	0,027
Kipar	0,015	0,024	0,029	0,032	0,029	0,019	0,022	0,017
Albanija	0,005	0,011	0,011	0,011	0,013	0,013	0,012	0,014
Crna Gora		0,003	0,003	0,004	0,003	0,003	0,002	0,003

Izvor: Svjetska banka, WITS- baza podataka

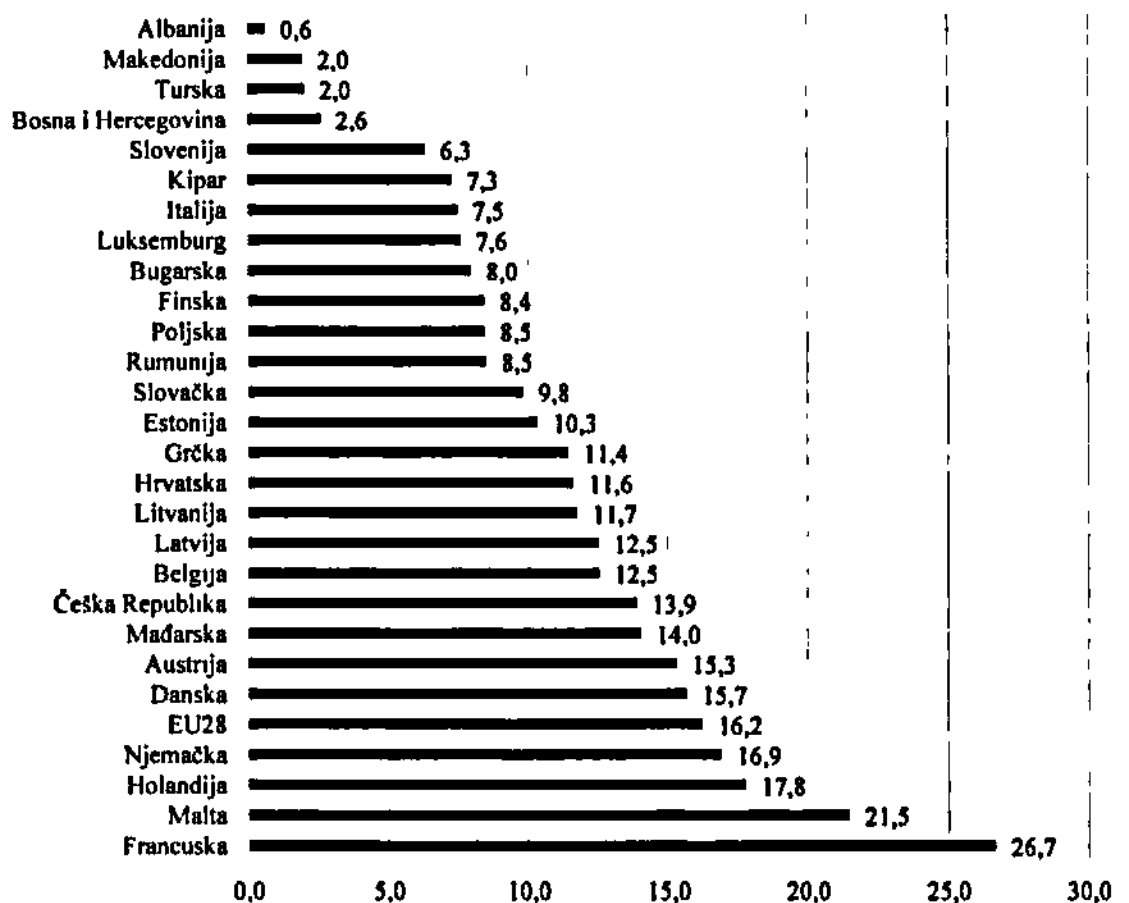
Pored ove kvantitativne analize bh. izvoza i kvalitativna analiza izvozne strukture ukazuje da BiH nije dovoljno brzo napredovala kada je u pitanju konkurentna pozicija u ovom domenu. Naime, uvidom u strukturu bh. izvoza po proizvodima može se primjetiti da najznačajniji udio

³⁵ Veoma ilustrativno djeluje podatak da je Bosna i Hercegovina u 2016 godini ostvarila ukupni izvoz od 6 milijardi \$, dok je Slovačka u istom vremenskom periodu izvezla 77 milijardi \$

imaju resursno intenzivni i nisko tehnološki proizvodi, dok su proizvodi srednjeg i visokotehnološkog inteziteta manje zastupljeni. Prema raspoloživim podacima Svjetske banke udio visokotehnoloških proizvoda u okviru bh. izvoza neznatno je povećan je sa 2% u 2005. na 2,5 % u 2016. Grafički prikaz udjela visokotehnoloških proizvoda u okviru ukupnog izvoza po zemljama u 2016. godini prikazan je na grafikonu ispod:

Grafikon 20: Pregled učešća visokotehnoloških proizvoda u strukturi izvoza po zemljama u 2016. godini
Udio visokotehnoloških proizvoda u % ukupnog izvoza

Izvor: Svjetska banka, WITS- baza podataka

Povećanje zaposlenosti

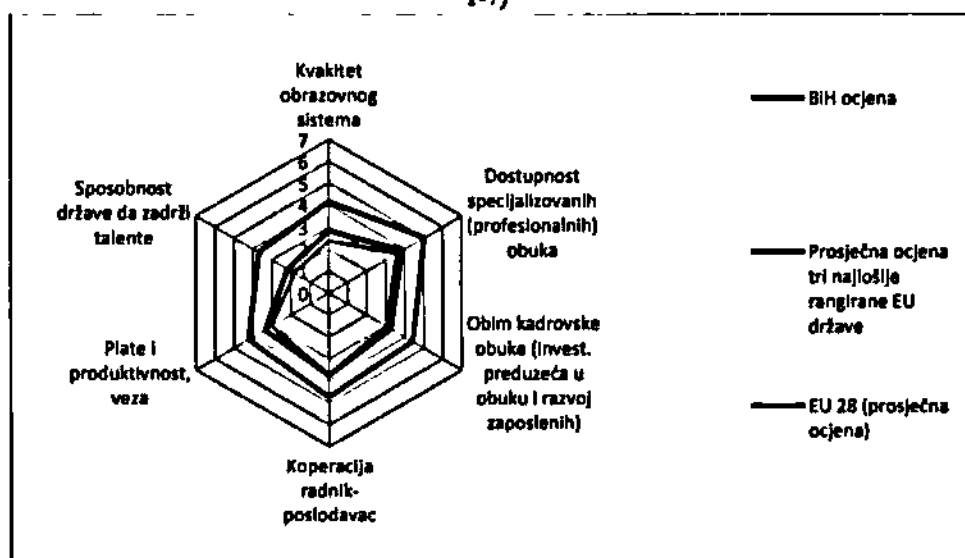
U cilju stvaranja konkurentnijeg tržišta rada odnosno usklađivanja ponude i potražnje svaka zemlja mora da stvara uslove za povećanje vještina i znanja radne snage. Obrazovanje radne snage čije kvalifikacije odgovaraju potražnji (model cjeloživotnog učenja), ima za cilj pružanje odgovarajućih znanja i vještina koje vode porastu produktivnost i zaposlenosti. Povećanje kvaliteta obrazovnog sistema kao i njegovo prilagođavanje savremenim tokovima na tržištu rada jedan je od bitnih uslova za ostvarivanje navedenih ciljeva. U izvještaju WEF-a³⁶ BiH zauzima 131 mjesto od 137 zemalja prema obimu obuka za zaposlene radnike, ali i prema

³⁶ Svjetski ekonomski forum, Global Competitiveness Report 2017-2018.

indikatoru koliko dobro obrazovni sistem zadovoljava potrebe konkurentne ekonomije, što ukazuje na nužnost reformisanja obrazovnog sistema.

Usavršavanje obrazovnog sistema je dugoročan proces i BiH je imala određenih pomaka na tom putu, ali to je još uvijek nedovoljno da bi se značajnije promijenila struktura i kvalitet radne snage, što je jedino moguće kroz programe reformi. U BiH je u 2016. godini ukupni rashodi opšte vlade za obrazovanje iznosili su 3,5% BDP-a, dok je u istoj godini EU 28 prosjek iznosio 4,7%.³⁷ Međutim, treba imati u vidu dostignuti nivo razvijenosti i kvalitet obrazovnog sistema u BiH i EU. Prema posljednjim podacima na rang listama svjetskih univerziteta nijedan univerzitet iz BiH se nije našao među prvih 1000 najbolje rangiranih univerziteta u svijetu.³⁸

Grafikon 21: Odabrani pokazatelji efikasnosti tržišta rada, kvaliteta obrazovanja i obuke radnika (ocjena 1-7)³⁹

Izvor: Global Competitiveness report 2017-2018

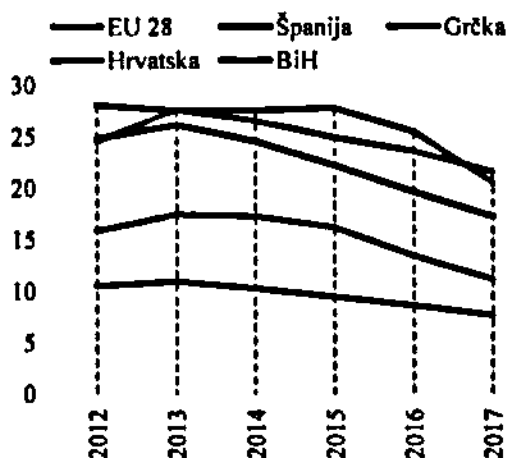
Zbog svega navedenog struktura nezaposlenih lica prema trajanju nezaposlenosti u BiH je izrazito nepovoljna (grafikon ispod). Udio dugoročno nezaposlenih lica (preko jedne godine) u ukupnom broju nezaposlenih u 2017. godini bio je čak 82,1% i često se svrstavaju u grupu teško zapošljivih lica jer sa dužinom čekanja na zaposlenje gube znanja i vještine. Poređenja radi, udio dugoročno nezaposlenih lica, u najlošije rangiranoj zemlji EU 28 (Grčka) je istovremeno bio 72,8%, što je daleko iznad prosjeka EU (44,7%). Iako je udio dugoročno nezaposlenih lica u 2017. godini u BiH smanjen u odnosu na prethodnu godinu, ipak se nije značajno mijenjao u prosjeku perioda 2012-2017. godine. BiH će morati preduzeti određene mjere koje bi rezultirale bržim trendom smanjenja dugoročne nezaposlenosti ukoliko želi da se približi prosjeku EU 28. Ovo je još jedan pokazatelj nekompatibilnosti ponude i potražnje radne snage u BiH.

³⁷ Program ekonomskih reformi BiH 2018-2020 godine. Za EU Eurostat.

³⁸ Posmatrane rang liste u analizi: Times Higher Education, Quacquarelli Symonds, Šangajska lista, Leiden Ranking, Webometrics.

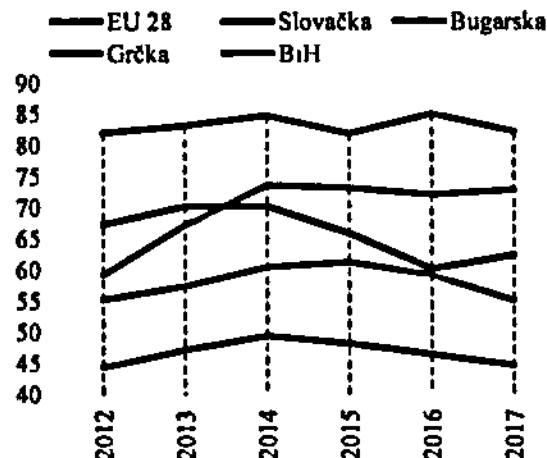
³⁹ Najlošija ocjena je 1, a najbolja ocjena je 7.

Grafikon 22: Anketne stope nezaposlenosti⁴⁰ (%)

Izvor: Eurostat, ARS BiH

Grafikon 23 : Dugoročna⁴¹ nezaposlenost (udio u %)

Izvor: Eurostat, ARS BiH

Ukupna radna snaga (aktivno stanovništvo) u BiH prema anketi o radnoj snazi se u 2017. godini smanjila u odnosu na prethodnu godinu zbog značajnog smanjenja broja nezaposlenih lica (uz povećanje broja zaposlenih lica). Agencija za rad i zapošljavanje BiH (ARZ BiH) posredovala je u zapošljavanju bh. državljana u inostranstvu u dvije države – Slovenija i Njemačka.⁴²

Tabela 2: Broj izdatih radnih dozvola za bh. državljanu (prema evidenciji ARZ BiH)⁴³

Godina	Izdato radnih dozvola Slovenija	Izdato radnih dozvola Njemačka	Izdato radnih dozvola ukupno
	1	2	1+2
2013	661	186	847
2014	1.870	566	2.436
2015	2.677	870	3.547
2016	4.778	1.079	5.857
2017 (do polovine oktobra)	7.115	(do 27.10.2017.) 658	7.773
Total 2013-2017	17.101	3.359	20.460

Izvor: Agencija za rad i zapošljavanje BiH

BiH ima jednu od najvećih stopa nezaposlenosti⁴⁴ ne samo u regionu nego i u poređenju sa tri zemlje EU 28 koje su u posmatranom periodu imale najviše stope nezaposlenosti (grafikon iznad). U 2017. godini stopa nezaposlenosti u BiH je iznosila 20,5%, dok je u EU 28 svega 7,6%. Međutim, može se primjetiti opadajući trend stope nezaposlenosti u BiH, naročito u periodu 2015-2017. godine.

⁴⁰ Na grafikonu su pored BiH i EU 28 odabrane tri zemlje EU koje su u prosjeku perioda 2012-2017. godine imale najviše stope nezaposlenosti

⁴¹ Dugoročna nezaposlenost (udio u ukupnom broju nezaposlenih lica), anketni podatak. Nezaposlene osobe koje na evidenciji zavoda za zapošljavanje čekaju duže od jedne godine na zaposlenje spadaju u kategoriju dugoročno nezaposlenih lica u analizi. Na grafikonu su pored BiH i EU 28 predstavljene tri zemlje EU koje su u prosjeku perioda 2012-2017. godine imale najviše udio dugoročno nezaposlenih lica.

⁴² Sve osobe koje odlaze na rad u inostranstvo posredstvom ARZ BiH su uredno objavljene sa biroa nezaposlenih, te imaju prava na radu u navedenim državama kao i domaća radna snaga u tim državama. Izvor: Agencija za rad i zapošljavanje BiH, Odlasci iz BiH i posredovanje Agencije za rad i zapošljavanje. Međutim, ovo nije konačan broj zaposlenih bh. državljana u inostranstvu. Za osobe koje odlaze u inostranstvo mimo ARZ BiH nema tačnih podataka jer te osobe ne evidentiraju svoj odlazak kod ARZ.

⁴³ Za Njemačku ARZ ima dozvolu za posredovanje osoba sa završenom srednjom medicinskom školom opšteg ili pedijatrijskog smjera, koje imaju položen stručni ispit u BiH i znanje njemačkog jezika na minimum A2 nivou. U Sloveniji preko sporazuma o zapošljavanju tražena zanimanja su vozači, varijoci, armirači, zidari, elektroinstalateri, bravari, fasaderi, građevinski radnici.

⁴⁴ Stopa nezaposlenosti predstavlja procentualno učešće nezaposlenih lica u radnoj snazi

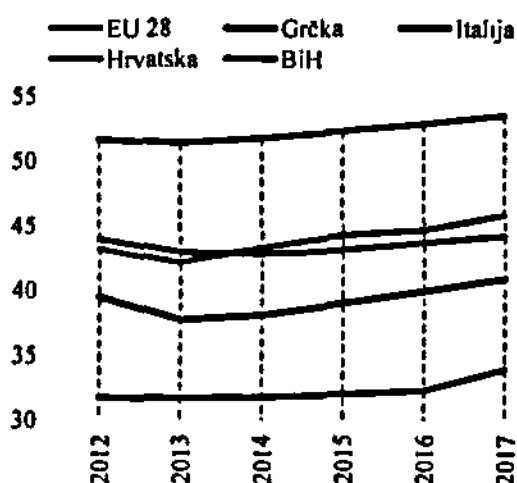
Zaposlenost predstavlja jednu od vodećih oblasti strategije Evropa 2020. S tim u vezi praćenje stope zaposlenosti, kao indikatora inkluzivnog rasta⁴⁵, bitan je segment analize svih zemalja članica EU koje napredak u dostizanju ovog cilja predstavljaju kroz svoje ekonomske programe.

U periodu 2012-2017. godine primjetan je rastući trend kretanja stope zaposlenosti EU 28 (grafikon ispod). Najnižu prosječnu stopu zaposlenosti⁴⁶ u okviru zemalja EU (dob 15+) imale su Grčka, Italija i Hrvatska. Međutim, posmatramo li stopu zaposlenosti u BiH primjetno je niža i u odnosu na tri najlošije rangirane zemlje EU, uz blago rastući trend.

Stopa zaposlenosti u BiH u 2017. godini iznosila je 33,9%, dok je za EU 28 iznosila 53,5%. Jedan od specifičnih ciljeva strategije Evropa 2020 jeste podizanje stope zaposlenosti u dobi 20-64 godine na 75%. Ova stopa zaposlenosti u BiH takođe je niža u poređenju sa svim zemljama EU 28 (pogledati poglavlje Strateški ciljevi strategije Evropa 2020).

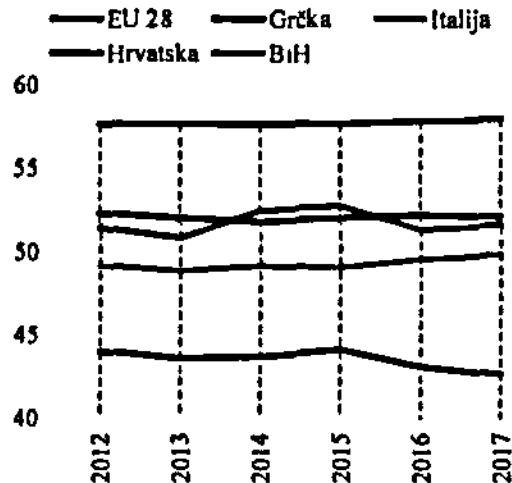
Analizirajući uporedo stopu aktivnosti⁴⁷ u BiH evidentno je da u periodu 2012-2017. godine nije bilo značajnog približavanja stopi aktivnosti EU 28 naročito u 2017. godini.⁴⁸ Stopa aktivnosti u BiH u 2017. godini iznosila je 42,6%, dok je za EU 28 iznosila 57,9%. Takođe, BiH ima daleko nižu stopu aktivnosti u odnosu na tri najlošije rangirane EU zemlje (grafikon ispod) uz opadajući trend u periodu 2015-2017. godine.

Grafikon 24: Kretanje stopa zaposlenosti⁴⁶ (%)

Izvor: Eurostat i ARS BiH

Grafikon 25: Kretanje stopa aktivnosti⁴⁹ (%)

Izvor: Eurostat, ARS BiH

Na osnovu predstavljenih indikatora može vidjeti da je BiH u proteklih pet godina napravila manje pomake na tržištu rada, ali i dalje zaostaje za zemljama EU. S toga u budućem periodu

⁴⁵ Pregled strategije Evropa 2020 www.dei.gov.ba.

⁴⁶ Stopa zaposlenosti predstavlja procentualno učešće zaposlenih lica u radno sposobnom stanovništvu.

⁴⁷ Stopa aktivnosti predstavlja procentualno učešće radne snage u radno sposobnom stanovništvu.

⁴⁸ Prema preliminarnom izvještaju ARS BiH 2017 u upitnik za anketiranje uveden je novi set pitanja za radnu aktivnost u cilju dobijanja što boljih informacija o radnoj aktivnosti anketiranih osoba. Uvođenje novog seta pitanja u 2017. godini imalo je određeni uticaj na povećanje zaposlenosti i smanjenje nezaposlenosti, odnosno smanjenje stope aktivnosti i nezaposlenosti, te povećanja stope zaposlenosti u odnosu na isti period 2016. godine.

⁴⁹ Podaci se odnose na stopu zaposlenosti za uzrast 15+ godina. Na grafikonu su pored BiH i EU 28 odabrane tri zemlje EU koje su u prosjeku perioda 2012-2017. godine imale najniže stope zaposlenosti

⁵⁰ Podaci se odnose na stopu aktivnosti za uzrast 15+ godina. Na grafikonu su pored BiH i EU 28 odabrane tri zemlje EU koje su u prosjeku perioda 2012-2017. godine imale najniže stope aktivnosti

BiH mora nastaviti provođenje sveobuhvatnih strukturalnih reformi ne samo u oblasti tržišta rada i obrazovanja nego i u drugim oblastima ekonomije kako bi se stvorili uslovi za povećanje zaposlenosti.

Povećanje produktivnosti rada

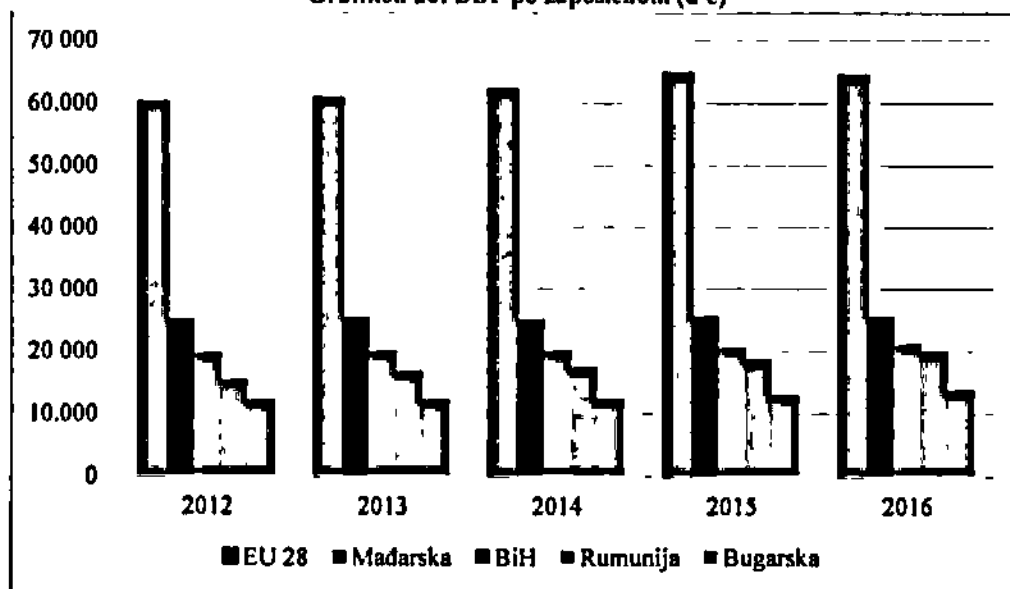
Agencija za statistiku BiH ne proizvodi podatke o produktivnosti rada. Stoga se kao manje adekvatan pokazatelj u analizi produktivnosti posmatra odnos bruto domaćeg proizvoda i ukupnog broja zaposlenih lica u BiH (administrativni podatak).

Produktivnost rada predstavlja bitan segment ekonomskog rasta, naročito u dužem periodu, i u zavisnosti od kretanja poboljšava/pogoršava konkurentsku poziciju svake zemlje.

Na osnovu raspoloživih podataka može se primjetiti da Bosna i Hercegovina u periodu 2012-2016. godine ima izuzetno nizak nivo BDP po zaposlenom uprkos trendu blagog rasta. Ono što naročito zabrinjava jeste da u istom poređenju sa članicama Evropske unije, BiH se nalazi među zemljama sa najnižim BDP po zaposlenom. Primjera radi, u posmatranom periodu, Bugarska, Rumunija i Mađarska su zemlje EU 28 sa najnižim BDP po zaposlenom (grafikon ispod).

Razlika između BiH i prosjeka EU zemalja je naročito izražena posmatraju li se rezultati u pojedinim djelatnostima, naročito u prerađivačkoj industriji, koja uz trgovinu na veliko i malo ima najveći udio bruto dodate vrijednosti u BDP, i zapošljava najviše od ukupnog broja zaposlenih lica u BiH. U 2016. godini BDV/zaposlenom u prerađivačkoj industriji u BiH bila je pet puta manja u odnosu na prosjek EU 28, što bi praktično značilo da jedan zaposleni u prerađivačkoj industriji u EU stvori pet puta više BDV u odnosu na zaposlenog u BiH. Među zemljama Evropske unije Bugarska, Rumunija i Hrvatska imaju najmanji BDV/zaposlenom u oblasti prerađivačke industrije u prosjeku perioda 2012-2016. godine.

Grafikon 26: BDP po zaposlenom (u €)

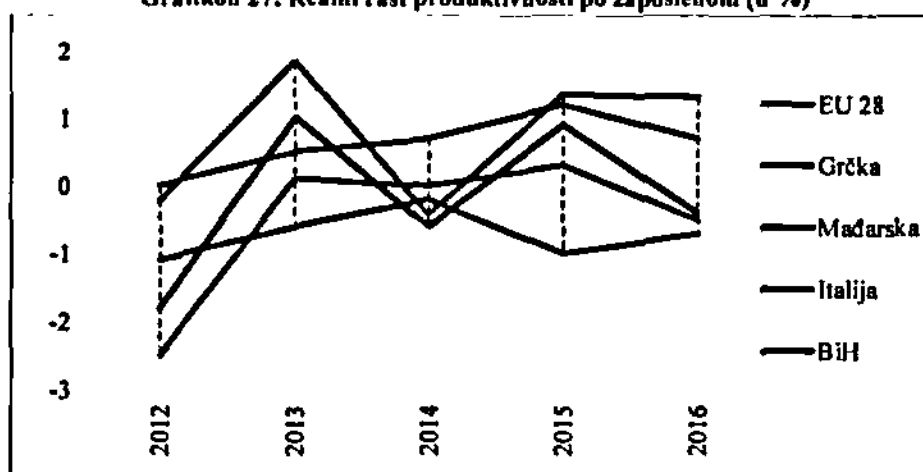

Izvor: EUROSTAT, BHAS, DEP kalkulacije

U analizi realnih⁵¹ stopa rasta produktivnosti po zaposlenom primjećuje se da u periodu 2012-2016. godine EU 28 u prosjeku bilježi blagi trend rasta. Među zemljama EU 28 najlošije su rangirane Grčka, Italija i Mađarska koje su imale negativnu prosječnu realnu stopu rasta produktivnosti u posmatranom periodu.⁵² Realna stopa rasta BDP/zaposlenom u BiH u prosjeku perioda 2012-2016. godine bila je pozitivna ali uz oscilacije, odnosno bez kontinuiranog rasta (grafikon ispod). Međutim, i pomenute zemlje EU su u posmatranom periodu takođe imale promjenjivo kretanje realnih stopa rasta produktivnosti.

Pozitivne stope rasta produktivnosti u BiH u 2013, 2015. i 2016. godini rezultat su bržeg realnog rasta BDP u odnosu na rast broja zaposlenih lica. Pored navedenog, u 2016. godini realni rast bruto plata bio je nešto brži (zbog deflacije) u odnosu na rast BDP/zaposlenom, što se moguće odrazilo na troškove rada.⁵³

Grafikon 27: Realni rast produktivnosti po zaposlenom (u %)

Izvor: Eurostat, DEP kalkulacije

Korelacija između plata i produktivnosti u BiH je i dalje nezadovoljavajuća. Prema izvještaju Svjetskog ekonomskog foruma (Global Competitiveness Report 2017-2018)⁵⁴ BiH je u odnosu na prethodni izvještaj popravila poziciju (sa 130 na 127 mjesto) kada je u pitanju povezanost plata i produktivnosti radnika. I pored toga, BiH zauzima najlošiji rang u odnosu na zemlje EU 28. Među zemljama EU najlošije su rangirane Italija, Rumunija i Hrvatska.⁵⁵

Povećanje produktivnosti rada u srednjem i dugom roku mora biti praćeno tehnološkim razvojem, inovacijama i investicijama u ljudski kapital (detaljnije u poglavlju o inovacijama i zaposlenosti).

⁵¹ Za EU 28 i ostale zemlje iz tabele preuzeti su podaci sa Eurostata. Za BiH su realne stope rasta su izračunate kao odnos realnog indeksa rasta BDP i indeks rasta broja zaposlenih.

⁵² U periodu 2012-2016. godine prosječna realna stopa rasta produktivnosti rada u Grčkoj iznosila je -0,7%, u Italiji -0,5% i Mađarskoj -0,2%.

⁵³ Bruto plate jedna su od najvećih stavki troškova rada.

⁵⁴ Navedeni izvještaj obuhvatio je 137 zemalja.

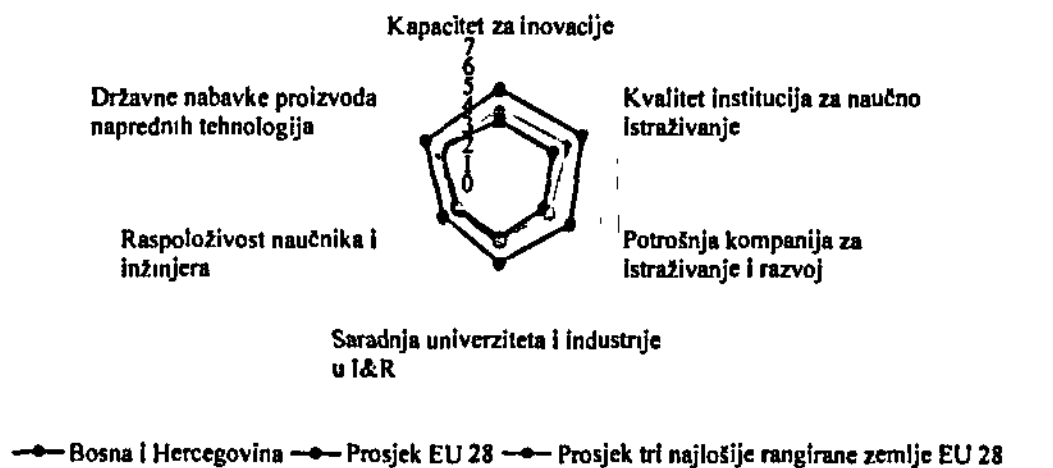
⁵⁵ Prema pomenutom izvještaju Italija zauzima 125 mjesto, Rumunija 111, a Hrvatska 101 mjesto.

Istraživanje i razvoj u Bosni i Hercegovini

Istraživanje i inovacije imaju značajnu ulogu za evropski put Bosne i Hercegovine. U Izvještaju o globalnoj konkurentnosti 2017-2018 Bosna i Hercegovina kada je u pitanju dvanaesti stub – inovacije, zauzima 123. mjesto⁵⁶ u rangu 137 zemalja što je za dvije pozicije bolje u odnosu na 2016. god. ali lošije u odnosu na 2007. kada je BiH bila na 121. poziciji.

Prema metodologiji koja je jednaka u cijelom svijetu daje se ocjena⁵⁷ svake zemlje za inovacije a na osnovu sedam indikatora (grafikon ispod).

Grafikon 28: Inovacije – ocjena, BiH, EU 28, tri najlošije rangirane zemlje EU 28 (Hrvatska, Latvija, Rumunija)

Izvor: Global Competitiveness Report 2017-2018

Budžetska izdvajanja za istraživanje i razvoj

U Bosni i Hercegovini budžetska izdvajanja institucija⁵⁸ za finansiranje aktivnosti istraživanja i razvoja (IR) u 2016. godini iznosila su 0,11 % (13,1 milion KM - stvarni izdaci)⁵⁹ ukupnih rashoda konsolidovane BiH. U poređenju sa tri najlošije rangirane zemlje EU (28) Bosna i Hercegovina zaostaje (grafikon ispod).

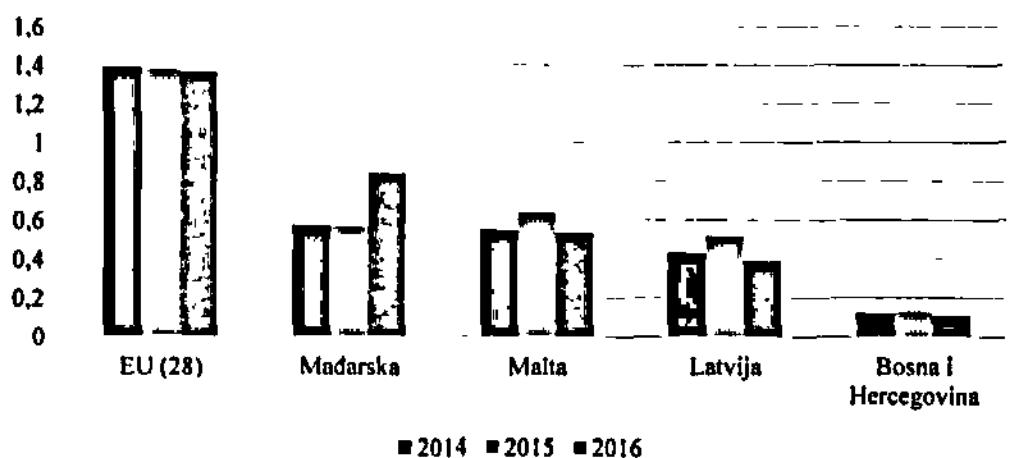
⁵⁶ World Economic Forum, The Global Competitiveness Report 2017-2018.

⁵⁷ Ocjena – vrijednosti su na skali od 1 do 7, gdje je 1 - loše, 7 - odlično.

⁵⁸ Budžet institucija Bosne i Hercegovine, budžet entitetskih institucija i Distrikta Brčko

⁵⁹ Izvor: BHAS, Saopćenje, Nauka, tehnologija i inovacije, Budžetska izdvajanja za istraživanje i razvoj, 2016-2017.

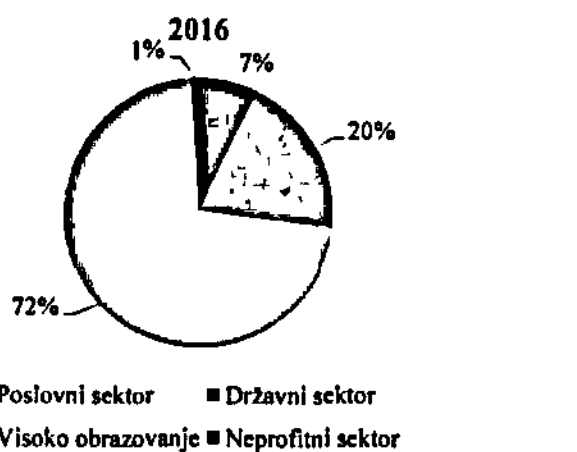
Grafikon 29: Budžetska izdavanja institucija za IR u % ukupnih izdataka države

Izvor: BHAS, EUROSTAT

Najviše budžetskih sredstava institucija BiH u 2016. godini bilo je namijenjeno sektoru visokog obrazovanja (72 %)⁶⁰ (grafikon ispod).

Grafikon 30: Budžetska sredstva institucija namijenjena prema sektorima

Izvor: BHAS

Budžetska izdavanja institucija BiH (u % BDP-a) u 2016. godini iznosila su skromnih 0,04 %. Nadležne institucije trebaju raditi na podizanju svijesti o važnosti inovacija i korištenju savremene tehnologije kao efikasnog instrumenta povećanja konkurentnosti te pružiti veću finansijsku podršku.

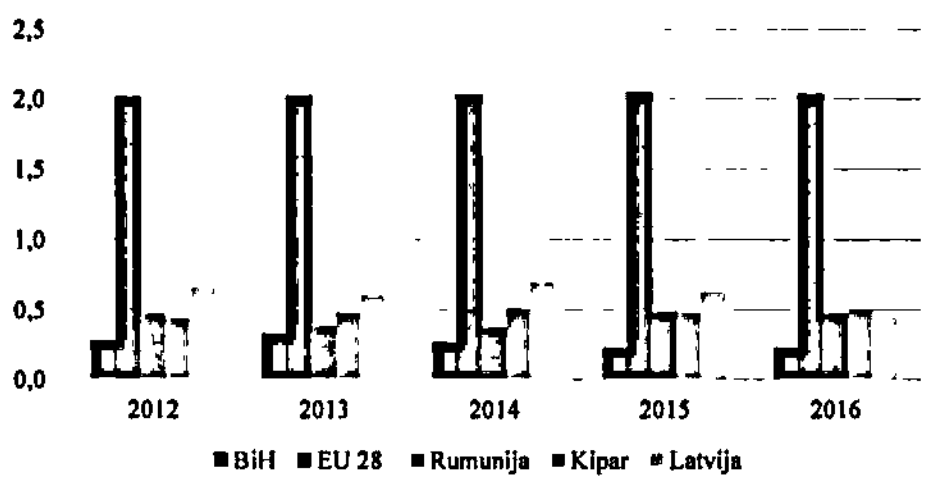
Bruto domaći izdaci za istraživanje i razvoj

Bruto domaći izdaci za istraživanje i razvoj (u % BDP-a) u Bosni i Hercegovini su u 2016. ostali na nivou iz 2015. godine 0,2% (64,6 miliona KM). Analizom je moguće utvrditi osjetno zaostajanje Bosne i Hercegovine u poređenju sa EU 28 (2,03%) (grafikon ispod). Zemlje članice EU potiču se da ulažu 3% BDP-a u istraživanje i inovacije do 2020. god.

⁶⁰ Izvor: BHAS, „Budžetska izdavanja za istraživanje i razvoj, 2016-2017“.

Grafikon 31: Bruto domaći izdaci za istraživanje i razvoj (u % BDP-a) u BiH, tri najlošije rangirane zemlje EU 28 i EU 28

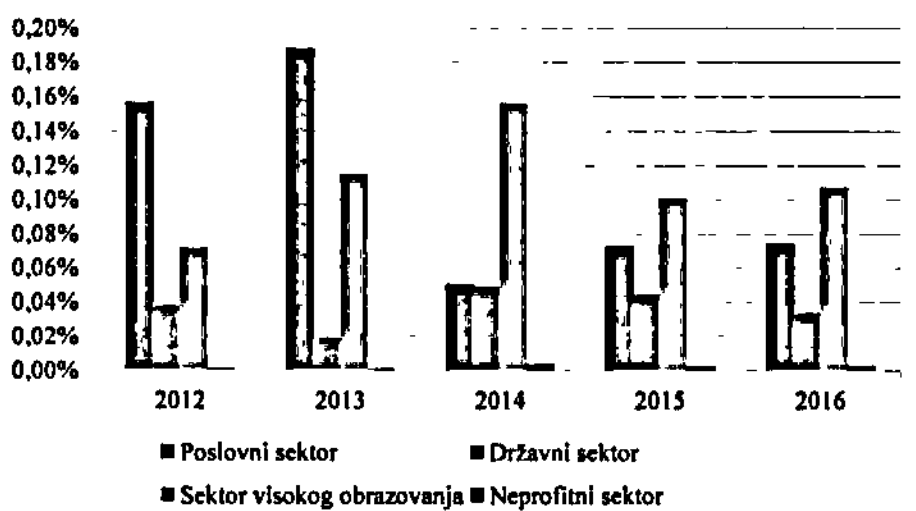

Izvor: BHAS, DEP - kalkulacija, EUROSTAT

Mali udio rashoda za istraživanje i razvoj u BDP-u ukazuje na nedostatak strukturnih promjena usmjerenih prema proizvodnji koja je zasnovana na znanju. Potrebno je nastojati povećati sklonost preduzeća inovacijama.

Jasniju sliku o ulaganjima u istraživanje i razvoj moguće je dobiti analizom ulaganja sektora mjenjenih udjelom u BDP-u (grafikon ispod). U Bosni i Hercegovini u periodu 2012.-2013. god. najveća ulaganja u istraživanje i razvoj imao je poslovni sektor. Od 2014. godine primat je preuzeo sektor visokog obrazovanja te je takav trend nastavljen i u 2016. godini.

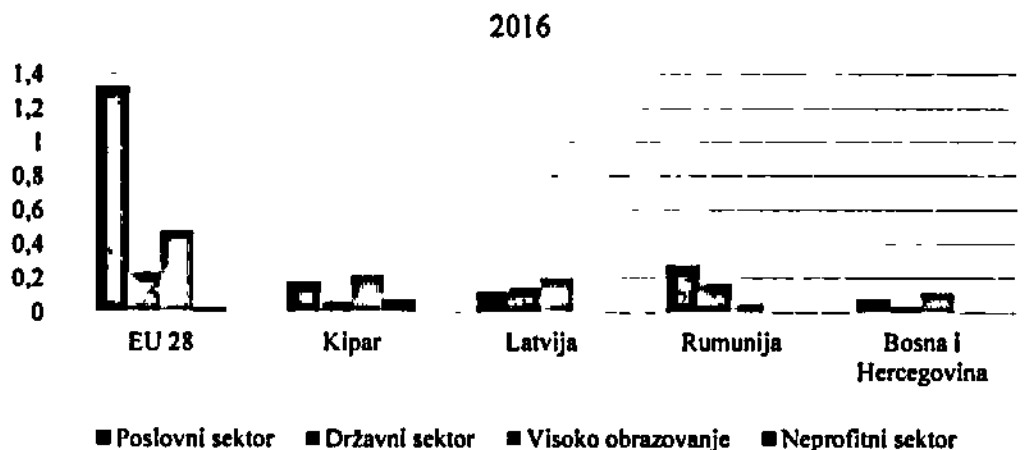
Grafikon 32: Struktura ulaganja u istraživanje i razvoj u BiH (u % BDP-a)

Izvor: BHAS, DEP - kalkulacija

Ulaganje sektora visokog obrazovanja u istraživanje i razvoj u 2016. godini iznosi 0,11% BDP-a, slijedi ga poslovni sektor sa 0,07% BDP-a te državni sektor sa 0,03% BDP-a. Uporedimo li podatke BiH sa EU 28 uočljive su značajne razlike (grafikon ispod).

Grafikon 33: Struktura ulaganja u istraživanje i razvoj (u % BDP-a) po sektorima, BiH, EU 28 i tri najlošije rangirane zemlje EU 28

Izvor: BHAS, DEP – kalkulacija, EUROSTAT

Naime, poslovni sektor EU 28 ulaže 1,23% BDP-a u aktivnosti istraživanja i razvoja, slijede ga sektor visokog obrazovanja (0,47% BDP-a) i državni sektor (0,23% BDP-a). Poslovni sektor, najlošije rangirane Latvije, ulaže 1,6 puta više u aktivnosti istraživanja i razvoja u odnosu na nivo BiH.

Ljudski potencijal

Obrazovanje predstavlja važan faktor za ostvarenje napretka. U EU (28) 74% stanovništva u kategoriji od 15-64 godine ima završeno sekundarno obrazovanje a terciarno 27,9%⁶¹. Prema Anketi o radnoj snazi 2017 u Bosni i Hercegovini 52,6% radno sposobnog stanovništva⁶² ima završeno sekundarno obrazovanje a terciarno 9,5%.

Na poslovima istraživanja i razvoja u Bosni i Hercegovini zaposleno je 2807 osoba, sa punim i kraćim od punog radnog vremena, od čega je udio žena 48%. Od ukupnog broja zaposlenih, najveće učešće imaju istraživači (69,2%). Udio žena među istraživačima je 47,1%. Među istraživačima ima 70,4% doktora nauka (udio žena među istraživačima sa doktoratom je 13,9%), dok istraživača magistara nauka ima 15% (udio žena je 52,1%)⁶³.

Važan element u poticanju inovacija je razvijen i vremenu prilagođen sistem obrazovanja. Moderni odgojno-obrazovni sistem zasniva se na konceptu cjeloživotnog učenja koje omogućava svakom pojedincu, iz bilo koje starosne grupe, stalan pristup obrazovanju i priznavanje različitih oblika učenja.

Po prvi put u Bosni i Hercegovini, u periodu od 01. februara do 31. marta 2017. godine provedena je anketa o obrazovanju odraslih. Prema prikupljenim podacima koji se odnose na 12 mjeseci prije provođenja ankete, 8,7% ispitanika je izjavilo da je učestvovalo u nekom obliku formalnog i/ili neformalnog obrazovanja, dok 91,3% ispitanika nije učestvovalo ni u formalnom ni u neformalnom obrazovanju⁶⁴.

⁶¹ <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do>

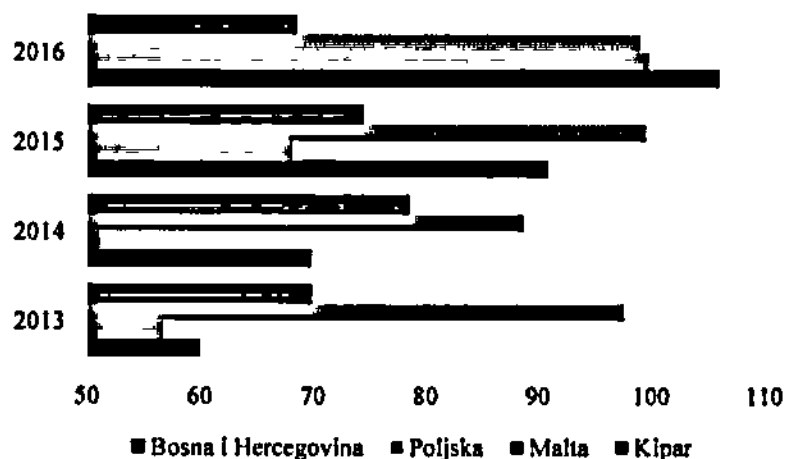
⁶² Izvor: BHAS, Radno sposobno stanovništvo obuhvata sve osobe koje imaju 15 i više godina, podijeljene u dvije glavne kategorije: radnu snagu (ekonomski aktivno stanovništvo) i ekonomski neaktivno stanovništvo

⁶³ Izvor: BHAS, Nauka, tehnologija i inovacije, Istraživanje i razvoj, 2016

⁶⁴ Izvor: BHAS, Anketa o obrazovanju odraslih, 2018

Važan pokazatelj težnje prema ostvarenju društva znanja je i broj novih doktora nauka na milion stanovnika. Taj pokazatelj je među članicama EU u 2016. godini najveći u Sloveniji (1.823)⁶⁵ koju slijedi Danska (385), s druge strane, najmanji broj ima Poljska (99) te Malta (100) i Kipar (106). Bosna i Hercegovina je na dnu ove skupine (69) (grafikon ispod).

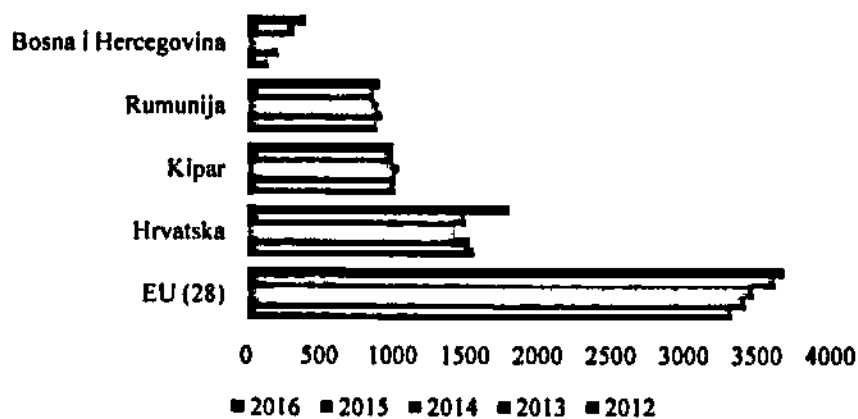
Grafikon 34: Broj novih doktora nauka na milion stanovnika

Izvor: DEP – kalkulacije, EUROSTAT

Ocjena ulaganja u istraživanje i razvoj u nekoj zemlji moguća je i na osnovu broja istraživača na milion stanovnika izraženo pomoću ekvivalenta pune zaposlenosti⁶⁶. Na nivou EU (28 zemalja) na milion stanovnika je u 2016. godini „djelovalo“ 3.687 istraživača⁶⁷. Posmatamo li nove članice EU, najbolju poziciju ima Slovenija (3.925), slijede je Češka Republika (3.538) i Estonija (3.296), na začelju ove grupe je Hrvatska (1.803). Bosna i Hercegovina je u 2016. godini imala 404 istraživača na milion stanovnika, sljedeći grafikon daje jasniju sliku o poziciji Bosne i Hercegovine.

Grafikon 35: Broj istraživača na milion stanovnika

Izvor: DEP - kalkulacija, EUROSTAT

⁶⁵ Izvor: Eurostat, DEP - kalkulacija

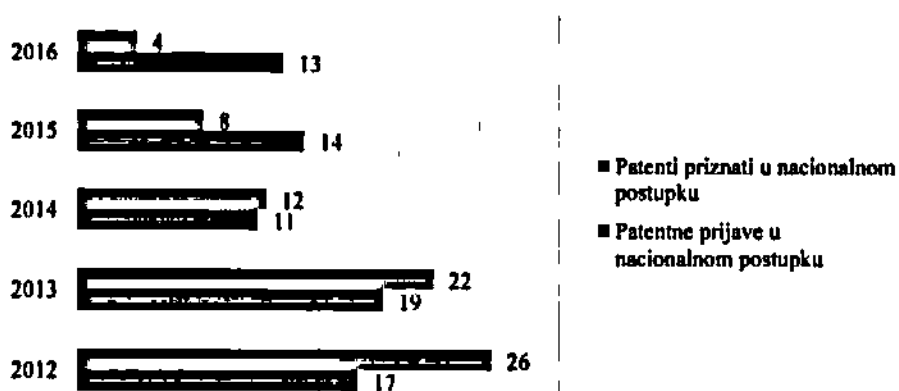
⁶⁶ Ekvivalent pune zaposlenosti iskazuje se u čovjek - godinama, a predstavlja vrijeme kao udio punoga radnog vremena u kojem zaposleni obavljaju poslove iz područja istraživanja i razvoja (npr. ako je jedna osoba radila na poslovima istraživanja i razvoja šest mjeseci u punom radnom vremenu, to se prikazuje kao 0,5 ekvivalenta pune zaposlenosti.

⁶⁷ Izvor: analiza DEP na osnovu podataka EUROSTAT-a

Patenti

U današnjoj ekonomiji, koja se naziva ekonomija znanja, vrijednost preduzeća počiva na intelektualnom vlasništvu i patentima. Patenti predstavljaju pokazatelj inovacijskog potencijala i tehnološke specijalizacije preduzeća. Broj patenata pokazuje kapacitet iskorištenja znanja i pretvaranje znanja u korist. Sljedeći grafikon pokazuje patentne prijave Institutu za intelektualno vlasništvo Bosne i Hercegovine kao i priznate patente prema klasifikacionoj oznaci MKP⁶⁸-a, koji otkriva da Bosna i Hercegovina ima opadajući trend kada su u pitanju patenti priznati u nacionalnom postupku.

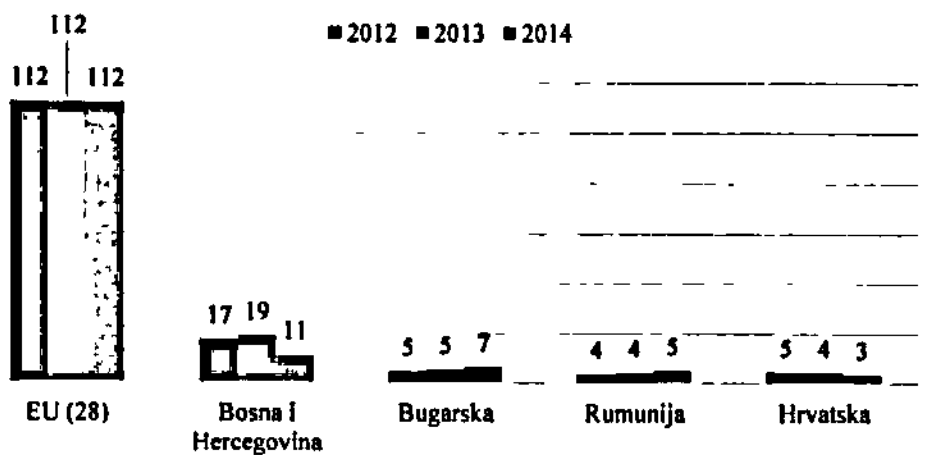
Grafikon 36: Patentne prijave i priznati patenti BiH prema MKP-a na milion stanovnika

Izvor: BHAS

Raspoloživi podaci EUROSTAT-a potvrđuju da Bosna i Hercegovina ne zaostaje po broju patentnih prijava u odnosu na tri najlošije rangirane zemlje EU (28) (grafikon ispod).

Grafikon 37: Patentne prijave EPO⁶⁹-u zemalja EU (28) i patentne prijave Institutu za intelektualno vlasništvo BiH na milion stanovnika

Izvor: BHAS, EUROSTAT

⁶⁸ MKP – Međunarodna klasifikacija patenata

⁶⁹ Evropski ured za patente

Javne finansije BiH

Kriteriji konvergencije (kriteriji iz Maastrichta) se odnose i na oblast javnih finansija, odnosno vladinih finansija. Definisan je pokazatelj održivosti vladinih finansija, a to je umjeren budžetski deficit. Evropska Komisija svojim članicama ispituje budžetsku disciplinu na bazi dva kriterija, koji će takođe biti primjenjeni na BiH vladine finansije u ovom izvještaju:

- Deficit bužeta opšte vlade: udio budžetskog deficita opšte države u BDP-u ne smije prelaziti 3% na kraju prethodne fiskalne godine. Ako ovo nije ostvareno, dopušta se deficit koji će privremeno, biti ne puno iznad nivoa od 3%.
- Javni dug: udio bruto duga opšte vlade u BDP-u ne smije prijeći 60% na kraju prethodne fiskalne godine. Zemljama sa većim javnim dugom dopušta se i udio duga u BDP-u većem od 60%, ako se udio značajno smanjuje i tako približi referentnoj vrijednosti.

Deficit opšte vlade i javni rashodi

U odnosu na prethodni izvještaj nije bilo izmjena u pravnom okviru koji reguliše oblast budžeta u BiH. Oblast budžeta u BiH utvrđena je Zakonom o finansiranju institucija BiH, Zakon o budžetskom sistemu i Zakonu o budžetima RS, Zakonom o budžetima FBiH i Zakon o budžetu BD. Izradi i usvajanju budžeta za narednu fiskalnu godinu, predhodi usvajanje Globalnog okvira fiskalnog bilansa⁷⁰ i politika u BiH za period od tri godine od strane Fiskalnog vijeća BiH, i Dokumenta okvirnog budžeta (koji predstavlja preliminarni Nacrt budžeta za narednu godinu zajedno s okvirnim planovima za sljedeće dvije godine) usvojenog od strane Vijeća ministara BiH. Krajnji rok za usvajanje budžeta za narednu fiskalnu godinu jeste 31. decembar.

U periodu 2012.-2016. godine sprovedena je fiskalna konsolidacija, čiji osnovni cilj jeste smanjenje budžetskog deficita i srednjoročno smanjenje nivoa javnog duga. Sprovedenje fiskalne konsolidacije i vođenje restriktivne fiskalne politike, rezultiralo je ostvarenim suficitom od 0,7% BDP-a u 2015. godini, koji je dodatno povećan na 1,2% 2016. godine. Navedeni suficit je rezultat stabilnog rastućeg trenda naplate indirektnih poreza i nastavak primjene ograničavanja javnih rashoda na svim nivoima vlasti. Ograničavanje javnih rashoda se uglavnom svodi na ograničavanje tekućih rashoda (zaleđene plate i naknade zaposlenih, ograničavanje zapošljavanja u javnom sektoru).

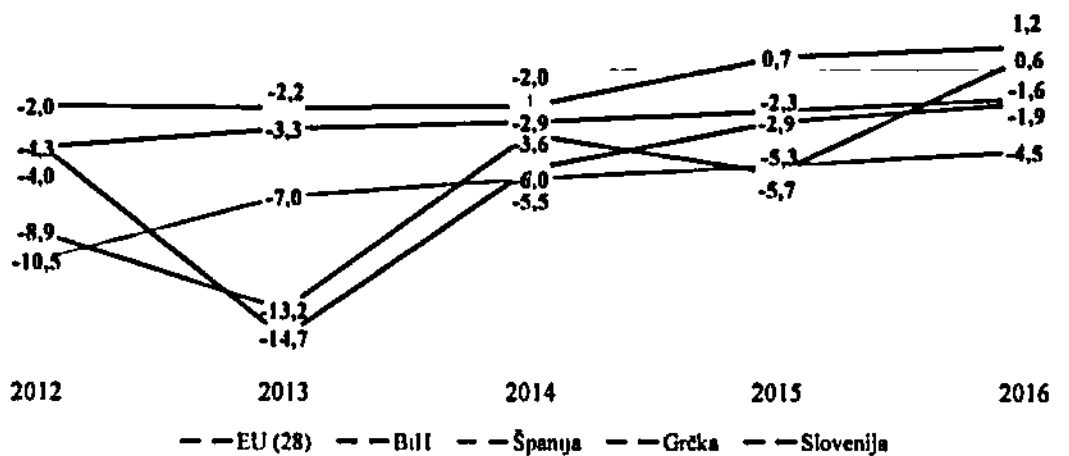
Budžet članica EU mora biti uravnotežen prema odredbama Fiskalnog sporazuma EU. Sporazum definiše uravnotežen budžet kao opšti budžetski deficit koji ne prelazi 3,0% BDP-a, a strukturni deficit koji ne prelazi srednjoročni budžetski cilj koji se najviše može postaviti na 0,5% BDP za države sa odnosom duga prema BDP-u veće od 60% ili najviše 1,0% BDP-a za države sa nivoom duga u okviru ograničenja od 60%.

Na grafikonu ispod prikazan je deficit/suficit opšte vlade BiH, EU, i tri zemlje članice EU sa najvećim deficitom u posmatranom periodu. Primjećuje se da budžetski deficit EU u prve dvije godine prelazi 3% BDP-a, nakog čega njegov rast usporava. Budžetski deficit u EU je na kraju 2016. godine iznosio 1,6% BDP-a, i u poređenju sa 2012. smanjen je za 2,7 p.p. Španija je najveći deficit imala 2012. godine, nakon čega je prisutno njegovo smanjenje. Slovenija i

⁷⁰ Globalni okvir fiskalnog bilansa i politika u BiH, kao i Dokument okvirnog budžeta se zasniva na makroekonomskim projekcijama i projekcijama prihoda od indirektnih poreza kao najvažnijih prihoda svih administrativnih nivoa u Bosni i Hercegovini.

Grčka, najveći deficit bilježe u 2013. godini, nakog čega slijedi njegovo smanjenje, gdje je Grčka čak na kraju 2016. godine, ostvarila blagi suficit.

Grafikon 38: Deficit/suficit opšte vlade odabranih zemalja u % BDP-a

Izvor: CBBiH, Eurostat, BHAS

Ukupni prihodi, u posmatranom periodu, osim 2015. godine, bilježe pozitivne stope rasta. Tako su na kraju 2016. godine, ukupno ostvareni budžetski prihodi rasli stopom od 3,5% u poređenju na prethodnu godinu, i tako su uvećani za 2,6 p.p. u poređenju sa 2012. godinom (početak posmatranog perioda). Najveći dio prihoda čine poreski prihodi (oko 53% ukupnih prihoda), odnosno prihodi od indirektnih poreza (44%) i direktnih poreza (9%). Takođe, značajan dio prihoda čine doprinosi za socijalno osiguranje (35%). Ostali prihodi u strukturi ukupnih prihoda učestvuju sa oko 12%. U posmatranom periodu, udio javnih prihoda u BDPu je iznosio oko 43%.

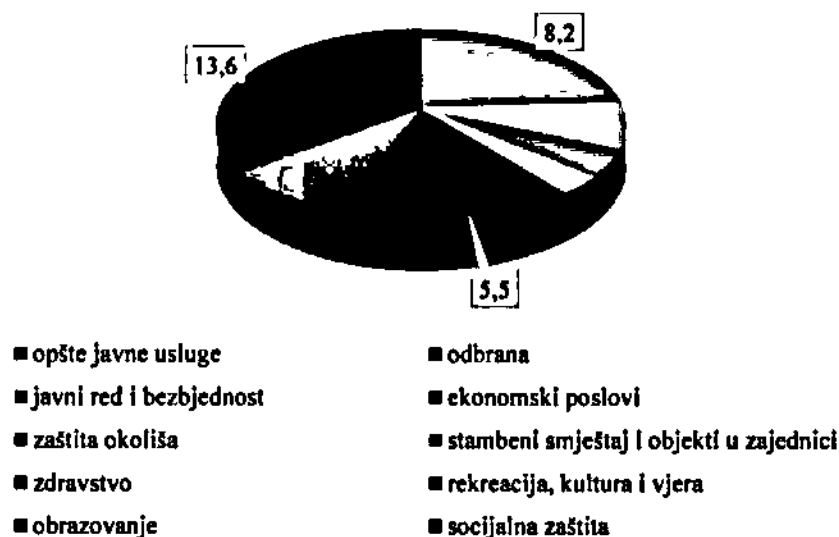
Na kraju 2016. godine, ukupni javni rashodi su rasli stopom od 2,1% g/g, čime su u poređenju sa 2012. smanjeni za 0,5 p.p. Udio javnih rashoda u BDPu je smanjen sa 45,7% na 41,5%.

MMF je definisao međunarodno uporedivu klasifikaciju javnih prihoda i rashoda u Priručniku za statistiku javnih finansija (GFS). U skladu sa GFS Priručnikom, sektor opšte vlade definiše se tako da obuhvata sve entitete koji obavljaju funkcije vlade kao njihove osnovne djelatnosti. U opštu vladu uključeni su i fondovi socijalne zaštite, tj. fondovi za penzijsko-invalidsko osiguranje, zapošljavanje, zdravstvo, dječiju zaštitu i za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba sa invaliditetom, te vanbudžetski fondovi za izgradnju puteva odnosno JP direkcije za izgradnju i održavanje cesta svih nivoa vlasti kao i JP autoputevi u oba entiteta. U BiH kao i u većini zemalja primjenjuje se princip novčanog toka. Vladine operacije su klasifikovane u šire kategorije pod "(javni) prihod" i "(javni) rashod". Vlada svoje prihode ne ostvaruje prodajom roba i usluga, nego pruža javne usluge i tako ostvaruje svoje prihode. Prihodi od poreza su glavna kategorija javnih prihoda. Javni rashodi su operativni rashodi vlade i čine ih tekući rashodi i kapitalni transferi. Tekući rashodi se sastoje od naknada zaposlenim, korištenja roba i usluga, socijalnih davanja (penzije, invalidnine i sl.), subvencija, kamata, i ostalih tekućih rashoda. Javni rashodi razlikuju se od javne potrošnje koja se vodi u nacionalnim računima. Javna potrošnja obuhvata nadoknadu za zaposlene i korištenje roba i usluga, isključuje sve druge troškove kao što su socijalna davanja, subvencije, plaćanje kamata i druge transfere.

Ovdje je značajno istaći kretanje tekućih rashoda, u posmatranom periodu. Na kraju 2016. godine, tekući rashodi su rasli svega 0,7% g/g, čime su u poređenju sa 2012. godinom smanjeni za 1,7 p.p. Udio tekućih rashoda u BDP-u je smanjen sa 42,6% na 39%. U nastavku slijedi funkcionalna i ekonomska analiza javnih rashoda.

Funkcionalna raspodjela javnih rashoda opšte vlade u BiH (COFOG)⁷¹

Grafikon 39: Rashodi opšte vlade BiH po funkcijama na kraju 2016. godine u % BDP-a

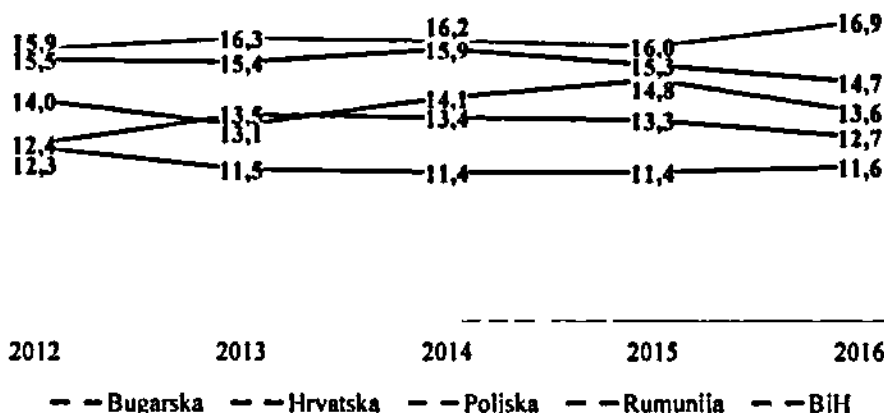
Izvor: ERP BiH 2018-2020.

Prosjek rashoda EU, na kraju 2016. godine, za socijalnu zaštitu je iznosio 19,1% BDP-a. Najveća izdvajanja po ovom osnovu (mjerena kao udio rashoda za socijalnu zaštitu u BDP-u) u EU su u Finskoj (25,6% BDP-a), Francuskoj (24,4% BDP-a) i Danskoj (23,4% BDP-a). Najmanja izdvajanja među članicama EU su u Irskoj (9,9% BDP-a), Litvaniji (11,2% BDP-a) i Rumuniji (11,6% BDP-a). Sa grafikona iznad jasno se može vidjeti da BiH najviše izdvaja za socijalnu zaštitu, opšte javne usluge i zdravstvo. Rashodi BiH za socijalnu zaštitu, na kraju 2016. godine, su iznosili oko 13,6% BDP-a.

Međutim, za BiH je mnogo bolje da se poredi sa zemljama članicama EU, koje su takođe svrstane u grupu evropskih zemalja u razvoju. Rezultat poređenja može se vidjeti iz grafikona ispod.

⁷¹ Izvor: ERP BiH 2018-2020. godine

Grafikon 40: Rashodi opšte vlade za socijalnu zaštitu u % BDP-a u zemljama u razvoju

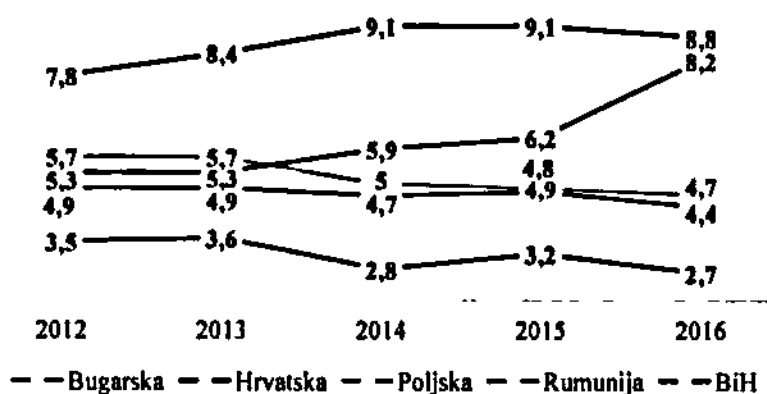

Izvor: ERP BiH 2018-2020, Eurostat

U poređenju sa drugim zemljama u razvoju, koje su ujedno i članice EU, novčana sredstva koja BiH izdvaja za socijalnu zaštitu se kreću oko prosjeka izdvajanja prikazanih zemalja. Međutim, kada se porede sa prosjekom EU, ova izdvajanja su visoka. Iznosila su oko 4,2 milijarde KM i sama čine oko 33,0% ukupnih budžetskih rashoda.

U kategoriji opšte javne usluge, prosjek izdvajanja EU, na kraju 2016. godine, je iznosio oko 6,0% BDP-a. Najveća izdvajanja za opšte javne usluge među članicama EU su imale Grčka 9,2% BDP-a, Hrvatska (8,8% BDP-a) i Portugal (8,3% BDP-a). Po ovom osnovu BiH je u 2016. godini, izdvojila oko 8,2% BDP-a, odnosno 2,5 milijardi KM. Kada se BiH uporedi sa drugim zemljama, rezultat je prikazan na grafikonu ispod.

Grafikon 41: Rashodi opšte vlade za opšte javne usluge u % BDP-a u zemljama u razvoju

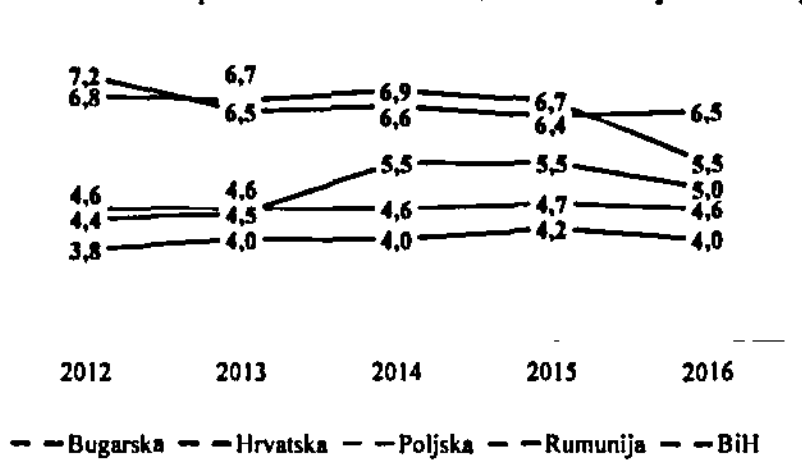

Izvor: ERP BiH 2018-2020, Eurostat

Treća kategorija, po veličini, u BiH javnim rashodima jesu izdvajanja za zdravstvo (pružanje zdravstvenih usluga, nabavka materijala i farmaceutskih proizvoda i sl.). Izdvajanja za zdravstvo u BiH, na kraju 2016. godine su iznosila oko 1,7 milijardi KM, što predstavlja 5,5% BDP-a. Prosjek EU za 2016. godinu za izdvajanja za zdravstvo je iznosio oko 7,1% BDP-a. Zemlje članice EU sa najvećim izdvajanjima kao % u BDP su: Danska (8,6%), Francuska (8,1%) i Austrija (8,0%). Poređenje sa zemljama u razvoju je prikazano na grafikonu ispod.

Grafikon 42: Rashodi opšte vlade za zdravstvo u % BDP-a u zemljama u razvoju

Izvor: ERP BiH 2018-2020, Eurostat

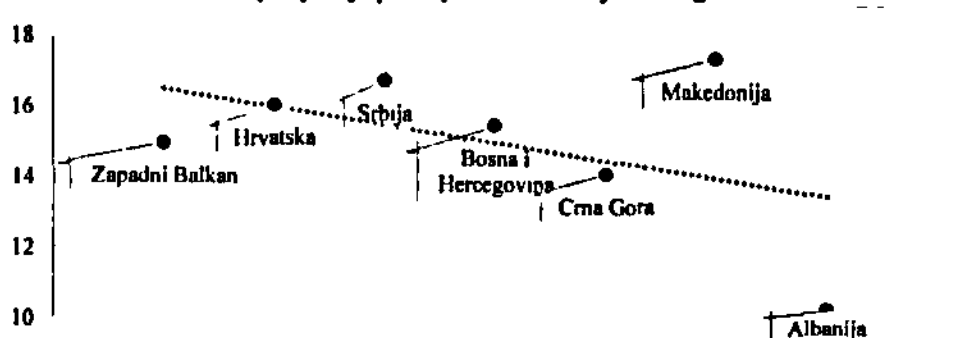
U EU i njenim članicama, značajna su izdvajanja i za obrazovanje. Prosjek na kraju 2016. godine je iznosio 4,7% BDP-a. Izdvajanja po ovom osnovu u većini zemalja članica se kreće oko prosjeka, pa čak i iznad njega. U BiH za obrazovanje u 2016. godini je izdvojeno oko 1,1 milijardu KM što je 3,5% BDP-a.

Ekonomska raspodjela javnih rashoda opšte vlade u BiH⁷²

Najveći rashodi, prema ekonomskoj klasifikaciji javnih rashoda, jesu rashodi za socijalne doprinose, izdvajanja za plate i naknade zaposlenim i nabavka materijala i usluga. Za socijalne transfere (doprinosi) prosjek EU, na kraju 2016. godine je iznosio 20,9% BDP-a, plate i naknade zaposlenim 10,0% BDP-a i troškovi za materijal i usluge 5,9% BDP-a.

Prosječna izdvajanja za socijalne doprinose, kao udio u BDP-u, u zemljama Zapadnog Balkana, na kraju 2016. godine su iznosila 14,9% BDP-a. U poređenju sa početkom posmatranog perioda, 2012. godinom, njihov udio u BDP-u je smanjen za 0,8 p p. Ispod prosjeka se nalaze Albanija (10,2%) i Crna Gora (14,0%). Sve ostale zemlje iz ove grupe su izdvojile više od prosjeka: BiH (15,4%), Hrvatska (16,0%), Srbija (16,7%) i Makedonija (17,3%).

Grafikon 43: Rashodi za socijalne transfere u % BDP-a u zemljama Zapadnog Balkana i država koja je posljednja pristupila EU na kraju 2016. g

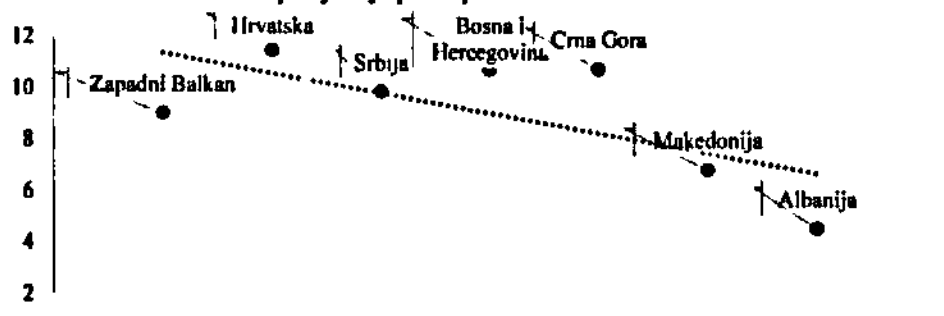
Izvor: Ministarstva finansija i Eurostat

⁷² Izvor: CBBiH, Vladine finansije, Godišnji izvještaj o operacijama sektora opšte vlade BiH

U BiH su veća izdvajanja po osnovu socijalne zaštite nego što su prilivi. Tako je npr., tokom 2016. godine po osnovu socijalnih doprinosa u budžetu konsolidovane BiH prikupljeno oko 4,5 milijarde KM prihoda, a isplaćeno iz budžeta oko 4,8 milijardi KM. Ovo je određeno i odnosom broja penzionera i korisnika drugih socijalnih beneficija sa brojem zaposlenih lica.

Na grafikonu ispod prikazano je poređenje zemalja Zapadnog Balkana, odnosno njihova izdvajanja za plate i naknade zaposlenim.

Grafikon 44: Rashodi za plate i naknade zaposlenim u zemljama Zapadnog Balkana i država koja je posljednja pristupila EU u % BDP-a

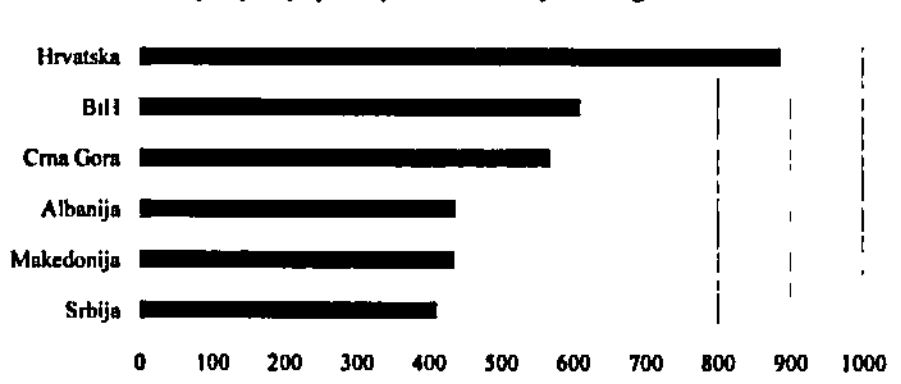

Izvor: Ministarstva finansija i Eurostat

Prosjek izdvajanja u zemljama Zapadnog Balkana u 2016. godini je iznosio 9,0% BDP-a. Izdvajanja za plate i naknade javnoj upravi u Albaniji (4,5% BDP-a) i Makedoniji (6,6% BDP-a) su dosta ispod prosjeka. Srbija je u periodu 2012. - 2016. godine smanjivala udio rashoda za plate u javnoj upravi i dostigla taj prosječni nivo na kraju 2016. godine. Hrvatska, Crna Gora i BiH su u posmatranom periodu, takođe smanjivale izdvajanja po ovom osnovu, ali znatno sporije, tako da se na kraju 2016. godine nalaze iznad prosjeka posmatrane grupe zemalja.

Razlog za ovolika izdvajanja u BiH, nije visina plata u javnom sektoru, niti javnoj upravi. Razlog je odnos broja zaposlenih u javnoj upravi prema ukupnom broju zaposlenih lica u BiH. Zbog državnog uređenja, javna uprava u BiH zauzima veliki udio, na šta ukazuje i činjenica da je oko 39% BDP-a čine tekući rashodi, odnosno 91% ukupnih rashoda. Na ovo ukazuje i podatak o prosječnoj plati u BiH u 2016. Prosječna neto plata isplaćena u 2016. godini, iznosi svega 838 KM. Prosječna neto plata u istoj godini isplaćena u javnoj upravi je iznosila 1.194 KM. Posmatrano po prosjeku neto plata zemalja Zapadnog Balkana, BiH se nalazi ispod prosjeka. Posmatrano po prosjeku neto plata u javnom sektoru zemalja Zapadnog Balkana, BiH se nalazi malo iznad prosjeka (vidjeti grafikon ispod), što opet ukazuje na veličinu javne uprave i nedovoljno razvijen privatni sektor u BiH.

Grafikon 45: Prosječne neto plate u javnoj upravi u zemljama Zapadnog Balkana i država koja je posljednja pristupila EU na kraju 2016. god u €

Izvor: Agencije za statistiku

Troškovi materijala i usluga, su treća po veličini, kategorija rashoda. Prosječno izdvajanje po ovom osnovu, na kraju 2016. godine je sledeće: EU 5,9% BDP-a, Zapadni Balkan 5,3% BDP-a, dok je u BiH 7,1% BDP-a.

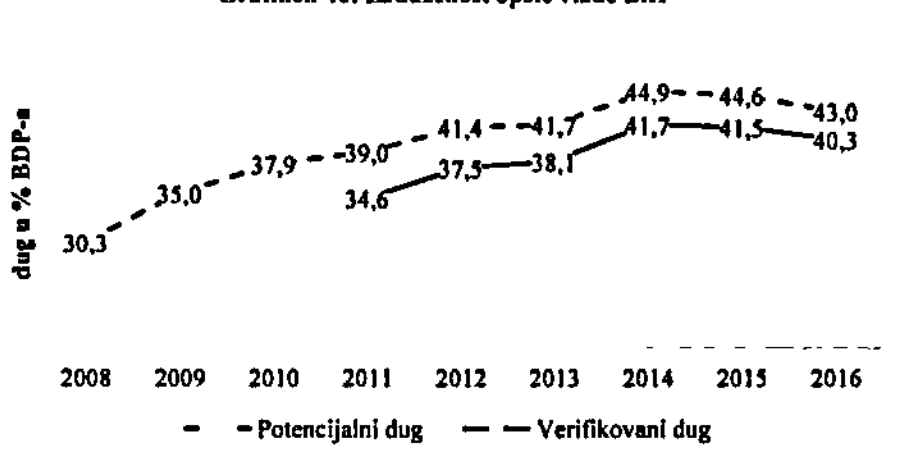
Javna zaduženost BiH

U odnosu na prethodni izvještaj, desile su se neke izmjene pravne regulative u BiH, a koja reguliše oblast duga u BiH. Izmjene se odnose na entitetske zakone. U RS je krajem 2017. usvojen Zakon o izmjenama Zakona o zaduživanju, dugu i garancijama RS.⁷³ Takođe, pred kraj 2017. godine, u parlamentarnu proceduru je upućen Nacrt zakona o dugu, zaduživanju i garancijama u FBiH⁷⁴.

Potencijalni javni dug sektora opšte vlade BiH na kraju 2016. godine je iznosio oko 43,0% BDP-a. Ovdje je uključena i procjena zakonskih obaveza vezanih za ratna dešavanja poput stare devizne štednje, ratnih šteta, te opštih obaveza koje podrazumjevaju prethodnu verifikaciju potraživanja kao preduslov ostvarivanja prava na naplatu. Ukoliko se isključe „potencijalne obaveze“, i za analizu uzmu isključivo verifikovane obaveze, javni dug opšte vlade BiH, na kraju 2016. godine, je bila nešto niža, odnosno 40,3%. Bilo da se posmatra potencijalni dug BiH ili verifikovani dug BiH, rezultat je isti. Odnosno, zadovoljen je kriterij konvergencije, koje se odnosi na udio bruto duga prema BDP-u. Zaduzenost sektora vlade u BiH je bila u blagom opadanju nakon 2014. godine kada je ostvaren najviši nivo duga od 44,9% BDP-a.

Posljednje dvije godine, prisutno je usporenje rasta ukupnog javnog duga, koje je uz ostvaren budžetski suficit doveo do usporavanja rasta potreba za finansiranjem. Potrebe finansiranja, u smislu otplate dospjelog duga i budžetskog deficita, su dostigle maksimalnih 7,5% BDP-a, tj. 17,2% budžetskih prihoda u 2014. godini. Ipak, situacija se nakon toga počela polako popravljati. Potrebe finansiranja su smanjene na znatno niži nivo od 4,2% BDP-a ili 9,9% budžetskih prihoda u 2016. godini.

Grafičkon 46: Zaduzenost opšte vlade BiH

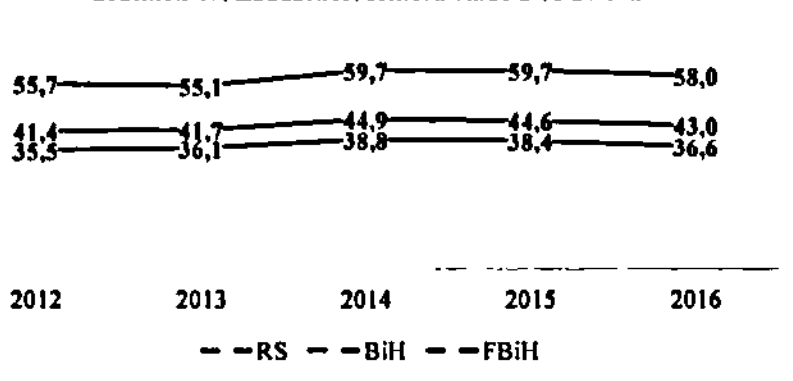
Izvor: Procjena DEP-a na bazi podataka ministarstva finansija entiteta i BiH, te CBBiH

⁷³ <http://www.narodnaskupstinars.net/?q=la/akti/usvojeni-zakoni/zakon-o-izmjenama-zakona-o-zadu%C5%BEivanju-dugu-i-garancijama-republike-srpske>

⁷⁴ http://www.parlamentfbih.gov.ba/dom_naroda/v2/userfiles/file/Materijali%20u%20proceduri_2017/Nacrt%20zakona%20o%20dugu%20i%20zaduzivanju_bos.pdf

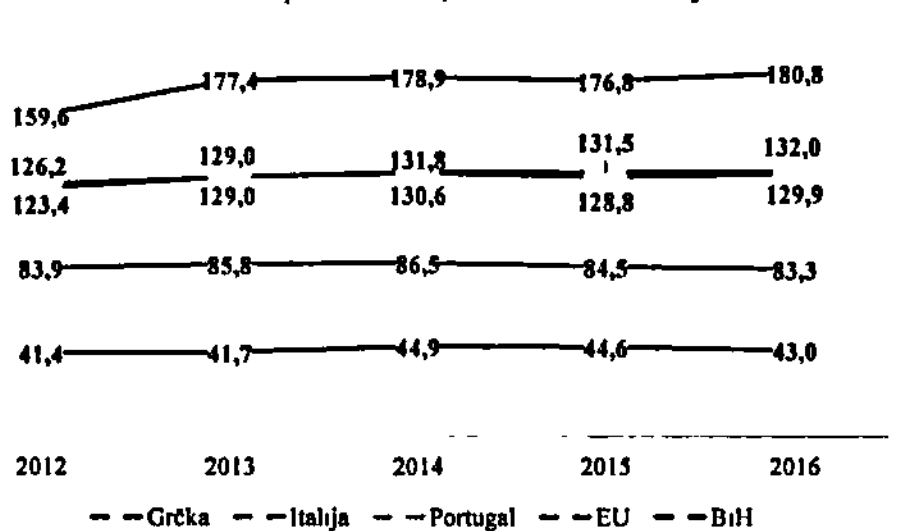
Ukupna potencijalna javna zaduženost je od 2012. godine do 2016. godine, porasla za 1,6 p.p., odnosno sa 41,5 na 43,0% BDP-a. Odnosno, visina potencijalnog duga je veća za skoro 2 milijarde KM ili 18%. Vanjski dug se u periodu 2012.-2016. godina povećao za 21,7%, a unutrašnji za 12%. Najveći udio u dugu ima zaduženost entiteta. Dinamika zaduživanja po entitetima je različita, pa je to dovelo i do razlika u njihovoj zaduženosti, što se može vidjeti sa grafikona ispod.

Grafikon 47: Zaduzenost sektora vlade u % BDP-a

Izvor: Ministarstva finansija BiH i entiteta, CBBiH

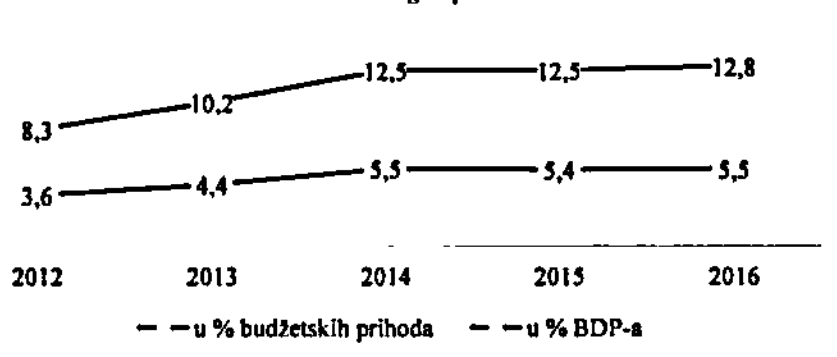
Grafikon 48: Zaduzenost opšte vlade BiH, EU i odabranih zemalja u % BDP-a

Izvor: Ministarstvo finansija i trezora BiH, CB BiH, Eurostat i kalkulacije DEP-a

Na grafikonu iznad prikazana je zaduženost BiH u % BDP-a, prosjek EU i tri najzaduženije zemlje članice. Prosjek EU se nije bitnije mijenjao tokom posmatranog perioda. Italija i Portugal su svoj dug u periodu 2016/2015. godine, kao udio u BDP-u uvećale za 0,5 p.p., odnosno 1 p.p., dok je kod Grčke uvećan za 4 p.p.

Grafikon 49: Servis duga opšte vlade BiH

Izvor: MFT, entitetska ministarstva finansija i kalkulacije DEP-a

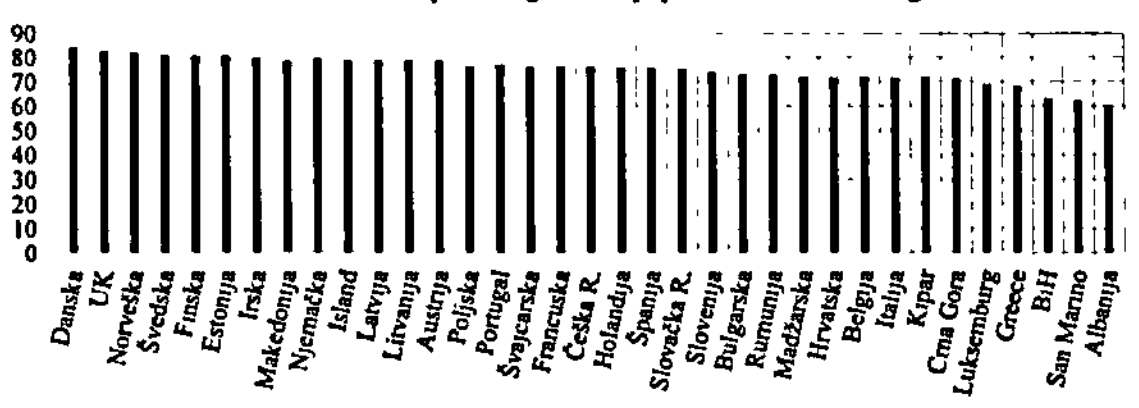
Kao što se može vidjeti sa grafikona iznad, udio servisiranja obaveza duga je u posmatranom periodu u porastu. Rezultat ubrazanog rasta servisa obaveza ukupnog javnog duga jeste rast servisiranja obaveza kako vanjskog duga, tako i unutrašnjeg. Servis obaveza vanjskog duga je u posmatranom periodu porastao za 75%, dok je servis obaveza unutrašnjeg duga porastao za 70%. Na kraju 2016. godine 44% ukupno servisiranih obaveza javnog duga se odnosi na vanjski dug, a 56% na unutrašnji. Porast udjela unutrašnjeg duga u ukupnom javnom dugu rezultat je prvenstveno kratkoročnog zaduživanja emitovanjem vrijednosnih papira na domaćem tržištu kapitala.

Poboljšanje poslovnog ambijenta

Snaga institucionalnog okruženja je veoma važan faktor u analizi ekonomske integracije i konvergencije. Glavne prepreke daljnjem ekonomskom rastu se upravo odražavaju u slabosti poslovnog okruženja, relativno niskoj kvaliteti institucija, slabim upravljanjem i korupciji. S obzirom na to da se odražava na potencijalni rast proizvodnje, institucionalno okruženje može također da utiče na sposobnost zemlje da otplaćuje dugove, te otežati provođenje potrebnih ekonomskih reformi i potrebnih politika.

Provođenje strukturnih reformi u BiH uz privatizaciju preduzeća te potrebno poboljšanje institucija i poslovnog okruženja pridonijelo bi neizostavno do poboljšanja konkurentnosti privrednog rasta i konvergencije prema EU. Vodeću analizu poslovnog okruženja sa elementima koji utiču na nju proizvodi Svjetska banka u svome izvještaju Doing Business.

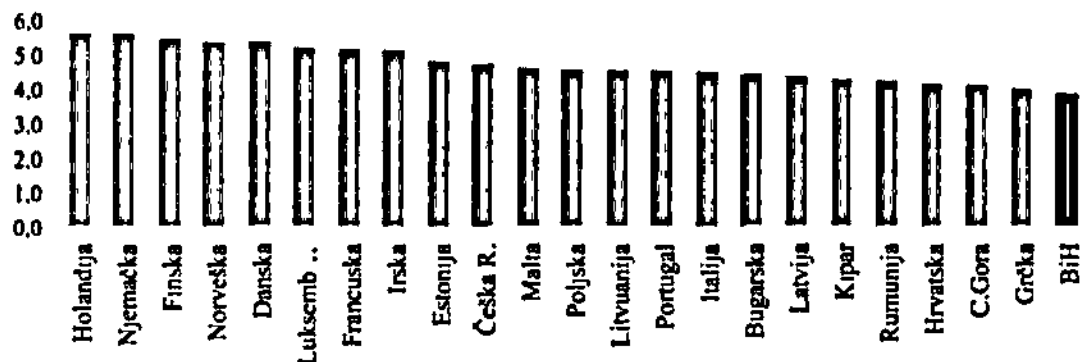
Grafikon 50: Kvalitet poslovnog okruženja prema DB za 2017-18. god.

Izvor: World Bank BD

Upravo na principu jačanja konkurentnosti i stepena razvoja proizvodnje je napravljena analiza razvoja a time i konvergentnosti „Global competitiveness report“ pojedinih zemalja.

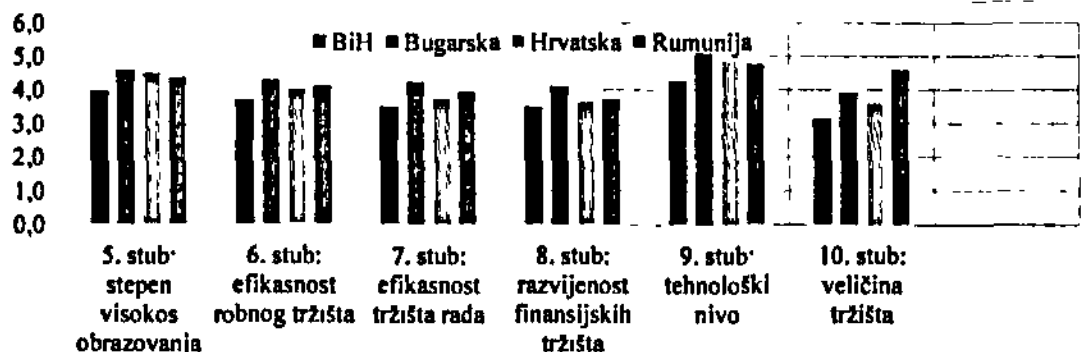
Grafikon 51: Konkurentnost ekonomija: GCI Indeks 2017-18. god.

Izvor: GCI Global Competitiveness Report (2017-2018)

Prema ovom izvještaju BiH je svrstana u drugu grupu zemalja (efficiency driven). U ovoj fazi razvoja najvažniji su što efikasniji proizvodni procesi uz naglasak na kvalitetu proizvoda. Bugarska je jedina članica EU i koja se nalazi u drugoj skupini zajedno sa BiH. Najbliže njima pozicionirane Hrvatska i Rumunija se nalaze u skupini zemalja koje su na prelazu između druge i treće razvojne faze.

Grafikon 52: GCI Indikatori u 2017-2018. god.

Izvor: GCI Global Competitiveness Report (2017-2018)

U drugoj skupini razvoja naglasak je na sljedećim stubovima (parametrima): visoko obrazovanje (5. stub), efikasnosti robnog tržišta (6. stub), efikasnost tržišta rada (7. stub), nivo razvoja finansijskih tržišta (8. stub), tehnološki nivo (9. stub), veličina tržišta (10. stub). Upravo pojedinačnim poređenjem ostvarenog nivoa u ovih pet stubova može se pratiti stepen konvergencije BiH u odnosu prema Bugarskoj i Rumuniji. Takođe potrebno je naglasiti da se pri ocjeni usklađenosti s konvergencijskim kriterijima kao ključni faktor ističe održivost i koja se mora ostvarivati na trajnoj osnovi a ne samo u određenom trenutku.

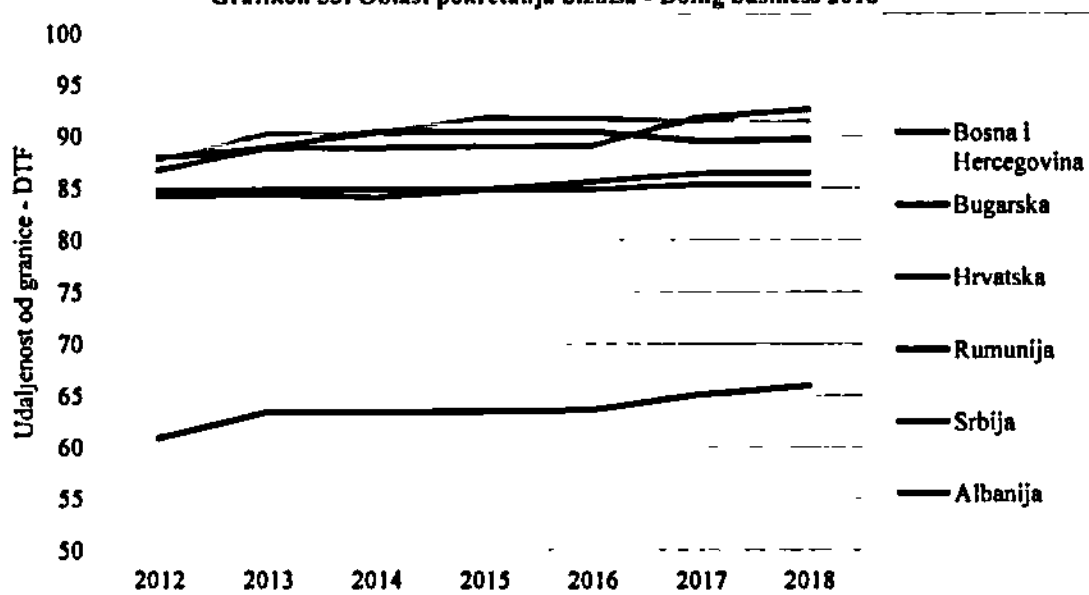
U protekle tri godine u BiH su provedene neke reforme kako bi se smanjile administrativne barijere za otvaranje novih preduzeća. Pored toga radilo se na smanjenju regulatornog poreskog opterećenja i pojednostavljenju registracije imovine. Ove i druge reforme su sadržane u okviru

9. tačke Reformske agende 2015-2018.⁷⁵ dokumenta kojim su se svi nivoi vlasti obavezali na spovođenje mjera u cilju unapređenja poslovnog ambijenta i konkurentnosti. I pored uloženi napora BiH je i dalje nisko rangirana na osnovu većine pokazatelja kvaliteta poslovnog okruženja.

U posljednjem Izvještaju Svjetske banke o uslovima poslovanja – Doing business 2018, BiH se nalazila na 86 mjestu od 190 zemalja svijeta po sveukupnoj lakoći poslovanja, ispod svih zemalja Jugoistočne Evrope i među najlošije rangiranim u cijeloj tranzicijskoj regiji (Srbija 43, Hrvatska 51, Kosovo 40, Bugarska 50, Crna Gora 42, Makedonija 11, Albanija 65, Rumunija 45 mjesto).

BiH je naročito slabo rangirana po pokazateljima za pokretanje biznisa/lakoću otvaranja preduzeća (na 175 mjestu), dobijanje građevinske dozvole (na 163 mjestu) i plaćanju poreza (na 137. mjestu). Ono što je ohrabrujuće da je u šest, od deset kategorija koliko je obuhvaćeno ovim izvještajem, došlo do određenog napretka dok u preostale četiri kategorije nije bilo nazadovanja.

Grafikon 53: Oblast pokretanja biznisa - Doing business 2018

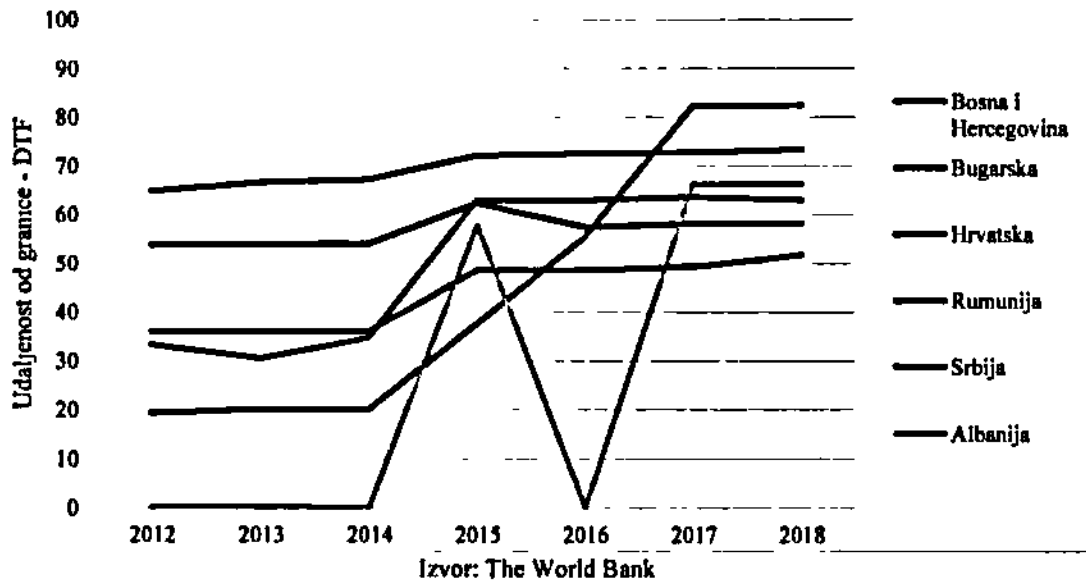

Izvor: The World Bank⁷⁶

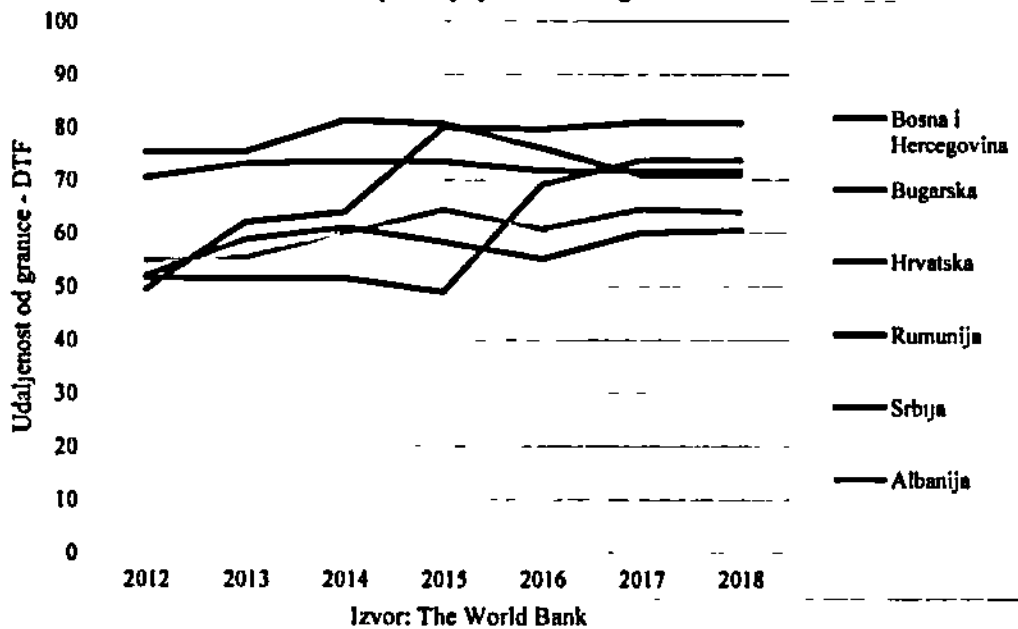
⁷⁵ http://www.vijeceministara.gov.ba/home_right_docs/default.aspx?id=20037&langTag=hr-HR

⁷⁶ Distance to Frontier (DTF) - Udaljenost ekonomije do granice je označena na skali od 0 do 100, gdje je 0 najmanji učinak a 100 predstavlja granicu. Na primjer, rezultat od 75 u 2017. godini znači da je ekonomija bila 25 procentnih poena daleko od granice, izgrađene od najboljih performansi u svim ekonomijama i datom vremenu

Grafičkon 54: Oblast dobijanja građevinske dozvole - Doing business 2018

Grafičkon 55: Oblast plaćanja poreza - Doing business 2018

BiH je nešto lošije rangirana prema pokazatelju Svjetskog ekonomskog foruma (WEF – Indeks globalne konkurentnosti za period 2017-2018 godina) o globalnoj konkurentnosti i nalazi se na 103. mjestu od 137 zemalja u smislu cjelokupne konkurentnosti⁷⁷. Prema ovom istraživanju ispitanici su naveli da su im najveće prepreke za poslovanje u BiH između ostalih neefikasna državna birokratija, korupcija, visoke porezne stope, politička nestabilnost te pristup povoljnim izvorima finansiranja.

Prema pokazateljima kvaliteta makroekonomskog okruženja BiH se nalazi na 64. mjestu što je identično prosjeku za region Jugoistočne Evrope (Albanija 75, Bugarska 25, Crna Gora 116,

⁷⁷ <http://reports.weforum.org/global-competitiveness-index-2017-2018/countryeconomy-profiles/#economy=BIH>

Hrvatska 60 , Srbija 72, Rumunija 38). Najbolji plasman u sklopu 12 oblasti BiH je ostvarila u kategoriji zdravstvo i osnovno obrazovanje (nalazi se na 56. mjestu). Po kvalitetu infrastrukture BiH ima najlošiji rezultat u regiji i nalazi se na 100 mjestu od ukupno 134 zemlje koje su obuhvaćene WEF-ovim istraživanjem.

Kamatne stope

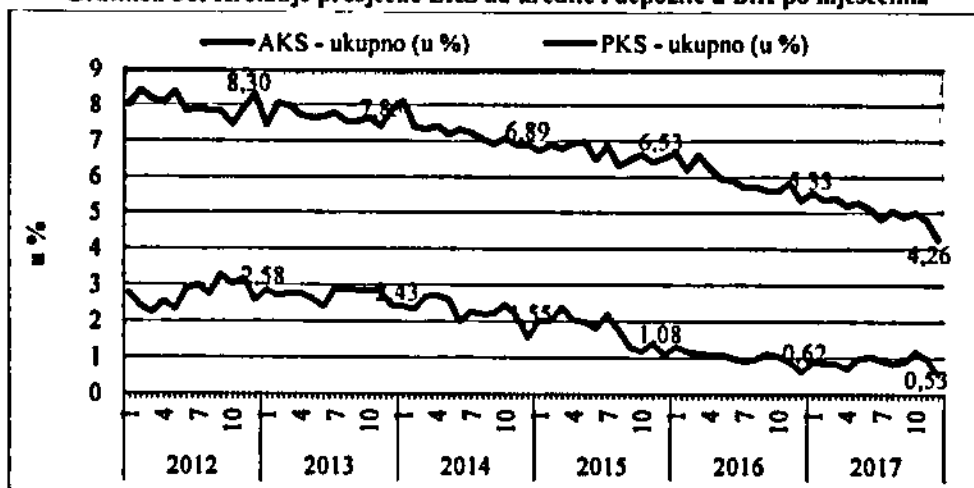
Prema kriterijima iz Maastrichta prosječna nominalna dugoročna kamatna stopa na državne obveznice ili uporedive hartije od vrijednosti (uzimajući u obzir razlike u nacionalnim definicijama) ne bi trebala biti veća od 2 procentna poena u odnosu na kamatne stope triju zemalja EU koje su najbolje rangirane u pogledu stabilnosti cijena – inflacije (Protokol 13, Kriteriji konvergencije).

U BiH tokom 2017. godine u oba bh. entiteta održane su aukcije obveznica sa različitim rokovima dospjeća. Međutim, posmatrajući aukcije obveznicama sa rokom dospjeća od 10 godina, u FBiH nije bilo aukcija ove vrste, dok su u RS organizovane i realizovane 2 aukcije za obveznice sa rokom dospjeća od 10 godina uz efektivnu kamatnu stopu 4% i 4,34%.⁷⁸

Posmatrajući prosječne efektivne kamatne stope (EKS) na kredite i depozite u BiH u 2017. godini niže su ne samo u poređenju sa prethodnom godinom nego i u cijelom periodu 2012-2017. godine (grafikon ispod).⁷⁹

Primjera radi, prosječna EKS na ukupne kredite u 2017. godine iznosila je 5,06%, dok je u istom periodu 2016. godine iznosila 5,95%. EKS na kratkoročne i na dugoročne novoplasirane kredite je smanjena u posmatranom periodu, što je uticalo na pomenutu prosječnu EKS na ukupne kredite. Istovremeno, prosječna efektivna kamatna stopa na ukupne depozite u BiH u 2017. godini takođe je smanjena u odnosu na 2016. godinu (0,88% vs. 1,02% respektivno).

Grafikon 56: Kretanje prosječne EKS na kredite i depozite u BiH po mjesecima

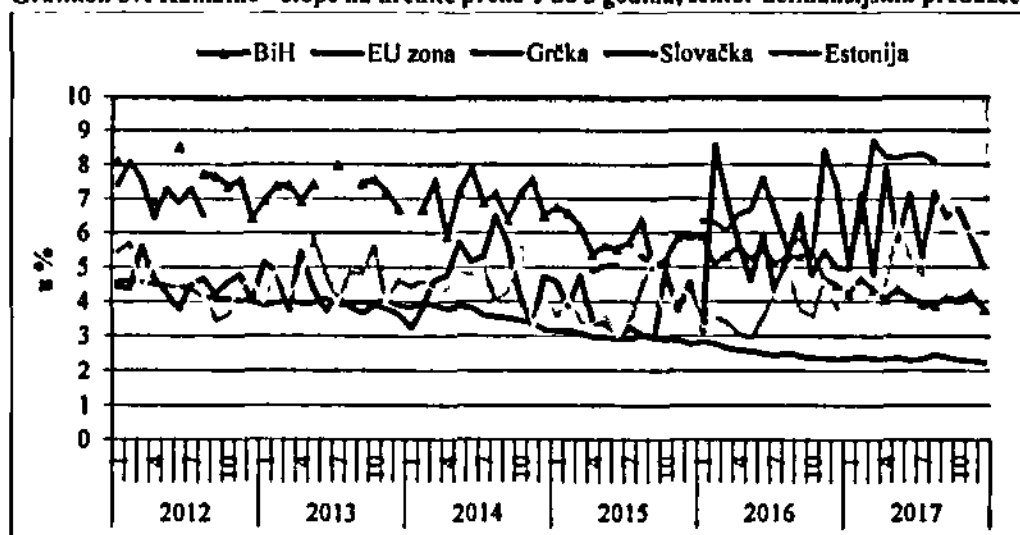
Izvor: entitetske agencije za bankarstvo

⁷⁸ Podaci su preuzeti iz godišnjeg izvještaja SASE, BLSE za 2017. godinu i objavljeni na web stranici Federalnog ministarstva finansija i Ministarstva finansija Republike Srpske.

⁷⁹ Ponderisana prosječna efektivna kamatna stopa na ukupne kredite/depozite za cijelu BiH dobijena je ponderisanim prosjekom ukupne efektivne kamatne stope na kredite/depozite za RS i ukupne efektivne kamatne stope na kredite/depozite u FBiH. Kao ponderi su korištena učešća ukupnih kredita/depozita u FBiH i RS u ukupnim kreditima/depozitima u BiH. Podaci o iznosu kredita/depozita i kamatnih stopa po entitetima dobijeni su od entitetskih agencija za bankarstvo

U okviru sektora nefinansijskih preduzeća kamatne stope na kredite od 1 do 5 godina takođe imaju trend postepenog smanjenja (grafikon ispod). U 2017. godini, među zemaljama EU zone, Grčka je imala najveću kamatnu stopu na posmatrane kredite, a potom slijede Slovačka i Estonija.

Grafikon 57: Kamatne⁸⁰ stope na kredite preko 1 do 5 godina, sektor nefinansijskih preduzeća

Izvor: CBBiH i ECB

Svjetski ekonomski forum Bosnu i Hercegovinu je rangirao na 104 mjesto (od 137 zemalja) prema kriterijumu razvijenosti finansijskog tržišta. Posmatrajući raspoloživost⁸¹ finansijskih usluga i pristupačnost⁸² finansijskih usluga, evidentno je da BiH ima gotovo jednaku ocjenu kao i tri najlošije rangirane zemlje EU što je ispod prosječne ocjene EU 28 (grafikon ispod). Konačno, visoka cijena finansijskih sredstava u BiH je u velikoj mjeri povezana sa niskim kreditnim rejtingom zemlje. BiH trenutno ima B3 kreditni rejting sa stabilnim izgledom prema agenciji *Moody's Investors Service* odnosno B sa stabilnim izgledom prema agenciji *Standard & Poor's*.⁸³ S ovim ocjenama BiH, zajedno sa Grčkom kao članicom EU, ima najniži kreditni rejting u poređenju s ostalim zemljama EU.⁸⁴

⁸⁰ Zbog različitih klasifikacija kamatnih stopa na kredite teško je sa velikom preciznošću uporediti podatke za više zemalja. Za BiH podaci se odnose na kamatne stope na kredite nefinansijskim preduzećima u KM sa valutnom klauzulom (preko 0,25 miliona EUR do 1 milion EUR) preko 1 do 5 godina IPFKS (inicijalni period fiksne kamatne stope). Za EU zonu i zemlje u EU podaci se odnose na kamatne stope na kredite preko 1 do 5 godina IPFKS, do i uključujući iznos od 1 mil. EUR, sektor nefinansijskih preduzeća, denominirano u EUR. Isprekidane linije se odnose na nedovoljan broj podataka za objavljivanje u posmatranom mjesecu.

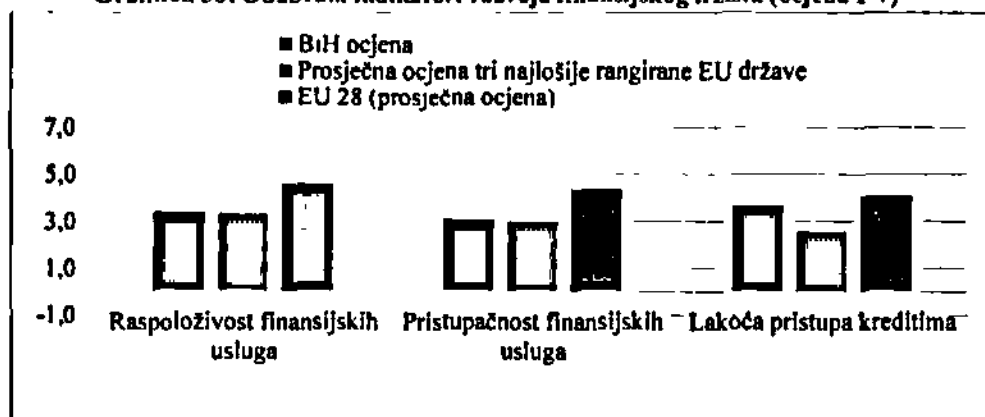
⁸¹ Odnosi se na pitanje u kojoj mjeri finansijski sektor obezbjeđuje proizvode i usluge koje zadovoljavaju potrebe preduzeća.

⁸² Odnosi se na pitanje u kojoj mjeri troškovi finansijskih usluga ometaju poslovnu aktivnost.

⁸³ Izvor: CBBiH. Ocjene predstavljaju spekulativnu kreditnu sposobnost odnosno visok kreditni rizik.

⁸⁴ Kreditni rejting za zemlje EU posmatran je na www.tradingeconomics.com.

Grafikon 58: Odabrani indikatori razvoja finansijskog tržišta (ocjena 1-7)⁸⁵

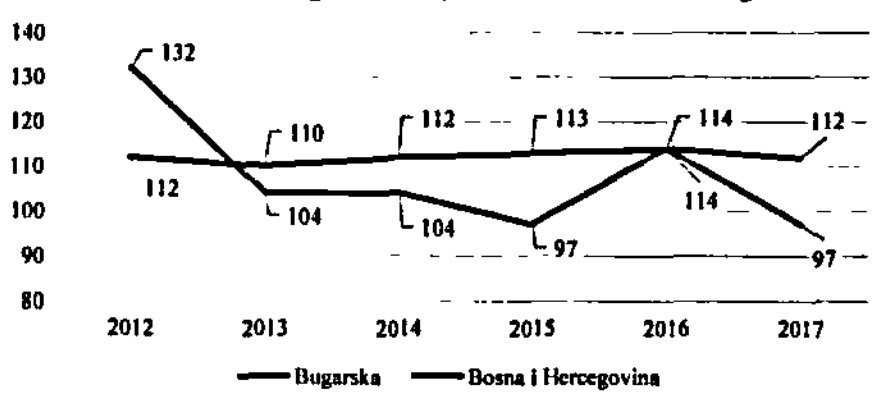
Izvor: The Global Competitiveness Report 2017-2018, DEP kalkulacije

Monetarna politika

U Bosni i Hercegovini je i dalje na snazi valutni odbor⁸⁶ kao model upravljanja monetarnom politikom te obavezna rezerva u okviru valutnog odbora kao jedini instrument monetarne politike na raspolaganju CBBiH-e. Odlukom Upravnog vijeća CBBiH-e od 31.03.2016. utvrđena je stopa obavezne rezerve (10%) kojom se reguliše kreditni potencijal poslovnih banaka te nije bilo promjena u odnosu na prethodni Izvještaj o konvergentnosti. Osnovicu⁸⁷ za obračun obavezne rezerve čine depoziti i pozajmljena sredstva bez obzira na valutu u kojoj su sredstva izražena.

Pokrivenost rezervnog novca (M0) deviznim rezervama iznosila je 112% u 2017. godini čime su ispoštovane odredbe valutnog odbora, tj. domaća valuta u potpunosti je konvertibilna u euro. Sljedeći grafikon daje pregled pokrivenosti rezervnog novca deviznim rezervama u Bosni i Hercegovini i Bugarskoj (članica EU od 2007. godine ali ne i članica Eurozone, kod koje je na snazi valutni odbor).

Grafikon 59: Pokrivenost rezervnog novca (M0) deviznim rezervama kroz godine izraženo u %

Izvor: CBBiH, Centralna banka Bugarske, DEP - kalkulacija

⁸⁵ Najbolja ocjena je 7, a najlošija je 1.

⁸⁶ Valutni odbor kao model upravljanja monetarnom politikom u BiH obezbjeđuje da je domaća valuta (konvertibilna marka - KM) čvrsto vezana za valutu „sidro“, euro, po fiksnom deviznom kursu (1 KM = 0,51129 EUR), odnosno, svaka emitovana KM mora imati pokriće u stranoj valuti.

⁸⁷ U osnovicu su uključena sredstva koja su Odlukom CBBiH iz 2008. i 2009. godine bila isključena iz obračuna. Izmenom Odluke ponovo su uključeni depoziti vlada za ekonomski razvoj u obračun osnovice. Odluka je stupila na snagu 01.07.2016. godine CBBiH, „Godišnji izvještaj 2016“.

Član 140.

(bivši član 121. stav 1., bivši član 122. stav 2., druga rečenica, i bivši član 123. stav 5. UEZ-a)

1. Najmanje jednom svake dvije godine, ili na zahtjev države članice s odstupanjem, Komisija i Evropska centralna banka izvještavaju Vijeće o napretku koji su države članice s odstupanjem ostvarile u ispunjavanju svojih obaveza u pogledu postizanja ekonomske i monetarne unije. Ti izvještaji obuhvataju provjeravanje usklađenosti nacionalnog zakonodavstva svake od tih država članica, uključujući statute njene nacionalne centralne banke, sa članovima 130. i 131. i sa Statutom ESCB-a i ECB-a. U izvještajima se razmatra i postizanje visokog stepena održive konvergencije pozivanjem na ispunjavanje sljedećih kriterija od strane svake države članice:

- postizanje visokog stepena stabilnosti cijena; to će biti vidljivo iz stope inflacije koja je blizu stope zabilježene u najviše tri države članice koje su ostvarile najbolje rezultate u pogledu stabilnosti cijena,
- održivost finansijskog položaja zemlje; to će biti vidljivo iz ostvarenog budžeta države bez prekomjernog deficita kao što je utvrđeno u skladu s članom 126. stavom 6.,
- pridržavanje uobičajenih granica fluktuacije predviđenih mehanizmom deviznog tečaja Evropskog monetarnog sistema tokom najmanje dvije godine, bez devalvacije u odnosu na euro,
- trajnost konvergencije koju je ostvarila država članica s odstupanjem i njenog učestvovanja u mehanizmu deviznog tečaja koje se odražava u nivoima dugoročnih kamatnih stopa.

Četiri kriterija navedena u ovom stavu i relevantni periodi tokom kojih se moraju poštovati, dodatno su razrađeni u Protokolu koji je priložen Ugovorima. U svojim izvještajima Komisija i Evropska centralna banka vode računa i o rezultatima integracije tržišta, stanju i razvoju platnog bilansa na tekućem računu i pregledu razvoja jedinične cijene rada i drugih indeksa cijena.

2. Nakon savjetovanja sa Evropskim parlamentom i nakon rasprave u Evropskom vijeću, Vijeće će, na prijedlog Komisije, odlučiti koje države članice s odstupanjem ispunjavaju potrebne uslove na osnovu kriterija utvrđenih u stavu 1., i o ukidanju odstupanja dotičnih država članica.

Vijeće donosi odluku nakon što dobije preporuku kvalificirane većine onih članova Vijeća koji predstavljaju države članice čija je valuta euro. Ti članovi odlučuju u roku od šest mjeseci nakon što Vijeće primi prijedlog Komisije.

Kvalificirana većina navedenih članova iz drugog podstava se utvrđuje u skladu s članom 238. stavom 3. tačkom (a).

3. Ako je, u skladu s postupkom utvrđenim u stavu 2., odlučeno o ukidanju odstupanja, Vijeće će, jednoglasnom odlukom država članica čija je valuta euro i dotične države članice, na prijedlog Komisije i nakon savjetovanja sa Evropskom centralnom bankom, neopozivo utvrditi tečaj po kojem će euro zamijeniti valutu dotične države članice i poduzeti druge mjere neophodne za uvođenje eura kao jedinstvene valute u dotičnoj državi članici.

PROTOKOL (br. 13) O KONVERGENCIJSKIM KRITERIJIMA

VISOKE UGOVORNE STRANE,

ŽELEĆI da utvrde detalje konvergencijskih kriterija kojima se Unija rukovodi pri donošenju odluka o završetku odstupanja za države članice sa odstupanjem iz člana 140. Ugovora o funkcioniranju Evropske unije,

SPORAZUMJELE SU SE o sljedećim odredbama koje se prilažu Ugovoru o Evropskoj uniji i Ugovoru o funkcioniranju Evropske unije:

Član 1.

Kriterij o stabilnosti cijena iz člana 140. stava 1. prve alineje Ugovora o funkcioniranju Evropske unije znači da država članica ima nivo stabilnosti cijena koji je održiv i prosječnu stopu inflacije, posmatrano tokom jedne godine prije provjere, koja ne prelazi za više od 1 ½ postotnih poena stopu inflacije u najviše tri države članice koje su ostvarile najbolje rezultate u pogledu stabilnosti cijena. Inflacija se mjeri indeksom potrošačkih cijena na uporednoj osnovi vodeći računa o razlikama u nacionalnim definicijama.

Član 2.

Kriterij budžetskog položaja zemlje iz člana 140. stava 1., druge alineje navedenog Ugovora znači da u trenutku provjere država članica nije predmet odluke Vijeća po članu 126. stavu 6. navedenog Ugovora o postojanju prekomjernog deficita u dotičnoj državi članici.

Član 3.

Kriterij učestvovanja u tečajnom mehanizmu Evropskog monetarnog sistema iz člana 140. stava 1. treće alineje navedenog Ugovora znači da je država članica poštovala uobičajene granice fluktuacije predviđene mehanizmom Evropskog monetarnog sistema bez ozbiljnih tenzija tokom najmanje dvije posljednje godine prije provjere. Naročito, država članica neće samoinicijativno devalvirati bilateralnu centralnu stopu svoje valute u odnosu na euro tokom istog perioda.

Član 4.

Kriterij konvergencije kamatnih stopa iz člana 140. stava 1. četvrte alineje navedenog Ugovora znači da je, posmatrano tokom jedne godine prije provjere, država članica imala prosječnu nominalnu dugoročnu kamatnu stopu koja ne prelazi za više od 2 postotna poena stopu u najviše tri države članice koje su ostvarile najbolje rezultate u pogledu stabilnosti cijena. Kamatne stope se mjere na osnovu dugoročnih državnih obveznica ili uporedivih vrijednosnih papira, vodeći računa o razlikama u nacionalnim definicijama.

Član 5.

Statističke podatke koji će se koristiti za primjenu ovog Protokola osigurava Komisija.

Član 6.

Vijeće će, odlučujući jednoglasno, na prijedlog Komisije i nakon savjetovanja s Evropskim parlamentom, ECB-om i Ekonomskim i finansijskim odborom, donijeti odgovarajuće odredbe o utvrđivanju detalja konvergencijskih kriterija iz člana 140. stava 1. navedenog Ugovora, koje će tada zamijeniti ovaj Protokol.

LISTA SKRAĆENICA:

ARS	- Anketa o radnoj snazi	PB	- Platni bilans
BATX	- Bosnian Traded Index	PDV	- Porez na dodanu vrijednost
BD	- Brčko Distrikt	PIF	- Privatizacijski investicijski fond
BDP	- Bruto domaći proizvod	PJI	- Program javnih investicija
BDV	- Bruto dodana vrijednost	SASE	- Sarajevska berza
BHAS	- Agencija za statistiku Bosne i Hercegovine	SASX-10	- Indeks rezultata 10 najboljih kompanija listiranih na Sarajevskoj berzi
BIFX	- Indeks bosanskih investicijskih fondova	SB	- Svjetska banka
BiH	- Bosna i Hercegovina	SDU	- Strana direktna ulaganja
BLSE	- Banjalučka berza	SEE	- Jugoistočna Evropa
CBBiH	- Centralna banka Bosne i Hercegovine	SIPA	- Državna agencija za istrage i zaštitu
CEFTA	- Srednjoevropski sporazum o slobodnoj trgovini	SMTK	- Standardna međunarodna trgovinska klasifikacija
CPI	- Indeks potrošačkih cijena	SOR	- Srednjoročni okvir rashoda
DOB	- Dokument okvirnog budžeta	SRS	- Srednjoročna razvojna strategija
EBRD	- Evropska banka za obnovu i razvoj	SSP	- Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju
EC	- Evropska komisija	SST	- Sporazum o slobodnoj trgovini
EKS	- Efektivna kamatna stopa	SVF	- Statistika vladinih finansija
ERS-10	- Indeks dizajniran za prikaz rezultata 10 kompanija iz sistema Elektroprivrede RS	UIO	- Uprava za indirektno oporezivanje BiH
EU	- Evropska unija	USAID	- Agencija Sjedinjenih Američkih Država za međunarodni razvoj
FBiH	- Federacija Bosne i Hercegovine	P1	- Prva polovina godine
FIRS	- Indeks investicijskih fondova RS	P2	- Druga polovina godine
FISIM	- Usluge finansijskog posredovanja indirektno mjerene	K1	- Prvi kvartal godine
JR UIO	- Jedinstveni račun Uprave za indirektno oporezivanje	K2	- Drugi kvartal godine
KM	- Konvertibilna marka (međunarodni standard ISO 4217)	K3	- Treći kvartal godine
MMF	- Međunarodni monetarni fond	K4	- Četvrti kvartal godine
MVTEO	- Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa	M0	- Rezervni novac
OMA	- Odjel za makroekonomsku analizu Upravnog odbora Uprave za indirektno oporezivanje	M1	- Transakcijski novac
OR	- Obavezne rezerve	M2	- Novac u širem smislu
		QM	- Kvizinovac
		mKM	- Milioni KM
		g/g	- Stopa rasta koja podrazumijeva promjenu u odnosu na isti period prethodne godine
		m/m	- stopa rasta koja podrazumijeva promjenu u odnosu na prethodni mjesec tekuće godine

SPISAK GRAFIKONA:

- Grafikon 1: Stope zaposlenosti stanovništva od 20-64 godine u %
Grafikon 2: Izdvajanje za istraživanje i razvoj u % od BDP
Grafikon 3: Učešće stanovništva u terciarnom obrazovanju u % od broja stanovništva
Grafikon 4: Napuštanje terciarnog obrazovanja u % od broja stanovništva
Grafikon 5: Uporedni prikaz prosječnih godišnjih stopa ekonomskog rasta za periodu 2010. - 2016. godina
Grafikon 6. Grafički prikaz BDP-a po glavi u paritetu kupovne moći u 2016. godini EU28=100
Grafikon 7: Stopa rasta BDP-a u periodu 2013 – 2017
Grafikon 8: BDP u periodu 2012 – 2017
Grafikon 9: FDI u periodu 2012 – 2016
Grafikon 10: Bilansi tekućeg računa iskazani u %BDP-a
Grafikon 11: FDI u BiH (% učešća u finansiranju deficit TR)
Grafikon 12: Uporedni prikaz inflacije 2013-2017
Grafikon 13. Uporedni prikaz cijena finalnih potrošnih dobara u domaćinstvima po zemljama u odnosu na EU28=100
Grafikon 14: Javna potrošnja u % BDP za period 2012-2016
Grafikon 15: Bruto nacionalna štednja u EU i regionu u % BDP u 2016. godini
Grafikon 16: Brutonacionalna štednja u % BDP-a po godinama
Grafikon 17: Bruto Investicije u % BDP
Grafikon 18: Pregled učešća prerađivačke industrije u BDV-u po zemljama u 2016. godini
Grafikon 19: Pregled učešća izvoza u BDP-u po zemljama u 2016. godini
Grafikon 20: Pregled učešća visokotehnoloških proizvoda u strukturi izvoza po zemljama u 2016. godini
Grafikon 21: Odabrani pokazatelji efikasnosti tržišta rada, kvaliteta obrazovanja i obuke radnika (ocjena 1-7)
Grafikon 22: Anketne stope nezaposlenosti (%)
Grafikon 23: Dugoročna nezaposlenost (udio u %)
Grafikon 24: Kretanje stopa zaposlenosti (%)
Grafikon 25: Kretanje stopa aktivnosti (%)
Grafikon 26: BDP po zaposlenom (u €)
Grafikon 27: Realni rast produktivnosti po zaposlenom (u %)
Grafikon 28: Inovacije – ocjena, BiH, EU 28, tri najlošije rangirane zemlje EU 28 (Hrvatska, Latvija, Rumunija)
Grafikon 29: Budžetska izdvajanja institucija za IR u % ukupnih izdataka države
Grafikon 30: Budžetska sredstva institucija namjenjena prema sektorima
Grafikon 31: Bruto domaći izdaci za istraživanje i razvoj (u % BDP-a) u BiH, tri najlošije rangirane zemlje EU 28 i EU 28
Grafikon 32: Struktura ulaganja u istraživanje i razvoj u BiH (u % BDP-a)
Grafikon 33: Struktura ulaganja u istraživanje i razvoj (u % BDP-a) po sektorima, BiH, EU 28 i tri najlošije rangirane zemlje EU 28
Grafikon 34: Broj novih doktora nauka na milion stanovnika
Grafikon 35: Broj istraživača na milion stanovnika
Grafikon 36: Patentne prijave i priznati patenti BiH prema MKP-a na milion stanovnika
Grafikon 37: Patentne prijave EPO-u zemalja EU 28 i patentne prijave Institutu za intelektualno vlasništvo BiH na milion stanovnika
Grafikon 38: Deficit/suficit opšte vlade odabranih zemalja u % BDP-a
Grafikon 39: Rashodi opšte vlade BiH po funkcijama na kraju 2016. godine u % BDP-a
Grafikon 40: Rashodi opšte vlade za socijalnu zaštitu u % BDP-a u zemljama u razvoju

Grafikon 41: Rashodi opšte vlade za opšte javne usluge u % BDP-a u zemljama u razvoju
Grafikon 42: Rashodi opšte vlade za zdravstvo u % BDP-a u zemljama u razvoju
Grafikon 43: Rashodi za socijalne transfere u % BDP-a u zemljama Z. Balkana na kraju 2016.
Grafikon 44: Rashodi za plate i naknade zaposlenim u zemljama Z. Balkana u % BDP-a
Grafikon 45: Prosječne neto plate u javnoj upravi u zemljama Z. Balkana na kraju 2016. u €
Grafikon 46: Zaduženost opšte vlade BiH
Grafikon 47: Zaduženost sektora vlade u % BDP-a
Grafikon 48: Zaduženost opšte vlade BiH, EU i odabranih zemalja u % BDP-a
Grafikon 49: Servis duga opšte vlade BiH
Grafikon 50: Kvalitet poslovnog okruženja prema DB za 2017-18. god.
Grafikon 51: Konkurentnost ekonomija: GCI indeks 2017-18. god.
Grafikon 52: GCI indikatori u 2017-2018. god.
Grafikon 53: Oblast pokretanja biznisa - Doing business 2018
Grafikon 54: Oblast dobijanja građevinske dozvole - Doing business 2018
Grafikon 55: Oblast plaćanja poreza- Doing business 2018
Grafikon 56: Kretanje prosječne EKS na kredite i depozite u BiH po mjesecima
Grafikon 57: Kamatne stope na kredite preko 1 do 5 godina, sektor nefinansijskih preduzeća
Grafikon 58: Odabrani indikatori razvoja finansijskog tržišta (ocjena 1-7)
Grafikon 59: Pokrivenost rezervnog novca deviznim rezervama kroz godine izraženo u %

SPISAK TABELA:

Tabela 1: Pregled učešća udjela izvoza pojedinačnih zemalja u ukupnom svjetskom izvozu za period 2000-2016. godina

Tabela 2: Broj izdatih radnih dozvola za bh. državljane (prema evidenciji ARZ BiH)